

Ministeriet for Flygtninge,  
Indvandrere og Integration

**Evaluering af puljen ”Grundkursus i  
arbejdsmarkedsdansk – Pulje til ny  
fleksibel beskæftigelsesrettet dansk-  
undervisning”**

---

Slutrapport

December 2009

1.	INDLEDNING .....	1
1.1	Datagrundlag.....	2
2.	METODE .....	3
2.1	Information om bevilligede kurser.....	3
2.2	Afrapporteringsskemaer .....	3
2.3	Spørgeskemaundersøgelser .....	4
2.3.1	Spørgeskemaundersøgelse blandt kursister.....	4
2.3.2	Spørgeskemaundersøgelse blandt udbydere.....	6
2.3.3	Spørgeskemaundersøgelse blandt undervisere .....	7
2.3.4	Spørgeskemaundersøgelser blandt jobcentre og virksomheder .....	7
2.4	Casebesøg på kurser .....	8
2.5	Interessentinterview .....	9
3.	KONKLUSION .....	10
3.1	Puljens rammer .....	10
3.2	Selvvurderet effekt .....	11
3.3	Sammenligning af aktørers oplevelse af effekt.....	11
3.4	Graden af målopfyldelse.....	12
3.5	Grundkurser sammenholdt med anden danskuddannelse .....	12
3.6	Initiativ til oprettelsen af kurser .....	13
3.7	Forberedelse og gennemførelse af kurserne .....	13
3.8	Lancering af puljen .....	14
3.9	Dømt til succes.....	14
3.10	Anbefalinger .....	15
4.	KURSERNE .....	18
4.1	Branche.....	19
4.2	Kursernes længde.....	20
4.3	Fysisk placering af kurser.....	21
5.	KURSISTERNE .....	25
5.1	Køn og alder .....	25
5.2	Kursisternes nationalitet og statsborgerskab .....	26
5.3	Kursisternes tid i Danmark.....	28
5.4	Kursisternes uddannelsesmæssige profil.....	31
5.5	Henvisningsgrundlag.....	33
5.6	Jobcentrets og virksomhedernes udvælgelse af kursister.....	34
5.7	Kursisternes sproglige forudsætninger .....	34
5.8	Underviserens vurdering af kursisternes sprogfærdigheder .....	36

5.8.1	Sproglig spredning blandt kursister .....	36
5.9	Kursisternes jobmæssige situation .....	37
5.9.1	Ledig efter kursets afholdelse .....	38
5.10	Incitamenter til at deltage på kurset .....	38
6.	UDBYDERNE.....	40
6.1	Regional fordeling af grundkurser i arbejdsmarkedsdansk .....	42
6.2	Udbyderens rolle og puljens relevans .....	42
6.3	Relation til samarbejdspartnerne.....	44
6.4	Udbyderens vurdering af fleksibilitet i undervisningen.....	45
7.	SAMARBEJDSPARTNERE.....	46
7.1	Antal forløb pr. virksomhed/samarbejdspartner .....	47
7.2	Virksomheder og virksomhedsrepræsentanter .....	48
7.3	Samarbejdspartnerne rolle og kursets relevans .....	49
7.4	Vurdering af samarbejdet .....	50
7.5	Samarbejdspartnerne deltagelse i planlægning og gennemførelse af kurser .....	52
8.	PLANLÆGNING AF OG INDHOLD I UNDERVISNINGEN.....	54
8.1	Undervisernes erfaring .....	54
8.2	Initiativ til oprettelse af kurser.....	55
8.3	Forberedelse af undervisningen .....	56
8.4	Undervisningens gennemførelse.....	61
8.4.1	Afsluttende sprogtest og evaluering.....	62
8.4.2	Gæstelærere .....	63
8.4.3	Tolke .....	64
8.4.4	Kurserne faglige indhold .....	65
8.4.5	Praktik .....	68
8.5	Arbejdsformer, metode og målsætninger .....	68
8.5.1	Sprogligt sigte.....	71
8.6	Behov for kompetenceudvikling hos underviserne.....	71
9.	VURDERING AF EFFEKTER.....	73
9.1	Kursisternes dansksproglige kompetencer .....	73
9.1.1	Tale dansk.....	73
9.1.2	Forstå dansk .....	74
9.1.3	Læse dansk .....	75
9.1.4	Skrive dansk .....	76
9.2	Effekt på kursisternes arbejdssituation.....	77
9.3	Effekt i forhold til at komme i beskæftigelse .....	79
9.4	Effekt i forhold til fastholdelse .....	80
9.5	Ændringer i kursisternes arbejdssituation .....	81

9.6	Effekt i forhold til uddannelsesmæssige muligheder .....	82
9.7	Fornyelse af danskundervisning .....	83
10.	UDFORDRINGER .....	86
10.1	Jobcentres oplevelse af barrierer.....	86
10.2	Virksomheders oplevelse af barrierer .....	86
10.3	Undervisernes oplevelse af barrierer.....	88
10.4	Udbydernes oplevelse af barrierer .....	88

## 1. INDLEDNING

I perioden 2007-2009 er der i tilknytning til danskuddannelserne på forsøgsbasis afsat en særlig pulje til ”Grundkursus i arbejdsmarkedsdansk – pulje til ny fleksibel beskæftigelsesrettet danskuddannelse”. Puljen er et led i initiativet ”Bedre tilbud til tosprogede”, som igen er en del af globaliseringspuljen.

Grundkurset gennemføres på en virksomhed eller hos en udbyder af danskuddannelse (fx sprogcentre) og kan have en samlet varighed på op til ca. 70 timer. På kurserne deltager typisk en (lille) gruppe medarbejdere fra en bestemt virksomhed, som har behov for udvidelse af deres danskkompetencer, oftest inden for et specifikt fagterminologisk område.

Formålet med kurserne er, at kortuddannede udlændinge kan fastholde et arbejde eller kommer i arbejde. Derfor kan også jobcentre henvise deltagere til grundkurserne, der primært er gennemført *enten* som kurser for ledige *eller* som kurser for beskæftigede. Enkelte kurser er imidlertid gennemført for såvel beskæftigede som ledige kursister.

Kursisterne er især kortuddannede og omfatter både personer, som har opbrugt den treårige uddannelsesret, og personer, som ikke har opbrugt den treårige uddannelsesret, beskæftigede i løntilskud og beskæftigede i regulær ansættelse, udlændinge og danske statsborgere af udenlandsk herkomst.

Et centralt element i kurserne har været ønsket om fleksibel tilrettelæggelse, således at kurserne i forhold til tids- og stedmæssig gennemførelse skal tilgodese kursisters og virksomheders behov.

Ministeriet for Flygtninge, Indvandrere og Integration gennemfører i perioden marts til december 2009 en evaluering af forsøget. Evalueringen omfatter fire dele:

1. Statusnotat over puljens aktiviteter (juni 2009)
2. Delrapport over puljens aktiviteter, tilfredshed og forventet effekt (august 2009) – denne er opdateret til:
3. Nærværende slutrapport (december 2009), som er en opdatering af delrapporten fra sommeren 2009
4. Katalog ved navn God praksis på arbejdsmarkedsrettede kurser (december 2009). Direkte link til God Praksis Kataloget: ([link](#))

Evalueringen foretages af NIRAS Konsulenterne, der har indgået en samarbejdsaf-  
tale med lektor ph.d. Karen Lund fra Danmarks Pædagogiske Universitetsskole og  
konsulent Ellen Bertelsen fra Danmarks Pædagogiske Universitetsskole.

### 1.1 Datagrundlag

Nærværende slutrapport opsummerer output og resultater af puljen på de kurser,  
som ultimo oktober er journaliseret hos Ministeriet for Flygtninge, Indvandrere og  
Integration. Samtidig opsummerer den resultatet af de gennemførte kurser, som de  
fremstår på de afrapporteringsskemaer, som kursusudbydere<sup>1</sup> udfylder efter endt  
kursus. Da kurserne stadig pågår, foreligger der således ikke afrapporteringsskema-  
er på samtlige kurser.

Der er desuden i forbindelse med udarbejdelsen af analysen i foråret 2009 gennem-  
ført spørgeskemaundersøgelser blandt kursister, undervisere på kurserne, kursusud-  
bydere, medvirkende virksomheder og jobcentre for de kurser, som på daværende  
tidspunkt var journaliseret hos Ministeriet for Flygtninge, Indvandrere og Integrati-  
on. Samtidig er der gennemført kvalitative interessantinterview med fem interesse-  
organisationer. Sluttelig er en række grundkurser i arbejdsmarkedsdansk udvalgt  
som særlige casestudier, der har været genstand for et eller to besøg først og sidst i  
deres kursusperiode. I forbindelse med casebesøgene er der gennemført undervis-  
ningsobservation samt interview med kursister, undervisere og virksomhedsrepræ-  
sentanter. For uddybende bemærkninger vedrørende metode henvises til kapitel 2.

Der er pr. 1. november 2009 i alt bevilliget tilskud til gennemførelse af **228 kurser**  
med en samlet bevilling på **14.775.003 kr.**

Af de 228 kurser har Ministeriet for Flygtninge, Indvandrere og Integration på nu-  
værende tidspunkt modtaget afrapporteringsskemaer på i alt **165 kurser**<sup>2</sup>; dvs. på  
72 % af de kurser, som har modtaget bevilling.

---

<sup>1</sup> Kursusudbydere er de sprogcentre, som udbyder undervisningen af kursisterne på grundkurserne i  
arbejdsmarkedsdansk.

<sup>2</sup> Slutanalysens resultater baseres på de 152 modtagne afrapporteringsskemaer, som var NIRAS  
Konsulenterne i hænde, da slutanalysen blev udarbejdet i november 2009. De sidste 13 afrapporte-  
ringsskemaer er modtaget i slutningen af december, hvorfor de ikke indgår i analysen.

## 2. METODE

Evalueringen af Grundkursus i arbejdsmarkedsdansk baserer sig på multiple input:

- Ministeriet for Flygtninge, Indvandrere og Integrations optegnelser over kurserne ved tidspunkt for bevilling
- Udbydernes oplysninger om det gennemførte kursus ved afrapporteringstidspunktet
- Deltagernes egne udsagn om tilfredshed med og effekt af kurset
- Udbydernes udsagn om kurser og puljen som helhed
- Virksomheders og jobcentres udsagn om kurser og puljen som helhed
- Undervisernes udsagn om planlægning, gennemførelse og evaluering af kurserne samt om deres oplevede effekt af kurserne
- Casebesøg på en række kurser
- Telefoniske interessentinterview

### 2.1 Information om bevilligede kurser

Når en udbyder har ansøgt om støtte til gennemførelsen af et grundkursus i arbejdsmarkedsdansk, er dette foregået via et ansøgningsskema indeholdende en række informationer om det fremtidige kursus. På baggrund heraf har Ministeriet for Flygtninge, Indvandrere og Integration løbende truffet beslutning om tilskud. Informationer om de kurser, der har opnået støtte, er opsamlet på en oversigt, som indeholder informationer om udbyder, tilskudsbeløb, antal kursister, start- og sluttidspunkt og medvirkende virksomhed eller jobcenter. En del af dokumentationen vedrørende de bevilligede kurser er baseret på informationer herfra.

NIRAS Konsulenterne har ikke haft adgang til de enkelte ansøgningsskemaer.

### 2.2 Afrapporteringsskemaer

Når udbyderen har fuldført sit kursus, afleverer denne et afrapporteringsskema, som i detaljer beskriver det gennemførte kursus og de deltagende kursister. Disse afrapporteringsskemaer har NIRAS Konsulenterne modtaget som enkeltfiler og har efterfølgende inddateret oplysningerne herfra i en database til videre beregning og udtræk.

På afrapporteringsskemaerne har udbyderkontaktperson, underviser og eventuelt medvirkende jobcenter eller virksomhed været identificeret, mens kursister kun er nævnt i anonymiseret form. For at indhente kontaktdata på de deltagende kursister og på undervisere har NIRAS Konsulenterne derfor skriftligt kontaktet samtlige udbyderkontaktpersoner, der er registreret som tilskudsmodtagere. Både udbydere af fuldførte og ikke-fuldførte kurser er kontaktet for kontaktdata på kursister og undervisere.

### 2.3 **Spørgeskemaundersøgelser**

Der er gennemført fem spørgeskemaundersøgelser, som hver især beskrives i det følgende. Spørgeskemaundersøgelserne er gennemført i foråret 2009 og omfatter således ikke alle 228 kurser, som der er bevilliget midler til ved slutrapportens aflevering.

#### 2.3.1 *Spørgeskemaundersøgelse blandt kursister*

Opnåelse af kontaktdata på kursister har været mere end almindeligt vanskeligt. En række sprogcentre er i perioden, hvor kurserne har pågået, fusioneret, med følgende administrative udfordringer til resultat. Flere udbydere har således meddelt, at man ikke har gemt arkivmateriale fra før fusionen. Andre steder har man ikke haft tradition for at registrere andet end navn på kursisterne, hvorfor entydig identifikation i ganske mange tilfælde ikke har været muligt.

Samtidig har en del kursister på grundkurser været sæsonarbejdere og arbejdskraft-indvandrere, som har boet under midlertidige forhold og 'sommerindkvartering' hos arbejdsgivere, på campingpladser og andre ad hoc-løsninger, hvorfra videre-sendelse af post ikke har været aktuelt/muligt.

Da nogle udbydere har registreret kontaktdata på samtlige kursister og andre udbydere på ingen kursister, vil der i forhold til kursistbesvarelser allerede her være manglende repræsentativitet.

Ved udsendelsestidspunkt for spørgeskema til kursister var der ifølge udbydernes indberetning til Ministeriet for Flygtninge, Indvandrere og Integration i alt 1.625 kursister på tilskudsbevilligede kurser. Af disse har det været muligt at indhente kontaktdata på i alt 497 kursister, der har modtaget et papirbaseret spørgeskema med vedlagt frankeret svarkuvert samt invitation til deltagelse i spørgeskemaundersøgelsen, hvoraf det fremgik, at besvarelse af spørgeskemaet også kunne foregå via internettet. Der er foretaget to papirbårne rykkerrunder blandt kursister, som ved udgangen af svarfristen endnu ikke havde besvaret spørgeskemaet.

Efter gennemførelsen af den postale spørgeskemaundersøgelse er der foretaget en telefonisk opfølgning til kursisterne, som fortsat ikke har besvaret spørgeskemaet. Den telefoniske opfølgning er sket på kursistens modersmål, hvor de har haft mulighed for at gennemføre spørgeskemaet mundtligt over telefonen.



Spørgeskema til kursister	Antal	Procent
Udsendte spørgeskemaer	497	100 %
Antal besvarelser	207	41,6 %
Webbesvarelser	33	15,9 % af besvarelser
Besvarelser ved telefonisk opfølgning	46	22,2 % af besvarelser
Postale besvarelser	127	61,4 % af besvarelser

Den opnåede svarprocent på 41,6 anses for værende tilfredsstillende i lyset af, hvor vanskeligt tilgængelig målgruppen har været samt målgruppens danskfaglige kompetencer.

Det er imidlertid nødvendigt at iagttage en række forhold ved de indsamlede kursistdata, som nødvendiggør, at der tages et generelt forbehold for kursistbesvarelserne.

- a) Det har kun været muligt at opnå kontaktdata på 497 af den samlede gruppe af kursister (afrapporterede kurser omfatter ved tidspunkt for gennemførelse af den kvantitative dataindsamling 817 kursister, mens der på samme tidspunkt er bevilliget kurser for i alt 1.625 kursister).
- b) Det har hos nogle udbydere været muligt at indhente kontaktdata på kursister. Andre har slet ingen kontaktdata leveret, enten fordi de har fusioneret, ikke har registreret kontaktoplysninger på kursister, eller fordi deres administration ikke har haft tid til at finde kursistdata. Kursisternes oplysninger afspejler således nogle og ikke alle udbydere.
- c) Nogle kursistgrupper har været vanskelige/umulige at nå. Dette gælder især arbejdskraftindvandrere og personer, som kun har været i Danmark i meget kort tid og derfor har haft midlertidige bopæle. Kursisternes oplysninger afspejler således de mere veletablerede kursister.
- d) Spørgeskemaundersøgelsen var for de postale spørgeskemaers vedkommende på dansk. Man kan frygte, at nogle kursisters manglende danskkundskaber har 'forstyrret' forståelsen af spørgeskemaet. Dog er der i denne forbindelse gjort følgende tiltag:
  - a. I formuleringen af spørgsmålene er der gjort meget ud af sproglig tilpasning til målgruppen.
  - b. Deltagerne er i invitationen til deltagelse i spørgeskemaet opfordret til at søge hjælp til udfyldelsen heraf.

- c. Den telefoniske opfølgning på kursisters modersmål har imødekommet en eventuel skævvridning af resultaterne i forhold til de dansksprogligt svageste kursister.

Spørgeskemaresultaternes repræsentativitet i forhold til oplysninger om kursister fra afrapporteringsskemaer og i forhold til den samlede population af indvandrere i Danmark behandles i de enkelte afsnit.<sup>3</sup>

### 2.3.1.1 *Information om kursister fra afrapporteringsskemaer*

Ud over informationer indhentet direkte hos kursisterne er der på udbydernes afrapporteringsskemaer en række oplysninger om kursister, blandt andet sprogligt niveau, alder, køn, år i Danmark mv. Der er i afrapporteringsskemaerne pr. ultimo oktober 2009 oplysninger om 1.234 kursister, mens der ifølge ansøgningsskemaerne om de pågældende journalnumre burde være i alt 1.279 kursister. Forskellen skyldes formentlig frafald i løbet af kursets gennemførelse.

### 2.3.2 *Spørgeskemaundersøgelse blandt udbydere*

33 udbydere har på tidspunktet for gennemførelse af den kvantitative dataindsamling fået bevilliget kurser, men der er i perioden sket en række fusioner og nedlæggelser af sprogcentre, hvorfor kun 23 udbydere har kunnet identificeres. Disse har modtaget e-mailinvitation til deltagelse i spørgeskemaundersøgelse over internettet. Der er gennemført to rykkerrunder til udbydere, som efter svarfristen endnu ikke havde udfyldt spørgeskemaet.

En række udbydere har gennemført mere end ét kursus. Hvor spørgsmål har drejet som om noget kursus-specifikt, er udbyderen blevet bedt om at svare for senest gennemførte kursus.

Udbyderne har generelt været meget detaljerede i deres besvarelser af de mange åbne svarkategorier.

---

<sup>3</sup> Kursister, som har besvaret spørgeskemaet, adskiller sig fra den samlede gruppe af kursister på følgende måde: Der er blandt besvarelserne en overrepræsentation af kvinder og af personer med dansk statsborgerskab. Samtidig er der en kraftig overrepræsentation af kursister, som har været i Danmark i mere end 10 år.

Kursister på Grundkursus i arbejdsmarkedsdansk adskiller sig fra den samlede gruppe af indvandrere i Danmark på følgende måde: Der er blandt deltagere på grundkurserne en overrepræsentation af personer i aldersgruppen 25-29 år. Tilsvarende er der en underrepræsentation af de helt unge voksne. Kvinderne er overrepræsenterede, som det også er tilfældet på danskuddannelserne generelt. I forhold til oprindelsesland er der på grundkurset en overrepræsentation af mandlige kursister fra de nye EU-lande og af kvindelige kursister fra ikke-vestlige lande samt en underrepræsentation af kvindelige kursister fra EU. Ikke overraskende er der desuden en overrepræsentation af personer i beskæftigelse og af personer, som har opholdt sig i Danmark i mindre end 10 år.

Spørgeskema til udbydere	Antal	Procent
Udsendte spørgeskemaer	23	100 %
Antal besvarelser	19 (heraf en delvis besvarelse)	82,6 %

### 2.3.3 *Spørgeskemaundersøgelse blandt undervisere*

Det har på tidspunktet for gennemførelsen af den kvantitative dataindsamling været muligt at opnå kontaktdata på 52 undervisere ud af de på daværende tidspunkt 101 afrapporterede kurser. En række undervisere var ikke længere ansat på sprogcentre, hvorfor de ikke kunne nås via undersøgelsen, og en række undervisere har undervist på mere end ét kursus. For de spørgsmål, hvor der spørges til kursus-specifik information, er underviseren blevet bedt om at svare i forhold til senest gennemførte kursus.

Underviserne er som udbyderne inviteret til deltagelse via e-mail, og besvarelsen har skullet gennemføres via internettet. På samme måde som for udbyderne er der gennemført to rykkerrunder pr. e-mail til de undervisere, som ved svarfristen endnu ikke havde udfyldt spørgeskemaet.

Underviserne har generelt været meget detaljerede i deres besvarelser af de mange åbne svarkategorier.

Spørgeskema til undervisere	Antal	Procent
Udsendte spørgeskemaer	52	100 %
Antal besvarelser	37 (heraf 30 fulde besvarelser)	71,2 %

### 2.3.4 *Spørgeskemaundersøgelser blandt jobcentre og virksomheder*

Spørgeskemaundersøgelser blandt jobcentre og virksomheder er gennemført telefonisk. Generelt har det været vanskeligt at identificere de relevante personer i jobcentret og i virksomheden, da navn på kontaktperson i ganske mange tilfælde ikke fremgik af afrapporteringsskemaerne fra kursusudbyderen. Det har således kun været muligt at identificere 46 kontaktpersoner fra deltagende virksomheder og 12 kontaktpersoner i jobcentre. Datagrundlaget for jobcentre er således særdeles skrøbeligt.

Virksomheder	Antal	Procent
Identificerede kontakter	46	100 %
Gennemførte interview	23	50 %
Antal kontakter, som var fratrådt stillingen eller havde for begrænset kendskab til grundkurset	11	24 %
Nægttere	4	9 %
Ikke opnået kontakt inden for tidsfristen	7	15 %
Gennemsnitlig interviewtid for gennemførte interview	17 minutter	
Jobcentre	Antal	Procent
Identificerede kontakter	12	100 %
Gennemførte interview	4	33 %
Fejlnumre	3	25 %
Antal kontakter, som var fratrådt stillingen	1	8,5 %
Nægttere	2	17 %
Ikke opnået kontakt inden for tidsfristen	2	17 %
Gennemsnitlig interviewtid for gennemførte interview	15 minutter	

Generelt var de interviewede personer fra både virksomheder og jobcentre velinformerede om kurset og havde en række velovervejede svar. Der var en stor villighed til at deltage i interviewet til trods for et relativt langt spørgeskema, og interviewpersonerne var generelt positivt stemt over for grundkurset. I en række tilfælde var det imidlertid svært eller umuligt at finde frem til den rette person, der havde været involveret eller kendte noget til grundkurset.

#### 2.4 Casebesøg på kurser

På baggrund af oplysninger fra ansøgningsskemaer modtaget i Ministeriet for Flygtninge, Indvandrere og Integration i foråret 2009 udvalgte evaluator en række kurser, som af forskellige årsager forventedes at kunne bidrage med eksempler på god praksis. Disse kurser blev genstand for et endags casebesøg i juni 2009.

På dette første casebesøg blev der gennemført undervisningsobservation, interview med virksomhedsrepræsentant, interview med underviser og gruppebaserede eller individuelle interview med kursister.

I juni blev følgende casebesøg gennemført:

- Skagerak Fiskefabrik, samleband og pakkeri, AOF Hjørring Daghøjskole

- Christel Totalrengøring, LærDansk Vestjylland, Esbjerg
- Hillerød Kommune, Ålholmskolen, Sprogcenter Nordsjælland
- Amager Psykiatriske Hospital/ISS Facility Service, Vestegnens Sprog og Kompetencecenter
- I september/oktober 2009 blev der gennemført endnu en runde casebesøg. Nogle cases var gengangere fra første besøgsrunde, mens andre var nye

I september/oktober blev følgende casebesøg gennemført:

- Skagerak Fiskefabrik, samleband og pakkeri, AOF Hjørring Daghøjskole
- Musikhuset Aarhus (rengøring), LærDansk Århus.
- Hillerød Kommune, Ålholmskolen, Sprogcenter Nordsjælland
- Amager Psykiatriske Hospital/ISS Facility Service, Vestegnens Sprog og Kompetencecenter

Input fra casebesøgene har bidraget såvel til hovedrapporten som til kataloget over God praksis på arbejdsmarkedsrettede kurser.

## 2.5 **Interessentinterview**

Der er gennemført telefoniske personlige interview med repræsentanter for følgende interessenter:

- SEBI
- 3F
- LO
- Dansk Arbejdsgiverforening
- Foreningen af jobcenterchefer

Interviewet er gennemført på baggrund af en semistruktureret interviewguide, som sikrede, både at de interviewede kom gennem de samme hovedaspekter, og at der var plads til, at respondenterne selv kunne sætte deres præg på det diskuterede.

Interessentinterviewene varede mellem 35 og 55 minutter.

### 3. **KONKLUSION**

Grundkursus i arbejdsmarkedsdansk har især fundet anvendelse inden for rengøring, industri og produktion – disse er samtidig områder med en vis beskæftigelse af indvandrere. Kursisterne har primært en progression svarende til danskuddannelse 2 og danskuddannelse 1, mens der kun har deltaget enkelte danskuddannelse 3-kursister. Samtidig befinder de fleste kursister sig på begyndermodulerne, hvorfor den sproglige kompetence for mange er lav. Kursisterne er generelt kortuddannede; de har relativt begrænsede fremmedsprogskompetencer i øvrigt, og i gruppen er der ikke voldsomt mange, der har bestået en danskprøve.

Kursistgruppen er karakteriseret ved kvinder fra Mellemøsten og Asien samt mænd fra Østeuropa og Mellemøsten. Der er en væsentlig overrepræsentation af mænd fra de nye EU-lande. Gennemsnitligt har kursisterne været i Danmark i relativt lang tid – nemlig i knap otte år, og knap en tredjedel (29 %) har været her i op til fire år.

#### 3.1 **Puljens rammer**

Aktørerne oplever, at puljen henvender sig til dem, der har størst behov for at lære mere dansk, og formentlig også til dem, som har sværest ved at lære et nyt sprog. Derfor er der måske forventeligt ikke de store effekter at spore efter et kursus, som i samlet varighed er på 70 timer. Begrænsningen på 70 timer ses samtidig som den største udfordring i forhold til effekt af grundkurserne. Således udtaler langt de fleste adspurgte, når de bliver bedt om at nævne den væsentligste begrænsning ved kurset, at den maksimale tidsramme på 70 timer er for kort. Der skal for langt de fleste kursister mere til, før de kan begå sig på dansk på en arbejdsplads. Men grundkurset kan være et trinbræt og et kærligt puf til at komme i gang og komme videre.

*”Alene det, at de kan gå ud og spørge efter arbejde!”*, repræsentant for arbejdstagerorganisation.

Kravet om mindst seks deltagere på et hold opleves som hæmmende og u hensigtsmæssig, og det begrædes fra flere udbydere og virksomheder, at man skal finde en ekstra (og måske modvillig) medarbejder/ledig for at opnå tilskud. Den næststørste udfordring opleves således af mange at være det at samle et helt hold. Kravet gør ligeledes, at puljen opleves som værende skævvridende i forhold til mindre virksomheder, som kan have vanskeligt ved at stille med et tilstrækkeligt antal deltagere.

### 3.2 **Selvvurderet effekt**

Udbydere og undervisere er i overvejende grad positive i deres bedømmelse af undervisningens fleksibilitet, i vurdering af samarbejdsrelationer samt i vurdering af effekt og relevans af puljen. Dette er ikke overraskende, da evalueringen i høj grad beder dem vurdere egen præstation, hvorfor objektivitet kan være mere end vanskelig.

I forlængelse heraf kan evalueringen konstatere, at de fleste kursister også synes glade og tilfredse med kurset • og vurderer måske som en følge heraf effekten for højt. I hvert fald siger mange kursister, at effekten af kurset har været god, ikke bare i forhold til at tale og forstå dansk, men også i forhold til at tale og skrive dansk, til trods for at dette i langt mindre grad har været undervisningens sigte og faktiske fokus i undervisningen.

Effektevalueringen udfordres således grundlæggende af, at den består af personlige evalueringer, da undervisernes vurdering af effekt for en stor dels vedkommende sker ud fra fornemmelser og oplevelser. At undervisernes vurdering primært bygger på fornemmelser og oplevelser skyldes, at relativt få undervisere har gennemført egentlige før- og eftermålinger af kursisternes kompetencer. Et krav om før- og eftermålinger af kursisternes kompetencer i en eventuel videreførelse af Grundkursus i arbejdsmarkedsdansk vil give en væsentligt mere solid platform at vurdere effekt ud fra.

### 3.3 **Sammenligning af aktørers oplevelse af effekt**

Sammenligner man det generelle niveau for undervisere, kursister og udbyderes vurdering af effekt af grundkurser i arbejdsmarkedsdansk med virksomheders og jobcentres vurdering af kursernes effekt, ses en vis forskel. Om end virksomhederne kan se en positiv effekt på kursisternes sproglige færdigheder, er deres vurdering af kursernes effekt ikke helt så positiv, som den effekt undervisere, kursister og udbydere vurderer.

Men igen – selv om virksomhederne er lidt mindre overstrømmende i deres vurdering af kursernes effekt og relevans – er der ikke tvivl om, at man i gruppen af virksomheder og jobcentre efterspørger kurserne og ser dem som en stor gevinst i forhold til de almindelige danskuddannelser.

Virksomhederne melder specifikt, at kursisterne er blevet bedre til at begå sig på arbejdspladsen • både sprogligt og socialt, og samtidig at kursisterne også har fået en bedre forståelse for dansk arbejdsmarkedskultur. Virksomhederne siger desuden, at de føler, at opkvalificeringen af kursisterne i forhold til arbejdsmarkedskultur er en meget central del, som de nødtigt ville undvære. Det at kunne gennemføre 'småsnak' med kollegerne vurderes desuden af virksomhederne som en nyttig effekt i forhold til, at målgruppen i højere grad kommer til at føle sig som en del af arbejdspladsen og ikke føler sig uden for.

### 3.4 **Graden af målopfyldelse**

Effekt i forhold til at komme i beskæftigelse eller i forhold til at fastholdes i beskæftigelse er to af puljens hovedformål. Dette vurderes mest positivt af udbyder, underviser og kursist. Igen ser vi en smule mindre begejstring om end en tydelig positiv opfattelse fra virksomheds- og jobcenterside. I forhold til at skaffe utvetydige resultater er perioden for evalueringens gennemførelse uheldig, da den er igangsat netop på et tidspunkt, hvor verdensøkonomien bremser kraftigt op med stigende arbejdsløshed til følge – også i Danmark. At en procentdel af målgruppen derfor har mistet sit arbejde, må realistisk set i højere grad tilskrives konjunkturændringer end grundkursets manglende evne til at fastholde kursisterne i job. 8 % af de kursister, som har deltaget i spørgeskemaet, har mistet arbejdet, siden de var på kursus. Men det at en række virksomheder har medvirket ved mere end ét kursus, må på den anden side tages som et tegn på, at de finder kurset brugbart, effektivt og relevant i forhold til deres medarbejdere – og at de altså regner med at fastholde de pågældende medarbejdere, hvis deres danskundskaber forbedres.

At komme i uddannelse via et grundkursus i arbejdsmarkedsdansk, som er puljens tredje formål, ser de fleste informanter imidlertid som en omvej og som ret marginalt i forhold til puljen. Undtagelsen er uddannelse i form af AMU-kurser, herunder for eksempel hygiejnekurser. Hvis målet for en ledig er en egentlig erhvervsuddannelse, opfatter de fleste grundkurset som en omvej.

### 3.5 **Grundkurser sammenholdt med anden danskuddannelse**

Positiviteten omkring Grundkursus i arbejdsmarkedsdansk blandt ikke-sprogcenteraktører skyldes blandt andet, at en række af disse har den opfattelse, at det dansk, som indvandrere lærer i den 3-årige uddannelsesperiode, ikke passer med behovet på arbejdspladserne.

I forhold til Grundkursus i arbejdsmarkedsdansk evne til at supplere det eksisterende udbud af danskuddannelser ser det på mange måder ud til at have ramt plet. Der er i Danmark en stor gruppe mennesker, som trods mange år i landet fortsat ikke kan sproget. Samtidig er der brug for et arbejdsmarkedsrettet tilbud, hvor sprogcentrenes danskuddannelse i en årrække har været knyttet op på en modulundervisning, som efter nogle aktørers opfattelse ikke er tilstrækkelig arbejdsmarkedsrelevant for indvandrere eller for nye EU-borgere, der er ankommet til Danmark i en sen alder. Sidstnævnte gruppe ses for de mandlige deltageres vedkommende at udgøre en væsentlig andel af kursisterne på grundkursus i arbejdsmarkedsdansk • især blandt de mandlige deltagere. Behovet for det virksomhedsrettede, arbejdsmarkedsrelevante og fleksible sprogtilbud til denne målgruppe betones igen og igen fra alle sider.

Grundkursus i arbejdsmarkedsdansk har påvirket en del undervisere til at tænke anderledes og bruge metoder, som de tidligere ikke i så høj grad har benyttet sig af. Dette vil naturligt påvirke gennemførelsen af eventuelt kommende grundkurser i arbejdsmarkedsdansk, men kan også i nogen grad komme anden undervisning i



dansk som andetsprog til gavn. Mange undervisere nævner, at det arbejdsmarkedsrettede vil fylde mere på fremtidige danskkurser, og at en grundig behovsafdækning og brugen af målbeskrivelser er noget, som de vil tage med sig til andre forløb og danskkurser.

### 3.6 **Initiativ til oprettelsen af kurser**

Til trods for, at styrken ved puljen Grundkursus i arbejdsmarkedsdansk er, at man kan tage udgangspunkt i netop det, virksomheden har brug for, oplever nogle sprogcentre, at virksomhederne i mindre grad er interesserede i puljen. Der kan derfor iagttages store forskelle på de enkelte sprogcentres anvendelse af puljen. Nogle har gennemført mange forløb under puljen, andre kun et enkelt eller ganske få. På samme måde kan der iagttages store forskelle på den regionale udnyttelse, hvis man sammenholder anvendelsen af puljen med repræsentationen af indvandrere i Danmark. Dette kan skyldes, at en række sprogcentre har været gode til at skabe kontakter til virksomhederne og matche disse, hvor den enkelte virksomhed ikke har været i stand til at stille et tilstrækkeligt antal medarbejdere til selv at igangsætte et hold. Underviserne vurderer således i forlængelse heraf, at sprogcentret i mere end halvdelen af tilfældene har været den initierende faktor i forhold til at få etableret kurset. I de tilfælde, hvor sprogcentret har udpeget en person til særligt at varetage puljen, ses mange gennemførte kurser.

### 3.7 **Forberedelse og gennemførelse af kurserne**

Med grundkursus i arbejdsmarkedsdansk har man haft mulighed for at gøre kurserne mere målrettede og individuelle, hvilket af et stort flertal beskrives som værende meget positivt. Spørgsmålet er imidlertid, i hvor høj grad man har gjort kurset målrettet den enkelte, og om det ikke snarere er målrettet virksomheden. Den manglende individuelle målrettethed er ikke i sig selv odiøst, men med holdstørrelser på 6-8 personer burde der være udstrakt mulighed for differentiering af undervisningen.

Et aspekt af muligheden for målrettethed har været at forberede og gennemføre undervisningen i tæt samarbejde med virksomheden og på virksomhedens adresse. Dette opleves der overvejende tilfredshed med både fra underviserens og fra virksomhedens side. Nogle interessenter taler dog om, at der i en eventuel videreførelse af grundkurserne bør stilles strengere krav til virksomhedens involvering og de faciliteter, der stilles til rådighed i forbindelse med undervisningen.

Underviserne fortæller, at de har brugt en række virksomhedsnære metoder i forberedelsen af undervisningen – metoder som visitationssamtaler, virksomhedssamtaler og observation af arbejdsrutiner på virksomheden. Dette vurderes meget positivt af underviserne og ses som en god måde at komme tæt på det sprogbehov, som kursisterne har. Underviserne oplever, at de ved denne afdækning har en god fornemmelse af, hvad virksomheden ønsker, og hvilket sprogbehov kursisterne har. Men langt fra alle har gennemført sprogbehovsanalyser og indledende og afsluttende sprogtest, og der opleves i målbeskrivelserne en vis vaghed og manglende konkretisering af undervisningsmålene.

Der synes således at være behov for underviserudvikling, hvad angår metoder til sprogbehovsanalyser, udformning af undervisningsmål og tilsyneladende også med hensyn til udvikling af detaljerede undervisningsplaner.

Der kan i evalueringen ses en tendens til, at de senest gennemførte kurser i højere grad gennemføres på virksomheden end de først gennemførte. Måske har undervisere og virksomheder i processen oplevet værdien heraf og derfor sætter det virksomhedsnære over ulemperne ved at gennemføre undervisningen i virksomheden. Der nævnes i evalueringen mange fordele ved at undervise på virksomheden, men også en række praktiske, logistiske og metodepåvirkende ulemper ved at undervise et sted, hvor 'hestesko-opstilling' og en flipover er eneste fysiske rammer for det pædagogiske arbejde, og hvor muligheden for at bringe undervisningen ud til produktionen på nogle virksomheder af sikkerhedsmæssige eller støjmæssige årsager ikke er muligt.

Samarbejdet mellem virksomhed og underviser opleves af begge grupper som værende overvejende positivt, men flere nævner, at motivationen er altafgørende for, om den enkelte får noget ud af kurset. Derfor er det også kritisk, hvis deltagerne føler sig trætte og udmattede, når undervisningen gennemføres i direkte forlængelse af en lang arbejdsdag. Kun hvert fjerde kursus er gennemført i deltagerens arbejdstid, og yderligere hvert fjerde kursus er gennemført delvist i arbejdstiden.

### 3.8 **Lancering af puljen**

I forhold til formidling om puljen og det rent administrative vedrørende puljen vurderer evaluator, at der måske er brug for en præcisering i vejledningsmaterialet, når 10 % af udbyderne angiver, at de er i tvivl om, hvad indholdet i kurserne skulle være.

Samtidig kan den lidt langsomme start med kun få kurser i 2007 tyde på, at der fra starten har været behov for mere information. Aktiviteten i 2008 var markant højere. I 2009 daler aktiviteten igen, hvilket formentlig skyldes den generelle økonomiske opbremsning og den stigende ledighed. I de første 10 måneder af 2009 er der således kun bevilliget tilskud til 89 kurser, mens der i 2008 blev bevilliget tilskud til 122 kurser.

Overraskende nævnes dokumentations- og afrapporteringskrav kun af et mindretal af udbyderne som værende en belastning. Underviserne nævner det ikke.

### 3.9 **Dømt til succes**

På mange måder er Grundkursus i arbejdsmarkedsdansk imidlertid dømt til succes. Blandt de fleste grupper og interessenter er der en klar forventning om, at alene fordi kurset i sigte er bundet til den enkelte virksomhed og til arbejdsmarkedet, vil det fastholde kursisterne i job. Der er således en helt grundlæggende enighed om, at udgangspunktet er korrekt. Eller som en af interessenterne siger;

*”Hvad som helst, der kan gøre, at indvandrere bliver bedre til at tale dansk og kan komme ind på arbejdsmarkedet, har betydning”*, repræsentant for interessentniveau.

Der opleves da også blandt informanterne en generel aura af positivitet og opbakning om kurserne. Dette er af to grunde værd at notere sig. For det første vidner det om opbakning til de grundlæggende tanker om Grundkursus i arbejdsmarkedsdansk; for det andet påvirker det resultaterne af evalueringen forstået på den måde, at respondenterne måske kan have en tendens til at vurdere effekterne af kurserne for højt, fordi de er så positive omkring de grundlæggende tanker om puljens formål.

Mange aktører påpeger således, at tankegangen om midlertidighed i puljen bør fjernes, da man er overbevist om, at ideen er god og rigtig. Især interessenter og jobcentre plæderer for, at man skal indarbejde muligheden for direkte refusion af udgifter for at få kurset ind i normal drift frem for at opretholde det som en forsøgs-pulje. Der er en udbredt opfattelse af, at grundkursus i arbejdsmarkedsdansk virker – og derfor er der efter manges mening ingen grund til at blive ved med at gennemføre forsøg. Aktørerne på området siger således, at grundordningen fremadrettet skal tilpasses, snarere end der skal lappes med enkelttiltag som puljer og lignende. Erfaringen fra puljen foreslås derfor ført med over i det generelle system, hvor der efterfølgende skal skabes en større kobling mellem arbejdsmarkedet og sproguddannelsen.

### 3.10 **Anbefalinger**

I forhold til planlægning af kursusforløbet og den løbende opfølgning, herunder måling af kursernes effekt anbefales følgende:

- **Inddragelse af virksomheden**

Det anbefales, at virksomhedens repræsentanter inddrages så meget som muligt. Inddragelsen kan ske i forbindelse med sprogbehovsafdækning på virksomheden, indgangstest og visitationssamtaler; i forbindelse med fastlæggelse af målsætninger for kurset, i udarbejdelsen af en plan for forløbet samt undervisningsmaterialer hertil, i midtvejs- og udgangstest af kursisterne samt i evalueringssamtaler løbende og til slut i forløbet.

Når kurset initieres af et jobcenter, anbefales det om muligt at træffe aftale med en praktikvirksomhed, og at denne inddrages så meget som muligt i planlægning af mål for undervisningen og i fastlæggelsen af sprogbehov.

- **Mål for undervisningen**  
Det anbefales, at virksomheden i samarbejde med kursusudbyderen opstiller en række overordnede mål for undervisningen. Ved at sætte eksplicitte mål for undervisningen sikres det, at der er enighed om målsætningen, og det sikres, at kursusforløbet hele tiden arbejder mod de fastlagte mål.
- **Før-/eftermålinger**  
Det anbefales, at underviserne gennemfører før-/eftermålinger af kursisters sproglige niveau. På den måde er det muligt at følge kursisterne progression.
- **Midtvejs- og slutevaluering**  
Det anbefales, at underviseren gennemfører en midtvejs- og slutevaluering. Evalueringen kan med fordel involvere jobcenter og virksomhed.

I forhold til de overordnede rammer for puljens gennemførelse anbefales følgende:

- **Undervisningslektioner/undervisningsforløb**  
Det anbefales at fjerne den øvre grænse på 70 undervisningstimer, således at undervisningsforløbets varighed kan fastlægges efter kursisters sproglige forudsætninger og behov.
- **Krav om minimumdeltagere**  
Det anbefales, at kravet om mindst seks deltagende kursister lempes, da mindre virksomheder kan have vanskeligt ved at samle dette antal deltagere. Alternativt anbefales det, at udbyderen aktivt påtager sig at samle deltagere fra forskellige, men fagligt beslægtede virksomheder, hvor det ikke er muligt at samle deltagere fra en enkelt virksomhed.
- **Fleksibel placering af undervisningstidspunkt**  
Det anbefales at overveje, om det er muligt at gøre undervisningstidspunktet fleksibelt, således at der er mulighed for at placere undervisningen midt på dagen. Herved har kursisterne ved kursustidspunktet ikke en lang arbejdsdag bag sig og er i højere grad er parate til at modtage undervisning.
- **Undervisning i arbejdstid**  
Det anbefales, at virksomheden så vidt mulig øger den andel af undervisningen, der foregår i arbejdstiden.
- **Ansøgnings- og afrapporteringsskemaer**  
Det anbefales, at ansøgnings- og afrapporteringsskemaer revideres blandt andet med ændringer i målkategorierne samt med tilføjelse af beskrivelse af indgangs- og sluttet. Målkategorierne har erfaringsmæssigt været vanskelige at forstå for udbyder og undervisere. Med hensyn til eksplicitering af indgangs- og sluttet kan dette medvirke til, at disse metoder i højere grad benyttes på kurserne. Et krav om beskrivelse af plan for gennemførelse af sprogbehovsanalyser kan på samme måde foranledige, at disse gennemføres og afrapporteres.

I forhold til planlægning af undervisningens indhold og gennemførelsen af undervisningen anbefales følgende:

- **Sprogbehovsanalyser**

Det anbefales, at underviser foretager sprogbehovsanalyser, inden undervisningen fastlægges og planlægges, og det anbefales, at der sker en visitation via ind- og udgangstest.

- **Undervisningsrettede mål**

I forhold til planlægning af konkrete undervisningsmål bør der formuleres delmål for undervisning, som er forankrede i virksomhedens og kursisternes sprogbehov.

- **Praksisnær undervisning**

Det anbefales, at undervisningen tilrettelægges, så der i så stort omfang som muligt gennemføres praksisnære aktiviteter med direkte relevans for kursisternes daglige arbejde og ophold på virksomheden med henblik på, at der skabes optimale muligheder for deltageraktivitet.

- **Undervisningsmaterialer og arbejdsformer**

Det anbefales at anvende særligt tilpassede undervisningsmaterialer og arbejdsformer samt at bruge gæstelærere fra virksomhed/jobcenter. De særligt tilpassede undervisningsmaterialer muliggør tæt forbindelse til kursisternes arbejdsituation. Brug af gæstelærere sikrer afveksling, viser virksomhedens motivation og engagement og giver ikke mindst mulighed for, at virksomheden kan bidrage med fagrelevant information og dermed også fagsprogligt relevante indspark til undervisningen.

- **Kompetenceudvikling**

På baggrund af analysen synes der at være behov for kompetenceudvikling for underviserne inden for områderne sprogbehovsanalyse på virksomhederne, opstilling af operationaliserbare og konkret forankrede mål og delmål, gennemførelse af indgangstest og sluttet samt udvikling af arbejdsformer og aktivitetstyper med optimale muligheder for deltageraktivitet.

Se desuden det tilhørende katalog God praksis på arbejdsmarkedsrettede kurser for yderligere informationer om, hvordan de forskellige involverede aktører med fordel kan agere i forbindelse med planlægning, gennemførelse og opfølgning på kurserne.

#### 4. KURSERNE

Nedenstående tabel opsummerer antallet af tilskudsbevilligede kurser i puljen ”Grundkursus i arbejdsmarkedsdansk – Pulje til ny fleksibel beskæftigelsesrettet danskundervisning”.

Der er en klar overvægt af kurser blandt beskæftigede kursister, som antalsmæssigt udgør 79 % af alle bevilligede kurser. Antallet af kurser for ledige tegner sig for 18 %, hvorimod kun 3 % af kurserne består af en blanding af ledige og beskæftigede.

Således er der også en stor forskel i antallet af kursister inden for de tre kursustyper, hvor kurser for beskæftigede har i alt 1.493 kursister tilknyttet, kurser for ledige 360 kursister, og kurser med blandet deltagelse blot 61 kursister.

**Tabel 1: Kursustyper og antal kursister**

Kurser for/ karakteristika	Beskæftigede <sup>4</sup>	Ledige	Blandede	I alt
Antal kurser	179	42	7	228
Antal kurser %	79 %	18 %	3 %	100 %
Antal kursister	1.493	360	61	1.914
Tilskud	11.653.698 kr.	2.669.015 kr.	452.289 kr.	14.775.003 kr.
Gennemsnitlig tilskudsstørrelse pr. kursus	65.104 kr.	63.548 kr.	64.612 kr.	64.802 kr.
Gennemsnitligt antal kursister	8,3	8,6	8,7	8,4

Kilde: Optegnelser over tilskudsbevilligede kurser, Ministeriet for Flygtninge, Indvandrere og Integration, november 2009.

Af tabel 1 fremgår det ligeledes, at den gennemsnitlige tilskudsstørrelse pr. kursus og det gennemsnitlige antal kursister pr. kursus ikke adskiller sig væsentligt de tre typer kurser imellem.

Fordelingen af kurser over de seneste tre bevillingsår 2007, 2008 og 2009 er som følger:

<sup>4</sup> Der er kun oplysninger om ganske få kursister i beskæftigelse med løntilskud. Derfor er der ikke skelnet mellem beskæftiget i løntilskud og personer i almen beskæftigelse.

**Tabel 2: Oversigt over kursustyper fordelt på år**

Kurser	Beskæftigede	Ledige	Blandede	I alt
2007	14	2	1	17
2008	102	19	1	122
2009 (jan.-okt.)	63	21	5	89
<b>I alt</b>	<b>179</b>	<b>42</b>	<b>7</b>	<b>228</b>

Kilde: Optegnelser over tilskudsbevilligede kurser, Ministeriet for Flygtninge, Indvandrere og Integration, november 2009.

Da der stadig indkommer ansøgninger til 2009, er tallet for dette år ikke endeligt, men et billede af udviklingen til dato. Der synes imidlertid at ske en lille vækst i antallet af kurser for ledige, idet der i 2008 er igangsat i alt 19 forløb for ledige, mens der i de første ti måneder af 2009 allerede er igangsat 21 forløb. På samme måde ser antallet af blandede kurser ud til at stige. Man kan formode, at de ændrede konjunkturer bevirker, at gruppen af ledige vokser, hvorfor behovet for kursuskapacitet for ledige stiger tilsvarende.

Til gengæld vil antallet af kurser for beskæftigede formentlig ikke nå samme niveau som i 2008, da der dags dato kun er bevilliget tilskud til 63 kurser sammenholdt med i alt 102 i 2008. Igen kan det skyldes konjunkturændringer.

#### 4.1 **Branche**

Ved afdækning af brancher i tabellen nedenfor fremgår det, at rengøring, sundhed og pleje samt industri og produktion er højt repræsenteret blandt de femten brancher, inden for hvilke de tilskudsbevilligede grundkurser i arbejdsmarkedsdansk falder. Således er knap fire ud af ti bevilligede kurser inden for enten rengøringsbranchen eller industri og produktion.

Brancher som håndværk og jobformidling står kun for sammenlagt fem af det samlede antal kurser, svarende til knap 2 %. Der er således en stor variation i brancher om end de fem mest repræsenterede brancher dækker næsten tre fjerdedele af alle kurser.

**Tabel 3: Grundkurser i arbejdsmarkedsdansk fordelt på brancher**

Branche	Antal kurser	Antal kursister	Tilskud, kr.	Tilskud i procent af samlet tilskud
Rengøring	51	406	3.284.257	22 %
Industri og produktion	35	287	2.404.754	16 %
Almen beskæftigelse	31	265	2.037.097	14 %
Landbrug	24	225	1.500.418	10 %
Levnedsmiddelproduktion	21	201	1.323.905	9 %
Sundhed og pleje	19	133	1.150.301	8 %

Branche	Antal kurser	Antal kursister	Tilskud, kr.	Tilskud i procent af samlet tilskud
Fiskeindustri	10	76	615.057	4 %
Detailhandel	7	68	454.747	3 %
Serviceerhverv	7	59	478.147	3 %
Køkken, hotel og restauration	5	34	320.277	2 %
Lager	5	41	335.647	2 %
Frugt, grønt og planter	4	36	301.126	2 %
Forlystelser	4	36	262.879	2 %
Håndværk	3	30	155.404	1 %
Jobformidling	2	17	150.986	1 %
<b>I alt</b>	<b>228</b>	<b>1914</b>	<b>14.775.002</b>	<b>100 %</b>

Kilde: Optegnelser over tilskudsbevilligede kurser, Ministeriet for Flygtninge, Indvandrere og Integration, november 2009.

#### 4.2 Kursernes længde

Der er ikke stor forskel på den gennemsnitlige længde af de gennemførte kurser inden for de tre forskellige kursustyper. De korteste kurser for beskæftigede og ledige er også meget lig hinanden, hvorimod det korteste kursus på blandede hold er 68 lektioner. Der skal her gøres opmærksom på, at der kun er afrapporteret i alt seks blandede kurser.

**Tablet 4: Oversigt over antal lektioner i afrapporterede grundkurser**

Kursustype	Gennemsnitligt antal lektioner	Korteste kursus	Længste kursus
For beskæftigede	65	20	120 <sup>5</sup>
For ledige	63	18	100 <sup>6</sup>
Blandet kursus	71	68	72

Kilde: Udbydernes afrapporteringsskemaer over gennemførte kurser, Ministeriet for Flygtninge, Indvandrere og Integration, november 2009.

Flere udbydere og undervisere giver i afrapporteringen udtryk for, at det har været nødvendigt at ændre på antallet af lektioner undervejs. Ferie, hjemrejse og afskedigelser har betydet, at holdets sammensætning har ændret sig, hvorfor også kurssets varighed er tilpasset. Oftest har denne tilpasning været en reduktion i det samlede antal lektioner.

<sup>5</sup> Der er kun tale om ét kursus på 120 timer. De øvrige ligger på max. 78 timer.

<sup>6</sup> Der er kun tale om ét kursus med en varighed på 100 timer. Øvrige grundkurser ligger mellem 24 og 72 lektioner.



I sammenhæng hermed er en række relevante interessenter ligeledes blevet spurgt ind til deres tilfredshed og vurdering af kursernes længde. De giver udtryk for, at kurserne er for korte, og at forløbet i stedet bør gøres mere fortløbende. Det vil give kursisterne et bedre forløb, og resultaterne vil dermed også være mere synlige.

#### 4.3 Fysisk placering af kurser

Et ønske med puljen Grundkursus i arbejdsmarkedsdansk er den fleksible og virksomhedsnære gennemførelse, hvor også selve afviklingen af undervisningen foregår på virksomhedens adresse. Der har været mulighed for at gennemføre undervisningen på den lokale sprogskole, i virksomheden, som en vekselvirkning mellem virksomhed og sprogskole eller et andet sted. Som alternative steder, hvor der er gennemført kurser, nævnes fx kommunale lokaler, fagforeningslokaler, AMU-centre, folkeskoler, erhvervsskoler mv. I afrapporteringen beskriver udbyderne, hvor kursets lektioner er gennemført, og giver kommentarer hertil.

Undervisning på virksomheden har umiddelbart de fordele, at kursisten forbliver i virksomhedskonteksten i undervisningen, at kontakt til virksomhedsrepræsentanter hurtig kan etableres, og at underviseren i tilfælde, hvor der opstår tvivl om en term i en bestemt arbejdssituation, umiddelbart kan afklare dette med andre medarbejdere på virksomheden. Samtidig kan undervisningen veksle mellem undervisningslokale/mødelokale/kantine og selve arbejdsområdet.

**Tabel 5: Oversigt over hvor undervisningen fysisk gennemføres**

Kurstype	Afrapporterede kurser i alt	Gennemført på virksomhed	Gennemført på sprogcenter	Både sprogcenter og virksomhed	Andet sted
For beskæftigede	117	59 %	20 %	21 %	0
For ledige	29	17 %	55 %	0	28 %
Blandet kursus	6	50 %	17 %	0	33 %

Kilde: Udbydernes afrapporteringsskemaer over gennemførte kurser, Ministeriet for Flygtninge, Indvandrere og Integration, november 2009.

Som det fremgår af ovenstående tabel, blev flertallet af grundkurser for beskæftigede gennemført på virksomheden, mens resten fordeler sig på gennemførelse på sprogcentret eller i vekselvirkning mellem virksomhed og sprogskole. Kurser for ledige er i overvejende grad gennemført på sprogcentre, da kursisterne i de fleste tilfælde ikke er tilknyttet en virksomhed.

**Tabel 6: Underviseres angivelse af undervisningssted**

Hvor blev lektionerne i dit seneste kursus gennemført?	Procent
På sprogcenter	12 %
På virksomhed	68 %
Både på sprogcenter og i virksomhed	6 %
Et andet sted. Hvilket:	15 %
I alt (n = 34)	100 %

Kilde: Spørgeskema blandt undervisere på grundkursus i arbejdsmarkedsdansk, maj 2009

Underviserne fortæller, at i knap tre fjerdedele af tilfældene har undervisningen på deres senest gennemførte kursus foregået på virksomheden. Da 68 % af den samlede pulje af afrapporterede kurser er gennemført på virksomheden, kan man således konkludere, at der er en tendens til øget gennemførelse på virksomheder i puljens levetid. Man har således i nogen grad taget puljens ønske om virksomhedsnær gennemførelse til sig.

**Tabel 7: Undervisernes oplevelse af undervisningssted**

Hvis der har været samarbejde, hvordan vurderer du samarbejdet om: (undervisere)	Meget tilfredsstillende	Tilfredsstillende	Ikke tilfredsstillende	Meget utilfredsstillende	I alt
Gennemførelse af lektioner ude på virksomheden? (n = 26)	38 %	54 %	8 %	0 %	100 %

Kilde: Spørgeskema til undervisere på grundkursus i arbejdsmarkedsdansk, maj 2009.

Samarbejdet med virksomheden om gennemførelse af undervisning på virksomheden har tilsyneladende fungeret godt. Ingen undervisere siger, at samarbejdet har været meget utilfredsstillende, og blot 8 % siger, at det ikke har været tilfredsstillende.

**Tabel 8: Kursisters oplevelse af valg af undervisningssted**

Hvor godt synes du om at blive undervist på...	Meget godt	Godt	Mindre godt	Dårligt	I alt
... sprogcentret? (n = 125)	37 %	53 %	8 %	2 %	100 %
... virksomheden? (n = 90)	34 %	52 %	9 %	4 %	100 %

Kilde: Spørgeskema blandt kursister på grundkursus i arbejdsmarkedsdansk, maj 2009

Der er ikke stor forskel på kursisters tilfredshed med undervisningsstedet afhængig af, om de har været undervist på sprogcenter eller på virksomhed. Man kan således ikke spore oplevet fordel hos kursisterne ved virksomhedsnær undervisning i fysisk forstand.

Underviserne fortæller, at det ved undervisning på virksomhederne er lettere at finde relevante eksempler til brug i undervisningen. Dette sker fx ved at gennemgå opslagstavler, ved tilfældige møder med virksomhedsrepræsentanter etc. Andre fordele er, at kursisterne ved undervisning på arbejdspladsen ikke har behøvet at klæde om til undervisningen eller tage hjem for at spise. Den fælles referenceramme og muligheden for korte ekskursioner til produktionsområdet nævnes hyppigt blandt fordelene ved undervisning på virksomheden.

Nogle undervisere opfatter undervisningen på virksomheden som en ulempe, da kursisterne derved ikke er i et undervisningsmiljø, mens også behovet for at medbringe undervisningsmaterialer og opslagsværker til hver kursusgang, da der ikke nødvendigvis er opmagasineringsplads i virksomheden. Flere udbydere og undervisere giver således udtryk for, at virksomhedens lokaler ikke er udstyret til undervisning. Dette indskrænker undervisningens metodiske mangfoldighed og stiller store krav til underviseren. Af forhold, som gør lokalet mindre velegnet til undervisning, nævnes møblering, lysforhold, fleksibilitet, akustik, manglende adgang til kopimaskiner, it-udstyr eller noget så centralt som en tavle.

Muligheden for mentalt at nå at omstille sig til undervisning ved 'rejsen' fra virksomhed til sprogcenter nævnes også som noget, der mistes ved at gennemføre undervisningen i virksomheden.

At man nogle steder har siddet blandt sodavandskasser, julepynt og andet 'lageragtigt', kan virke forstyrrende, men har tilsyneladende i overvejende grad kunnet appellere til underviserens humoristiske sans.

Overordnet set synes undervisning i virksomheden at være til kursisternes fordel i form af praktiske forhold, adgang til arbejdsrelevante undervisningsressourcer og nærhed til produktionsapparatet. Ulemperne ved undervisning i virksomheden rammer især underviserne i forhold til adgang til udstyr og undervisningsmaterialer.

I afrapporteringerne er der fra udbyderside overvejende positive kommentarer til, at undervisningen er foregået på kursisternes arbejdsplads ud fra et nærhedsprincip, men også fordi det forpligter såvel arbejdsgiver som kursist. Virksomhederne har ofte taget godt imod underviseren og sørget for forplejning til kurserne og skabt en god atmosfære omkring gennemførelsen.

Andre ulemper er, at arbejdssituationen kan være højere prioriteret end undervisningssituationen i form af kursister, som kommer for sent, overmandes af overarbejde, hentes ud af undervisningen til ekstrainsats på arbejdet etc.

*"Virksomheden udtrykker tilfredshed med, at undervisningen foregår på virksomheden, da underviser er tæt på produktionen og derved har 'undervisningsmateriale' stillet direkte til rådighed. Men det stiller store krav til underviserens omstillingsparathed, da denne skal være i stand til at tage udgangspunkt i en akut opstået sproglig situation på arbejdspladsen."* (udbyder i afrapporteringsskema).

I tilfælde, hvor undervisningen af kursister i beskæftigelse er foregået på sprogcentret, er der fra underviserens side gjort en række tiltag for at relatere undervisningen til kursisternes arbejdsopgaver. I et tilfælde har underviseren eksempelvis inddraget et rengøringsrum og rengøringsvogne på sprogcentret i selve undervisningen af kursister fra et medvirkende rengøringsfirma.

Kurser for ledige er primært foregået på sprogcentret, og her er tilfredsheden med lokalefaciliteter og teknisk it-udstyr blandt undervisere ligeledes meget høj.

## 5. KURSISTERNE

Der foreligger ultimo juni i afrapporteringsskemaerne individuelle oplysninger om i alt 1.234 kursister ud af de i alt 1.914 kursister, som der er givet kursusstøtte til.

Ganske få kursister er gengangere ifølge NIRAS Konsulenternes kontakter til udbyderne. Således har det kun været muligt at identificere ti personer, som har deltaget i mere end ét grundkursus i arbejdsmarkedsdansk. Ingen er identificeret som havende været på mere end to forløb. Kursisterne forklarer, at de har deltaget på to kurser, enten fordi de første gang måtte stoppe grundet tidspres eller for mange arbejdsopgaver, eller fordi de så det som en mulighed for at lære endnu mere dansk.

Blandt kursister, som har medvirket i spørgeskemaundersøgelsen, siger 10 %, at de har medvirket på mere end ét grundkursus i arbejdsmarkedsdansk. Puljen tillader ikke umiddelbart kursister at medvirke på mere end ét grundkursus i arbejdsmarkedsdansk. Der har heller ikke i kontakten med udbyderne været identificeret mange gengangere. Derfor må vi formode, at de kursister, som udtaler, at de har været på mere end ét kursus, har misforstået spørgsmålet og medregnet andre former for danskurser, som de har medvirket på.

### 5.1 Køn og alder

Som det fremgår af nedenstående Tabel 9, er der på de gennemførte kurser en overvægt af kvinder. Således er 52 % af kursisterne kvinder. Trods denne lille overvægt af kvinder er der imidlertid tale om procentuelt færre kvinder end på danskuddannelserne, hvor fordelingen er 64,5 % kvinder.<sup>7</sup>

**Tabel 9: Køns- og aldersfordeling baseret på oplysninger om individuelle kursister**

Alder	I alt		Mænd		Kvinder	
	Antal	I procent	Antal	I procent	Antal	I procent
-24 år	160	13 %	116	20 %	44	7 %
25-39 år	571	46 %	285	48 %	286	45 %
40-64 år	503	41 %	193	32 %	310	48 %
I alt	<b>1234</b>	100 %	<b>594</b>	100 %	<b>640</b>	100 %

Kilde: Udbydernes afrapporteringsskemaer over gennemførte kurser, Ministeriet for Flygtninge, Indvandrere og Integration, november 2009.

<sup>7</sup> Ministeriet for Flygtninge, Indvandrere og Integration, INFO, februar 2009.

Af de kursister, som har medvirket i spørgeskemaundersøgelsen (207 kursister), er lidt mere end hver fjerde en mand og tre fjerdedele kvinder. Der er således i resultaterne af spørgeskemaet en overrepræsentation af kvinder i forhold til de faktiske deltagere på grundkurserne.

Deltagerne på Grundkursus i arbejdsmarkedsdansk er aldersmæssigt fordelt sådan, at lidt mere end halvdelen (59 %) er under 39 år, og under halvdelen af kursisterne er over 40 år (41 %). De kvindelige kursister er generelt ældre end mændene. Således er 20 % af de mandlige kursister under 25 år, mens kun 7 % af kvinderne er under 25 år. På samme måde er 93 % af de kvindelige kursister 25 år eller herover, mens det kun gælder 80 % af de mandlige kursister.

Blandt de kursister, der har medvirket i spørgeskemaundersøgelsen, er aldersfordelingen meget lig aldersfordelingen for kursister på samtlige gennemførte kurser.

Aldersfordelingen af indvandrere/efterkommere af indvandrere i 2009 blandt hele populationen er, at 17 % er 16-24 år, 39 % er 25-39 år, og 43 % er 40-64 år<sup>8</sup>.

Der er således på grundkurserne en lille underrepræsentation af unge kursister under 25 år i forhold til antallet af unge indvandrere/efterkommere i denne aldersgruppe på landsplan, og omvendt er der en lille overrepræsentation af personer i aldersgruppen 25-39 år blandt kursisterne set i forhold til landsgennemsnittet. Der er præcis samme fordeling af personer i alderen 40-64 år i population og blandt kursister på grundkurserne.

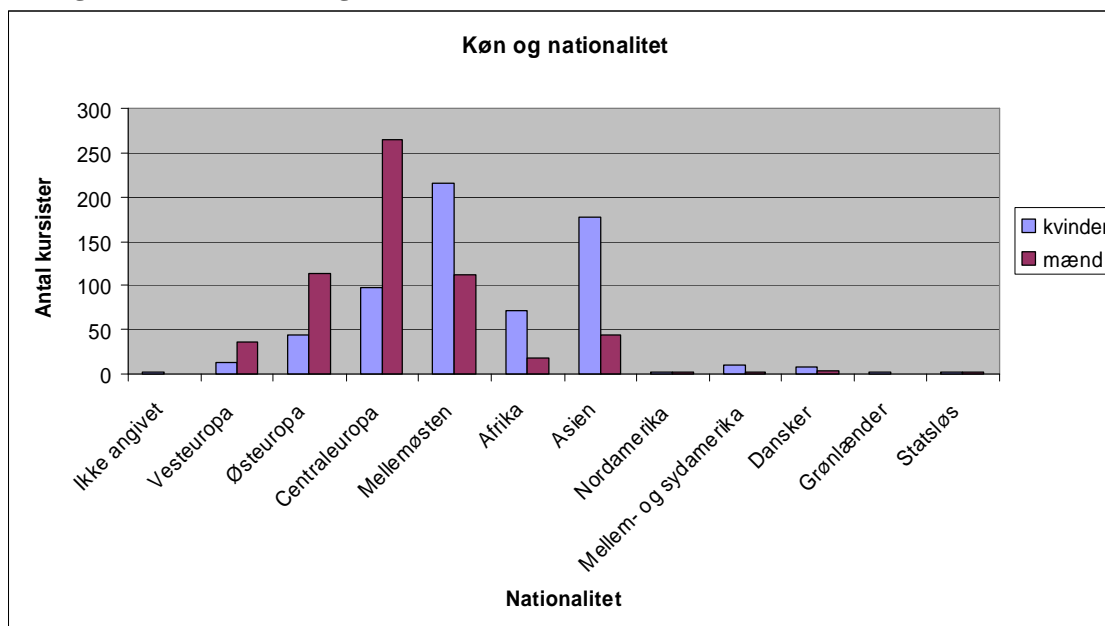
## 5.2 **Kursisternes nationalitet og statsborgerskab**

Som det fremgår af figuren nedenfor, er hovedandelen af de kvindelige kursister på de gennemførte grundkurser fra Mellemøsten og Asien. Her er Tyrkiet, Irak og Thailand oprindelsesland for 33 % af de kvindelige kursister.

---

<sup>8</sup> ”Tal og fakta • befolkningsstatistik om indvandrere og efterkommere 2009” er hentet på [www.nyidanmark.dk](http://www.nyidanmark.dk).

**Figur 1: Kursisters køn og nationalitet**



Kilde: Udbydernes afrapporteringsskemaer over gennemførte kurser, Ministeriet for Flygtninge, Indvandrere og Integration, november 2009.

De mandlige kursister er primært fra Øst- og Centraleuropa samt fra Mellemøsten. Fra de øst- og centraleuropæiske lande er der en forholdsvis stor gruppe af kursister fra Ukraine og Polen, mens kursister med en mellemøstlig baggrund primært er fra Tyrkiet og Irak, ligesom det var tilfældet blandt de kvindelige kursister. Således er Ukraine, Polen, Irak og Tyrkiet oprindelsesland for 64 % af alle mandlige kursister.

Spørgeskemaundersøgelsen blandt kursister er repræsentativ på nationalitet i forhold til det samlede antal kursister.

I modsætning hertil er der en markant anden fordeling i nationalitet blandt kursister på Grundkursus i arbejdsmarkedsdansk end i hele populationen af indvandrere i Danmark. Ifølge "Tal og fakta • befolkningsstatistik om indvandrere og efterkommere 2009" offentliggjort af Ministeriet for Flygtninge, Indvandrere og Integration, er 21 % af de mandlige indvandrere fra et EU15-land<sup>9</sup>, 11 % er fra nye EU-lande, 4 % er fra resten af Norden, 3 % er fra øvrige vestlige lande og 61 % er fra ikke-vestlige lande<sup>10</sup>.

Blandt de kvindelige indvandrere i Danmark er der følgende fordeling: 19 % er fra et EU15-land, 11 % er fra nye EU-lande, 7 % er fra resten af Norden, 3 % er fra øvrige vestlige lande, og 61 % er fra ikke-vestlige lande.

<sup>9</sup> EU15 er betegnelsen for de oprindelige EU-lande fra før udvidelsen i 2007.

<sup>10</sup> "Tal og fakta • befolkningsstatistik om indvandrere og efterkommere 2009" er hentet på [www.nyidanmark.dk](http://www.nyidanmark.dk). Inddeling i nationalitet er foretaget på baggrund af den inddeling, der anvendes i denne rapport, jf. bilag b, s. 40.

Fordelingen på køn og nationalitet blandt kursister på de gennemførte kurser er følgende, hvis samme inddeling anvendes: 6 % af de mandlige kursister er fra et EU15-land, 43 % er fra nye EU-lande, 0,3 % er fra resten af Norden, 0,3 % er fra øvrige vestlige lande, og 50 % er fra ikke-vestlige lande.

Der er således en væsentlig overrepræsentation af mandlige kursister fra nye EU-lande på grundkursus i arbejdsmarkedsdansk, hvorimod der er underrepræsentation af kursister fra EU15-lande. Det kan blandt andet skyldes den stigende efterspørgsel, der har været efter arbejdskraftindvandrere fra de østeuropæiske lande – nye EU-lande.

For de kvindelige kursister er følgende inddeling gældende: 2 % er fra et EU15-land, 12 % er fra nye EU-lande, 0 % er fra resten af Norden, 0,2 % er fra øvrige vestlige lande, og hele 83 % er fra ikke-vestlige lande.

Blandt de kvindelige kursister er der således en væsentlig underrepræsentation fra EU15-lande samt øvrige vestlige lande. Omvendt er der en meget høj repræsentation af kvindelige kursister fra ikke-vestlige lande sammenholdt med fordelingen af hele populationen af indvandrere i Danmark.

Endelig er det relevant at notere, at 20 % af de kursister, som har besvaret spørgeskemaet, er danske statsborgere, mens kun 5 % af kursisterne ifølge afrapporteringskemaerne er danske statsborgere. Der er således i spørgeskemaundersøgelsen blandt kursister en overrepræsentation af danske statsborgere.

**Tabel 10. Andel af kursister med dansk statsborgerskab**

Er du dansk statsborger?	Procent
Ja	20 %
Nej	80 %
I alt (n = 186)	100 %

Kilde: Spørgeskema til kursister på grundkurser i arbejdsmarkedsdansk, maj 2009.

### 5.3 **Kursisternes tid i Danmark**

I nedenstående



Tabel 11 følger en oversigt over, hvor længe kursisterne har opholdt sig i Danmark. Igen er der tale om kursister, der har deltaget på afrapporterede grundkurser.

**Tabel 11: Oversigt over hvor længe kursisterne har været i Danmark**

År i Danmark	I alt		Mænd		Kvinder	
	Antal	I procent	Antal	I procent	Antal	I procent
<i>Ikke angivet</i>	86	7 %	37	6 %	49	8 %
Mindre end 1 år	161	13 %	125	21 %	36	6 %
1-3 år	356	29 %	259	43 %	97	15 %
4-10 år	358	29 %	108	18 %	250	39 %
11-15 år	115	9 %	21	4 %	94	15 %
16-25 år	127	10 %	32	5 %	95	15 %
Mere end 25 år i DK	31	3 %	12	2 %	19	3 %
<b>I alt</b>	<b>1234</b>	<b>100 %</b>	<b>594</b>	<b>100 %</b>	<b>640</b>	<b>100 %</b>

Kilde: Udbydernes afrapporteringsskemaer over gennemførte kurser, Ministeriet for Flygtninge, Indvandrere og Integration, november 2009.

Tabellen fortæller, at 29 % af deltagerne har været i Danmark i op til fire år, 29 % har været i Danmark mellem fire og ti år, mens 13 % har været i Danmark mere end 15 år. Den gennemsnitlige kursist har været i Danmark i knap otte år.

Der er en rimelig forskel mænd og kvinder imellem i forhold til, hvor længe deltagerne har været i Danmark. Blandt de mandlige kursister har mere end to ud af tre (70 %) været i Danmark i mindre end fire år. Til sammenligning er dette tilfældet for blot ca. hver tredje (29 %) af de kvindelige kursister.

På samme måde har næsten hver tredje (29 %) mand været i Danmark i mellem fire og 15 år, mens det tilsvarende tal for kvinderne er 72 %, altså mere end to ud af tre. Denne forskel hænger formodentlig sammen med kvindernes gennemsnitligt højere alder, men også med, at der blandt mændene er en overrepræsentation af arbejdskraftindvandrere fra Central- og Østeuropa, som for en stor dels vedkommende er kommet til Danmark efter udvidelsen af EU.

Sammenholdes kursisters antal år i Danmark med samme for hele populationen af indvandrere i Danmark i 2009, ses en overrepræsentation af kursister, der har boet i landet op til ti år – tallene er henholdsvis 44 % af indvandrere i Danmark mod 71 % af kursister på grundkursus.<sup>11</sup> Omvendt er der en underrepræsentation af kursister, der har boet i Danmark i mere end ti år – 56 % af indvandrere i Danmark mod 22 % af kursisterne på grundkursus i arbejdsmarkedsdansk.

<sup>11</sup> Tallene er hentet fra ”Tal og fakta • befolkningsstatistik om indvandrere og efterkommere 2009”, [www.nyidanmark.dk](http://www.nyidanmark.dk), s. 32. Med forbehold for Ministeriet for Flygtninge, Indvandrere og Integrations inddeling i tidsperioder: 0-5 år, 5-10 år, 10-15 år og over 15 år, sammenholdes tidsinddelingerne.

Af de kursister, der har valgt at besvare spørgeskemaet, har halvdelen (49 %), jf. nedenstående, levet i Danmark i mere end ti år sammenholdt med 23 % af kursisterne på de afrapporterede grundkurser. Ved læsning af resultater af spørgeskemaundersøgelse blandt kursister bør man have dette in mente.

**Tabel 12. Antal år i Danmark**

Hvor længe har du været i Danmark?	Procent
Under et år	1 %
1-3 år	15 %
4-10 år	35 %
Mere end 10 år	49 %
I alt (n = 188).	100 %

Kilde: Spørgeskema til kursister på grundkurser i arbejdsmarkedsdansk, maj 2009.

#### 5.4 **Kursisternes uddannelsesmæssige profil**

For langt størstedelen af de kursister på grundkurser i arbejdsmarkedsdansk, som har svaret på spørgeskemaet, er den højest opnåede uddannelse fra hjemlandet en grundskoleuddannelse eller ungdomsuddannelse (76 %). Tre kursister udtaler, at de aldrig har gået i skole, mens flertallet af kursister med en grundskoleuddannelse har gået i skole mellem tre og ni år. Nærmere bestemt har ca. halvdelen af de adspurgte kursister med en grundskoleuddannelse eller skolegang gået i skole mellem fem og seks år.

**Tabel 13. Kursisternes uddannelse fra hjemlandet**

Hvor lang uddannelse har du fra hjemlandet? (n=189)	Procent
Kun grundskole • I hvor mange år?	34 %
10-12 års skolegang	42 %
Ingen kompetencegivende uddannelse	3 %
1-3 års kompetencegivende uddannelse	12 %
4-5 års kompetencegivende uddannelse	12 %
Mere end 5 års kompetencegivende uddannelse	6 %
Andet	8 %

Kilde: Spørgeskema til kursister på grundkurser i arbejdsmarkedsdansk, maj 2009.

Omkring en fjerdedel (24 %) af de adspurgte kursister har en kompetencegivende uddannelse med en varighed på 1-5 år. Sammenholdt hermed har kun 6 % en kompetencegivende uddannelse på mere end fem år.

Data for hele populationen af indvandrere i Danmark i 2008 viser en noget anden fordeling end for kursister på de gennemførte grundkurser. Her har gennemsnitligt 17 % af alle indvandrere mellem 25 og 64 år en grunduddannelse og 9 % en gymnasial uddannelse.<sup>12</sup> Blandt kursister på grundkursus er der således en væsentligt større andel, som kun har en grunduddannelse eller gymnasial uddannelse. Omvendt har 20 % af herboende indvandrere en erhvervsfaglig uddannelse og 19 % en videregående uddannelse. På grundkursus i arbejdsmarkedsdansk er der således færre med kompetencegivende uddannelse sammenholdt med populationsdata, hvilket passer med målgruppen for puljen som helhed. Det skal dog nævnes, at hele 35 % af alle personer i populationsdata enten ikke har en uddannelse eller ikke har oplyst herom.

**Tabel 14. Kursisterne uddannelse i Danmark**

Hvor lang uddannelse har du taget i Danmark?	Procent
Kun danskkurser	78 %
AMU-kurser	8 %
1-3 års uddannelse	10 %
4-5 års uddannelse	3 %
Mere end 5 års uddannelse	0 %
Andet (n = 188)	5 %

Kilde: Spørgeskema til kursister på grundkurser i arbejdsmarkedsdansk, maj 2009.

Som det fremgår af ovenstående tabel, har 78 % af de adspurgte kursister fulgt en række danskkurser i Danmark, mens 13 % har valgt at tage en kompetencegivende eller videregående uddannelse på 1-5 års varighed. Endelig har lidt mindre end hver tiende (8 %) af de adspurgte fulgt en række AMU-kurser

Sammenlignes fordelingen af kursisternes uddannelse i Danmark med tilsvarende fordelinger på populationsdata for alle indvandrere og efterkommere af indvandrere i 2008<sup>13</sup>, viser det sig, at 69 % af denne population ikke har taget en uddannelse i Danmark eller ikke har oplyst herom.<sup>14</sup> Til sammenligning har 78 % af kursisterne på grundkursus i arbejdsmarkedsdansk kun taget danskkurser, om end der naturligvis skal tages forbehold for, at det ikke er muligt at gennemskue, hvor mange personer, der ikke har valgt at tage en uddannelse/ikke har oplyst herom.

<sup>12</sup> Nøgletal er udtrukket fra databasen "Nøgletal om Integration" på [www.nyidanmark.dk](http://www.nyidanmark.dk). Tallene er fra 1. januar 2008.

<sup>13</sup> Da der indgår optegnelser for danskuddannelse blandt efterkommere til indvandrere i nøgletallene over uddannelse i Danmark, tages der forbehold for, at formentlig flere personer i populationsdata vil have taget en uddannelse/højere uddannelse i forhold til kursisterne.

<sup>14</sup> Nøgletal er udtrukket fra databasen "Nøgletal om Integration" på [www.nyidanmark.dk](http://www.nyidanmark.dk). Tallene er fra 1. januar 2008. Det har ikke været muligt at finde data for 2009.

Tallene indikerer, at kursister på grundkursus i arbejdsmarkedsdansk generelt er mindre veluddannede end indvandrere i Danmark generelt. I forlængelse heraf har 23 % af populationen af indvandrere/efterkommere af indvandrere valgt at tage en kompetencegivende eller videregående uddannelse på 1-5 år eller mere mod kun 13 % af kursisterne på de gennemførte kurser. I tal for populationen er imidlertid medtaget data for efterkommere af indvandrere, hvilket vanskeliggør sammenligning.

## 5.5 Henvisningsgrundlag

Ifølge afrapporteringsskemaerne har kursisterne på de gennemførte grundkurser i arbejdsmarkedsdansk haft følgende henvisningsgrundlag:

**Table 15: Kursisters henvisningsgrundlag<sup>15</sup>**

	Kurser for beskæftigede (990 kursister)	Kurser for ledige (232 kursister)	Kurser for beskæftigede og ledige (obs.: 57 kursister)
Andel af kursister, som har opbrugt den treårige uddannelsesret	37 %	80 %	94 %
Antal kursister, som ikke har opbrugt den treårige uddannelsesret	54 %	6 %	2 %
Antal kursister med andet henvisningsgrundlag	2 %	5 %	0 %
	Kurser for beskæftigede	Kurser for ledige	Kurser for beskæftigede og ledige
Antal kursister med danskprøve	88 personer	65 personer	26 personer
Antal kursister med dansk statsborgerskab	42 personer	19 personer	2 person

Kilde: Udbydernes afrapporteringsskemaer over gennemførte kurser, Ministeriet for Flygtninge, Indvandrere og Integration, november 2009.

Blandt kurser for beskæftigede har fire ud af ti kursister opbrugt deres treårige uddannelsesret, hvorimod lidt under halvdelen endnu ikke har opbrugt denne uddannelsesret. Vi ser en noget anden fordeling blandt kurser for ledige. Her har 85 % af kursisterne opbrugt uddannelsesretten. Antal kurser med deltagelse af såvel ledige som beskæftigede er så lavt, at der her ikke kan konkluderes på fordelingerne.

<sup>15</sup> Datagrundlaget er her usikkert, da det samlede antal kursister på tværs af henvisningsgrundlag ikke stemmer til 100.

## 5.6 **Jobcentrets og virksomhedernes udvælgelse af kursister**

Jobcentret har udvalgt kursister til kurser for ledige ud fra de lediges danskundskaber og tilhørende matchgruppe. De fleste udvalgte kursister er i matchgruppe 4 eller 5, hvor flere faktorer har betydning for, at kursisterne endnu ikke er kommet i beskæftigelse.

Derudover har et sprogcenter prioriteret at sende kvinder, som modtager offentlig forsørgelse, på et grundkursus i arbejdsmarkedsdansk, fordi de på nuværende tidspunkt er langt væk fra arbejdsmarkedet og i mange tilfælde er økonomisk afhængige af deres ægtefælle. Andre sprogskoler har været i gang med at planlægge en række praktikforløb for udvalgte ledige og har i den forbindelse sendt disse på kursus inden for at styrke deres danskundskaber.

Virksomhederne har primært valgt medarbejdere ud til at deltage på kurset, hvis danske sprogfærdigheder kan forbedres, så de i højere grad er i stand til at udføre deres arbejdsopgaver tilfredsstillende. Som en repræsentant for en virksomhed forklarer, så udvalgte de: *"dem vi oplevede, der manglede forståelse for det materiale, vi brugte i dagligdagen. Så det var de sprogligt svage, vi ønskede at beholde i virksomheden, [som vi udvalgte]."* (repræsentant for virksomhed).

Det varierer, hvorvidt kursisterne frivilligt har valgt at deltage på kurset, eller om virksomheden har fremlagt det som et obligatorisk forløb. Flertallet af de adspurgte repræsentanter fra virksomhederne forklarer dog, at forløbet har været frivilligt, men at mange medarbejdere med sprogproblemer selv har ønsket at deltage på kurset og endog har været med til at planlægge selve forløbet.

## 5.7 **Kursisternes sproglige forudsætninger**

Nedenstående information om kursisternes sproglige forudsætninger baserer sig på afrapporteringsskemaerne for gennemførte kurser.

I absolutte tal har følgende antal kursister, som har medvirket på et grundkursus i arbejdsmarkedsdansk, herudover taget en danskprøve på danskuddannelsen. Tallene er oplyst i afrapporteringsskemaerne:<sup>16</sup>

- DU1 = 42 kursister
- DU2 = 91 kursister
- DU3 = 17 kursister

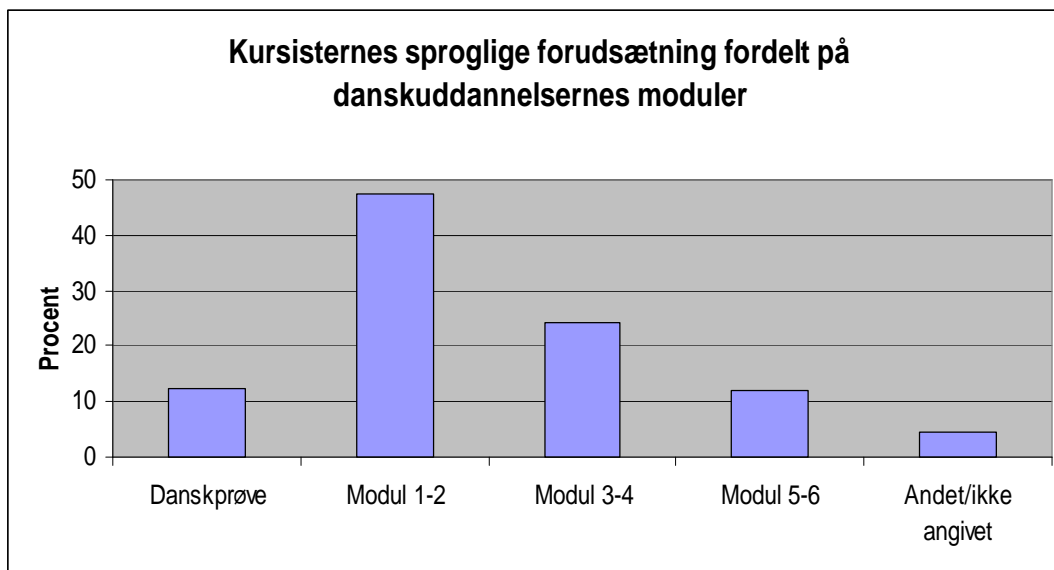
For 54 kursister er der i afrapporteringsskemaerne angivet anden eller ingen beskrivelse af sprogligt niveau.

Nedenstående figur viser, hvordan den samlede gruppe kursister mere præcist er indplaceret på de tre danskuddannelser og de dertilhørende moduler.

---

<sup>16</sup> Som nævnt tidligere er der uoverensstemmelse med afrapporteringsskemaets opgørelse af antal kursister i alt med danskprøve og summen af individuelle kursister med danskprøve angivet samme sted.

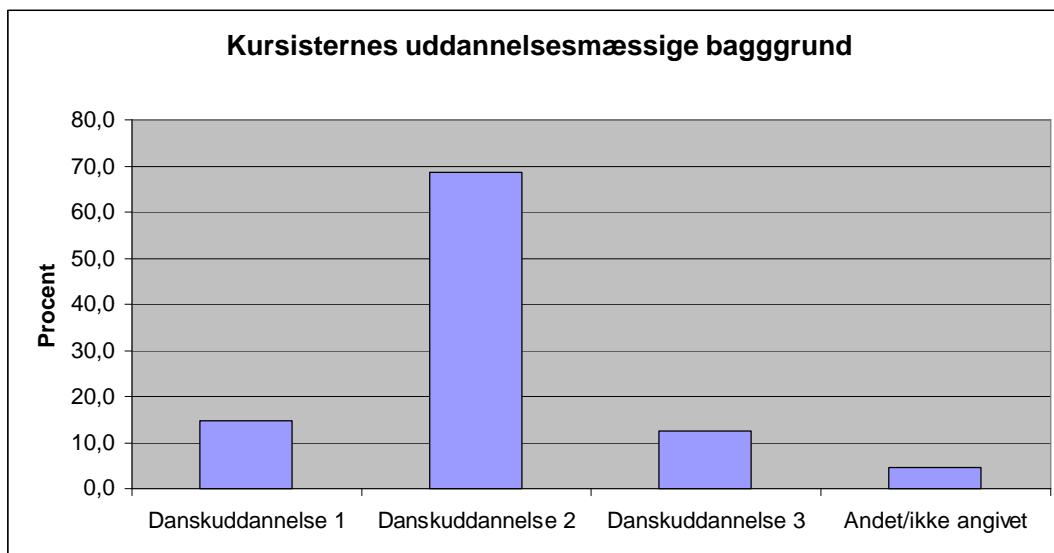
**Figur 2: Procentvis fordeling af kursisterne på danskuddannelsens moduler**



Kilde: Udbydernes afrapporteringsskemaer over gennemførte kurser, Ministeriet for Flygtninge, Indvandrere og Integration, november 2009.

Som det fremgår af figuren, er der en væsentlig spredning i deltagernes forudsætninger. Ser man nærmere på fordeling på danskuddannelser, ses følgende:

**Figur 3: Kursisternes indplacering på danskuddannelse**



Kilde: Udbydernes afrapporteringsskemaer over gennemførte kurser, Ministeriet for Flygtninge, Indvandrere og Integration, november 2009.

15 % af kursister er indplaceret på eller i gang med danskuddannelse 1, hvilket vil sige, at kursisterne ingen eller ringe skolebaggrund har og ikke har lært at læse og skrive på deres modersmål. 69 % af kursisterne er indplaceret på danskuddannelse 2,

dvs. har en kort skole- og uddannelsesbaggrund fra hjemlandet og derfor forventes at have en forholdsvis langsom indlæring af dansk som andetsprog. Danskuddannelse 3 er for kursister, der har en mellemlang eller lang skole- og uddannelsesbaggrund fra hjemlandet.<sup>17</sup> Kursister på danskuddannelse 3 har ikke oprindeligt været tænkt som målgruppe for grundkurserne.

## 5.8 Underviserens vurdering af kursisternes sprogfærdigheder

Underviserne på grundkurser i arbejdsmarkedsdansk er blevet bedt om at vurdere den sproglige spredning på det seneste kursus, som de har undervist på.

**Tabel 16. Underviserens vurdering af den sproglige spredning**

Hvor stor var den sproglige spredning på dit seneste kursus?	Procent
Stor	73 %
Lille	27 %
I alt (n = 30)	100 %

Kilde: Spørgeskema til undervisere på grundkurser i arbejdsmarkedsdansk, maj 2009.

73 % af de 30 undervisere, der har svaret på spørgeskemaet, oplever, at der er en stor spredning blandt kursisternes sprogfærdigheder mod kun 27 %, der oplever, at spredningen er lille.

### 5.8.1 Sproglig spredning blandt kursister

68 % af de undervisere, som har svaret på spørgeskemaet, har på det senest gennemførte hold haft en sprogligt svageste kursist på DU1-niveau. 22 % af underviserne har på det seneste hold haft en DU2-kursist som svageste deltager, og endelig har kun en enkelt underviser på sit seneste hold haft en DU3-kursist som den svageste deltager.

65 % af de undervisere, der har svaret på spørgeskemaet, har som sprogligt stærkeste kursister haft en DU1-kursist.<sup>18</sup> 24 % af underviserne fortæller, at seneste kursus har haft en DU2-kursist som den sprogligt stærkeste, mens kun 14 % af underviserne har haft en DU3-kursist som stærkeste på seneste hold.

Fordelingen af de sprogligt svageste og stærkeste kursister indikerer, at langt de fleste gennemførte kurser i arbejdsmarkedsdansk kun består af kursister, der befinder sig på danskuddannelsesniveau 1 eller 2, og hvor kun et fåtal af disse har gennemført danskprøve. I udgangspunktet var indvandrere placeret på DU3 heller ikke tænkt som målgruppen for grundkurser i arbejdsmarkedsdansk, da deres sproglige forudsætninger som oftest er betydeligt bedre end indvandrere på DU1 eller DU2.

<sup>17</sup> Definitionen af de tre danskuddannelser er beskrevet med udgangspunkt i et faktaark om danskuddannelsen offentliggjort på [www.nyidanmark.dk](http://www.nyidanmark.dk), s. 1.

<sup>18</sup> Kilde: Spørgeskema til undervisere på grundkurser i arbejdsmarkedsdansk, maj 2009.



En underviser noterer sig yderligere, at en relativt stor andel af kursisterne har dårlige sproglige forudsætninger, hvorfor det vil være en fordel for gennemførelsen af kurserne at ordblinde-screene kursisterne inden start.

## 5.9 Kursisternes jobmæssige situation

I Tabel 17 er det opgjort, at én ud af fire af de kursister, der har svaret på spørgeskemaet, på nuværende tidspunkt er arbejdsløse, og lidt under halvdelen (43 %) er i arbejde uden løntilskud. 28 % er i arbejde med løntilskud, mens kun 4 % er under uddannelse.<sup>19</sup>

**Tabel 17. Kursisternes nuværende arbejdssituation**

Er du nu...	Procent
... arbejdsløs?	25 %
... i arbejde med løntilskud?	28 %
... i arbejde uden løntilskud?	43 %
... under uddannelse?	4 %
I alt (n = 196)	100 %

Kilde: Spørgeskema til kursisterne på grundkurser i arbejdsmarkedsdansk, maj 2009.

15 % af kursisterne, der har svaret på spørgeskemaet, har været ansat i mindre end ét år i stillingen, mens godt halvdelen (56 %) har været ansat mellem et og fem år. 17 % har været ansat mellem seks og ti år og endelig har 6 % været ansat i mere end ti år. Det er bemærkelsesværdigt, at 23 % af kursisterne, som besvarer spørgeskemaet, har været i jobbet i mere end seks år og fortsat har brug for et grundkursus i arbejdsmarkedsdansk.

På spørgsmålet om anciennitet i beskæftigelsen er det atter muligt at sammenligne beskæftigelsesfrekvensen blandt de kursister, der har svaret på spørgeskemaet, med hele populationen af indvandrere og efterkommere af indvandrere for året 2008. Der gøres igen opmærksom på, at tallene for den samlede population kan være præget af, at også efterkommere af indvandrere indregnes heri. Det formodes, at flere efterkommere af indvandrere er i arbejde end indvandrere.

25 % af kursister, der svarer på spørgeskemaet, er uden arbejde, 71 % er i beskæftigelse og 4 % under uddannelse. Sammenlignes dette med populationsdata hos Ministeriet for Flygtninge, Indvandrere og Integration ses, at 61 % af indvandrere i Danmark er i arbejde i 2008 og kun 5 % er arbejdsløse. De sidste 36 % er kategori-

<sup>19</sup> Der er ikke overensstemmelse mellem hvor mange kursister, der står registreret som i arbejde med løntilskud i afrapporteringsskemaerne, sammenholdt med kursisternes egne udtalelser. Det betyder enten, at udbyderne af grundkurserne ikke er bekendte med kursisternes ansættelsesforhold, eller at kursisterne ikke har kendskab til, hvad løntilskud indebærer.

seret som ”uden for arbejdsstyrken”.<sup>20</sup> Der er således blandt kursister på grundkursus i arbejdsmarkedsdansk en overrepræsentation af personer i arbejde, nemlig i alt 71 % mod kun 61 % blandt hele populationen. Det er dog naturligt, at tallene vil være sådan, da kurser for beskæftigede repræsenterer en stor del af alle gennemførte grundkurser i arbejdsmarkedsdansk. Samtidig er der en overrepræsentation af gruppen arbejdsledige.

Lidt under halvdelen (46 %) af de kursister, der har svaret, har været ledige i under ét år, mens 39 % har været ledige mellem et og fem år. Kun 10 % har været ledige mellem seks og ti år og én kursist (2 %) har været ledig mere end ti år.

#### 5.9.1 *Ledig efter kursets afholdelse*

Som nedenstående tabel illustrerer, er kun 8 % af kursisterne, som har besvaret spørgeskemaet, blevet ledige efter kursets afholdelse.

**Tabel 18. Ledig efter kursets afholdelse**

Er du blevet arbejdsløs, efter du har været på kurset?	Procent
Ja	8 %
Nej	92 %
I alt (n = 185)	100 %

Kilde: Spørgeskema til kursisterne på grundkurser i arbejdsmarkedsdansk, maj 2009.

De kursister, der siden kursets afholdelse er blevet ledige, var tidligere primært beskæftiget inden for serviceerhvervet (40 %), industri (20 %) eller landbrug, skov og fiskeri (20 %). Lidt over halvdelen (57 %) af de kursister, som er blevet ledige, har været offentligt ansat mod 43 % i den private sektor.

#### 5.10 **Incitament til at deltage på kurset**

Som omtalt ovenfor er der forskel på, hvorvidt kursisterne frivilligt har valgt at deltage på kurset, eller om virksomheden har gjort det obligatorisk for medarbejderne at deltage. Flere udbydere udtaler ligeledes i spørgeskemaerne, at nogle arbejdsgivere kræver, at kursisterne deltager i kurset, hvis de vil beholde deres arbejde.

Der er et enkelt eksempel på, at kursister ved deltagelse får en økonomisk bonus af virksomheden, og et andet eksempel på, at kursisterne er i prøveansættelse, og hvor deres fremtidige ansættelse afhænger af, at de i forbindelse med kurset tilegner sig tilstrækkelige sprogfærdigheder på dansk.

Blandt de kursister, der har svaret på spørgeskemaet, er lidt over halvdelen (56 %) blevet foreslået at deltage af deres arbejdsplads mod kun 16 % af kursisterne, som

<sup>20</sup> Nøgletal er udtrukket fra databasen ”Nøgletal om Integration” på [www.nyidanmark.dk](http://www.nyidanmark.dk). Tallene er fra 1. januar 2008. Det har ikke været muligt at finde data for 2009. Der bør tages forbehold for eventuelle konjunkturændringer siden tallenes offentliggørelse.

selv har bedt om at komme på kurset. En stor andel af de gennemførte kurser er for beskæftigede, hvorfor det også må forventes, at en overvejende andel af kursisterne er blevet bedt om at deltage af deres arbejdsplads. Endelig er 15 % af kursisterne blevet foreslået at deltage af jobcentret.

**Tabel 19. Deltagelse på grundkursus i arbejdsmarkedsdansk**

Hvorfor blev du tilmeldt grundkursus i arbejdsmarkedsdansk?	Procent
Min arbejdsplads foreslog mig at deltage	56 %
Jobcentret foreslog mig at deltage	15 %
Jeg bad selv om at komme på kurset	16 %
Et sprogcenter foreslog mig at deltage	5 %
En anden uddannelsesinstitution foreslog mig at deltage (fx VUC eller AMU)	1 %
Andet	7 %
I alt (n = 190)	100 %

Kilde: Spørgeskema til kursister på grundkurser i arbejdsmarkedsdansk, maj 2009.

## 6. UDBYDERNE

I det kommende kapitel gennemgås en række resultater fra spørgeskemaerne, der er udsendt til de institutioner, der udbyder grunduddannelsen i arbejdsmarkedsdansk. Samtidig afrapporteres fra Integrationsministeriets optegnelser over kurser, som har modtaget støtte.

I alt 33 udbydere har ved udgangen af oktober 2009 fået bevilliget midler til gennemførelse af kurser under puljen. Tabellen nedenfor giver en oversigt over, hvordan fordelingen af kurser, kursister og tilskud er blandt disse udbydere.

**Tabel 20: Oversigt over udbydere og deres anvendelse af puljen**

Udbyder	Antal kurser	Antal kursister	Antal kursister i procent	Tilskud i kr.	Tilskud i procent
Sprogcenter Himmerland	28	267	13,9	1.688.698	11,4
Sprogcenter Vest	21	150	7,8	1.257.105	8,5
Sprogcenter Nordsjælland	19	187	9,8	1.322.509	9,0
Lærdansk Århus	13	91	4,8	922.769	6,2
CLAVIS	13	95	5,0	915.473	6,2
Vestegnens Sprog- og Kompetencecenter	13	118	6,2	689.780	4,7
Roskilde Sprogcenter	12	95	5,0	761.425	5,2
VUC Vest	10	63	3,3	883.073	6,0
Sprogcenter Vejle	9	83	4,3	564.526	3,8
Høje-Taastrup Sprogcenter	8	78	4,1	511.285	3,5
Sprogcenter IA	8	96	5,0	481.815	3,3
Sprogcenter Midt	8	69	3,6	474.057	3,2
Køge Sprogcenter	7	43	2,2	539.164	3,6
Sprogcenter Randers	7	54	2,8	478.014	3,2
AOF Sprogcenter Vestegnen	6	45	2,4	376.866	2,6
Sprogcenter Ballerup	6	41	2,1	318.463	2,2
Københavns Sprogcenter	5	55	2,9	315.990	2,1
Lærdansk Kolding	4	26	1,4	319.132	2,2

Udbyder	Antal kurser	Antal kursister	Antal kursister i procent	Tilskud i kr.	Tilskud i procent
Sprogcenter Viborg	4	35	1,8	234.081	1,6
Sprogcenter Horsens <sup>21</sup>	3	19	1,0	202.867	1,4
Lærdansk Herning	3	30	1,6	201.741	1,4
Sprogcenter Odense /Lærdansk Odense	3	33	1,7	192.523	1,3
Sprogcenter Aalborg	3	32	1,7	142.250	1,0
Sprogcenter Holbæk	2	12	0,6	160.056	1,1
AOF Svendborg Sprogcenter	2	23	1,2	157.457	1,1
CBSI	2	18	0,9	127.000	0,9
AOF Hjørring Daghøjskole	2	12	0,6	111.800	0,8
AOF Sprogcenter Aaben- raa/Tønder	2	13	0,7	108.187	0,7
Lærdansk Sydvestsjælland	1	6	0,3	85.139	0,6
SIK Sprogcentret i Kalundborg	1	7	0,4	74.087	0,5
Sprogcenter Thisted	1	8	0,4	64.974	0,4
VoksenUddannelsescenter Frederiksberg	1	5	0,3	61.680	0,4
Sprogcenter Syd	1	5	0,3	31.015	0,2
<b>I alt</b>	<b>228</b>	<b>1914</b>	<b>100</b>	<b>14.775.0013</b>	<b>100</b>

Kilde: Optegnelser over tilskudsbevilligede kurser, Ministeriet for Flygtninge, Indvandrere og Integration, november 2009.

Som det fremgår af Tabel 20, er der store forskelle på de enkelte udbyderes anvendelse af puljen. Sprogcenter Himmerland tegner sig således med 28 tilskudsberettigede kurser og 267 kursister for godt 11 % af det samlede bevilligede tilskudsbeløb, mens en række udbydere blot har gennemført et enkelt eller to kurser med tilskud og derfor udgør langt under 1 % af det samlede tilskudsbeløb.

De tre udbydere Sprogcenter Himmerland, Sprogcenter Vest og Sprogcenter Nordsjælland tegner sig således for i alt 29 % af de bevilligede midler i puljen.

<sup>21</sup> I perioden er der sket en sammenlægning/kondensering af nogle af sprogcentrene. Sprogcenter Horsens er således sammen med Sprogcenter Silkeborg, Sprogcenter Skanderborg og Sprogcenter Odder blevet til Sprogcenter Midt.

## 6.1 Regional fordeling af grundkurser i arbejdsmarkedsdansk

Ser man på kursusgennemførelsen ud fra en regional synsvinkel, ses en forholdsvis jævn fordeling af kurser og kursister regionerne imellem.

**Tabel 21: Geografisk fordeling af grundkurser i arbejdsmarkedsdansk**

Regionalt	Antal kurser	Antal kursister	Antal kursister i procent	Tilskud kr.	Tilskud i procent	Andel af samlede antal indvandrere i Danmark <sup>22</sup>
Sjælland	35	252	13,2 %	2.450.205	16,6 %	10,5 %
Hovedstad	68	643	33,6 %	4.205.388	28,5 %	46,4 %
Syd	43	314	16,4 %	3.002.617	20,3 %	18,7 %
Midt	48	386	20,2 %	3.109.070	21,0 %	18,1 %
Nord	34	319	16,7 %	2.007.722	13,6 %	6,3 %
<b>I alt</b>	<b>228</b>	<b>1.914</b>	<b>100 %</b>	<b>14.775.002</b>	<b>100 %</b>	<b>100 %</b>

Kilde: Optegnelser over tilskudsbevilligede kurser, Ministeriet for Flygtninge, Indvandrere og Integration, november 2009.

Forudsættes det imidlertid, at den indbyrdes sammensætning af gruppen af indvandrere er den samme fra region til region, således at puljens målgruppe (kortuddannede indvandrere) procentvis udgør samme andel i samtlige regioner, ses en betydelig skævhed i den regionale fordeling af tilskud til grundkurser i arbejdsmarkedsdansk.

I Region Hovedstaden bor 46,4 % af alle indvandrere i Danmark, mens kurser i regionen tegner sig for blot 28,5 % af den samlede pulje. Omvendt har interessen i region Nordjylland været særligt stor. Således har Region Nordjylland gennemført kurser svarende til i alt 13,6 % af de midler, som på nuværende tidspunkt er bevilliget, mens regionen kun tegner sig for 6,3 % af det samlede antal indvandrere i Danmark.<sup>23</sup>

Blandt de udbydere, der har svaret på NIRAS Konsulenternes spørgeskema, har ni udbydere gennemført 1-5 kurser, fem udbydere har udbudt 6-10 kurser, og tre udbydere har gennemført mere end ti kurser.

## 6.2 Udbyderens rolle og puljens relevans

Her afdækkes udbydernes generelle tilfredshed med grundkurset, både hvad angår indhold, rolle og relevans. Der gøres opmærksom på, at der kun indgår 16-17 besvarelser pr. spørgsmål, hvorfor svarprocenterne må tages med et vist forbehold. Alle adspurgte udbydere, der har svaret på spørgeskemaet, mener ”i høj grad” eller ”i nogen grad”, at det er tydeligt, hvem målgruppen for puljens kurser er, og at det er klart, hvad formålet med puljens kurser er.

<sup>22</sup> Indvandrere i Danmark 2007, Danmarks Statistik

<sup>23</sup> Indvandrere i Danmark 2007, Danmarks Statistik

**Tabel 22. Udbydernes vurdering af grundkurser**

I hvilken grad oplever I som udbydere ...	I høj grad	I nogen grad	I ringe grad	Slet ikke	I alt
... at det er tydeligt, hvem målgruppen for puljens kurser er? (n = 17)	71 %	29 %	0 %	0 %	100 %
... at det er klart, hvad formålet med puljens kurser er? (n = 17)	82 %	18 %	0 %	0 %	100 %
... at det er klart, hvad kravet til indholdet i de enkelte kurser er? (n = 17)	65 %	24 %	12 %	0 %	100 %
... at det er klart, hvad jeres rolle i forbindelse med etablering og gennemførelse af det enkelte kursus er? (n = 17)	82 %	18 %	0 %	0 %	100 %
... at det er klart, hvad de økonomiske rammer og betingelser for gennemførelsen af det enkelte kursus er? (n = 17)	47 %	35 %	18 %	0 %	100 %
... at puljen er relevant og brugbar? (n = 17)	76 %	24 %	0 %	0 %	100 %
... at der er efterspørgsel hos virksomhederne efter grundkursus i arbejdsmarkedsdansk (n = 16)	25 %	31 %	31 %	13 %	100 %
... at der er efterspørgsel hos målgruppen efter grundkursus i arbejdsmarkedsdansk (n = 16)	38 %	50 %	6 %	6 %	100 %
... at der er efterspørgsel hos jobcentre efter grundkursus i arbejdsmarkedsdansk (n = 15)	13 %	27 %	47 %	13 %	100 %

Kilde: Spørgeskema til udbydere af grundkurser i arbejdsmarkedsdansk, maj 2009.

Dernæst er alle udbydere enige i, at det er klart, hvad deres rolle er i forbindelse med etablering og gennemførelse af det enkelte kursus, samt om puljen er relevant og brugbar. En større procentdel af udbyderne mener ligeledes, at det er klart, hvad kravet til indholdet og de økonomiske rammer og betingelser for gennemførelsen af de enkelte kurser er. Her kan det imidlertid være nødvendigt at se nærmere på, hvorfor kravet til indholdet og kursets rammer ikke i højere grad er klart for udbyderne.

Hele 88 % af udbyderne mener i høj eller nogen grad, at der er en efterspørgsel hos målgruppen efter grundkurser i arbejdsmarkedsdansk, dog med 50 % i kategorien ”i nogen grad”. Samtidig mener en relativt stor del af de adspurgte udbydere kun ”i ringe grad” eller ”slet ikke”, at der er efterspørgsel hos virksomheder og jobcentre efter et grundkursus i arbejdsmarkedsdansk. Man kan undre sig over, at vurderingen af efterspørgsel ikke er højere.

En række udbydere har iværksat forskellige tiltag i forbindelse med organisering og undervisning af kursisterne. En udbyder beskriver:

*”For hvert grundkursus nedsættes en styregruppe bestående af repræsentanter for hhv. sprogcentret og jobcentret/virksomheden. Formålet er dels at holde øje med, om kursets delmål og mål opfyldes, dels at aftale evt. ændringer i målsætninger, hvis det undervejs skønnes ønskeligt.”* (udbyder af grundkurser i arbejdsmarkedsdansk).

En anden udbyder forklarer, at undervisere og vejledere har et arbejdsmarkedsteam, hvor metoder og erfaringer drøftes og udvikles. Endelig har en udbyder, som et led i undervisningen, fået kursister, der allerede har gennemført et grundkursus, til at optræde som rollemodeller ved at fortælle om og beskrive deres arbejdsforhold for en gruppe arbejdssøgende på et beskæftigelsescenter.

Et sidste interessant eksempel er et sprogcenter, som har oprettet et pædagogisk netværk til at koordinere udvikling af undervisning på virksomhederne samt at oprette en database med relevante undervisningsmaterialer.

### 6.3 Relation til samarbejdspartnerne

Generelt er udbyderne meget tilfredse med samarbejdet med de andre involverede parter – det være sig virksomhederne, jobcentre, Ministeriet for Flygtninge, Indvandrere og Integration samt den respektive målgruppe. 88 % af de udbydere, som har svaret på spørgeskemaet, mener, at samarbejdet er enten ”meget tilfredsstillende” eller ”tilfredsstillende”, 82 % vælger samme svarkategorier om jobcentre, og 94 % af udbyderne er også enten meget tilfredse eller tilfredse med samarbejdet med ministeriet og målgruppen.

**Tabel 23. Samarbejde med andre involverede parter**

Hvordan vurderer I som udbyder samarbejdet med ...	Meget tilfredsstillende	Tilfredsstillende	Ikke tilfredsstillende	Meget utilfredsstillende	I alt
... eventuelt deltagende virksomheder? (n = 17)	41 %	47 %	12 %	0 %	100 %
... jobcentre? (n = 11)	18 %	64 %	18 %	0 %	100 %
... Ministeriet for Flygtninge, Indvandrere og Integration? (n = 16)	75 %	19 %	6 %	0 %	100 %
... målgruppen? (n = 17)	59 %	35 %	6 %	0 %	100 %

Kilde: Spørgeskema til udbydere på grundkurser i arbejdsmarkedsdansk, maj 2009.

Flere udbydere giver dog også udtryk for, at samarbejdet mellem aktørerne kan forbedres. En udbyder forklarer, at der mangler flere informationer om de forskellige lovgivninger, refusionsmuligheder og anvendelsesmuligheder, især til virksomhederne. En mulighed er, ifølge udbyderne, at ministeriet henvender sig mere direk-



te til virksomheder og jobcentre med en oversigt over hvilke forudsætninger, der skal være opfyldt i forhold til gennemførelsen af kurserne. Derudover mangler der i høj grad viden blandt jobcentermedarbejdere og virksomheder om muligheden for, at sprogcentret kan søge puljemidler til kurserne.

En anden udbyder mener, at hvis: ”... samarbejdet mellem aktørerne kan gøres bedre, skal der afsættes ressourcer til projektleder og virksomhedsledelse, så de kan drøfte målet for en given aktivitet og forberede forløbene bedre.” (udbyder af grundkurser i arbejdsmarkedsdansk).

#### 6.4 Udbyderens vurdering af fleksibilitet i undervisningen

Det sidste punkt, som udbyderne er blevet bedt om at tage stilling til, er deres vurdering af fleksibiliteten i undervisningen på grundkurserne i arbejdsmarkedsdansk. Alle de udbydere, som har svaret, mener, at det i høj eller nogen grad er muligt at lægge lektionerne på tidspunkter, hvor det passer både kursister og virksomheder. Det er dog ikke overraskende, at udbyderne selv er tilfredse med den måde, de har tilrettelagt grundkurserne i arbejdsmarkedsdansk på.

**Tabel 24. Udbydernes vurdering af fleksibilitet i undervisningen**

I hvilken grad oplever I som udbydere ...	I høj grad	I nogen grad	I ringe grad	Slet ikke	I alt
... at der er mulighed at lægge lektionerne på tidspunkter, hvor det passer kursisterne? (n = 18)	44 %	56 %	0 %	0 %	100 %
... at der er mulighed at lægge lektionerne på tidspunkter, hvor det passer virksomhederne? (n = 18)	61 %	39 %	0 %	0 %	100 %

Kilde: Spørgeskema til udbydere på grundkurser i arbejdsmarkedsdansk, maj 2009.

## 7. SAMARBEJDSPARTNERE

En af grundtankerne bag puljen Grundkursus i arbejdsmarkedsdansk er at gennemføre kurserne i tæt samarbejde med den virksomhed, hvor kursisterne arbejder, og dermed, hvor kursistens behov for arbejdsrelateret dansk opstår.

Grundkurser i arbejdsmarkedsdansk for beskæftigede har for langt de flestes vedkommende været gennemført i samarbejde med en offentlig eller privat virksomhed.

For kurser for ledige er de involverede samarbejdspartnere oftest jobcentre og fagforeninger. I et par tilfælde har virksomheder dog også ageret som samarbejdspartnere for kurser for ledige, hvor virksomheden forventer at ansætte kursisterne, hvis de gennemfører kurset med succes.

Kurser, som har haft deltagelse af såvel beskæftigede som ledige, er iværksat i samarbejde med virksomheder eller med jobcentre.

**Tablet 25: Oversigt over virksomhedstyper, der har medvirket/medvirker ved gennemførelse af grundkurser i arbejdsmarkedsdansk**

Samarbejdspartner/antal kurser	Jobcenter/fagforening	Privat virksomhed	Offentlig virksomhed	Antal kurser i alt
Kurser for beskæftigede	4 %	70 %	26 %	<b>179</b>
Kurser for ledige	62 %	4 %	12 %	<b>42</b>
Kurser med såvel ledige som beskæftigede	43 %	43 %	14 %	<b>7</b>

Kilde: Optegnelser over tilskudsbevilligede kurser, Ministeriet for Flygtninge, Indvandrere og Integration, november 2009.

Af de tilskudsbevilligede kurser er 70 % af grundkurserne for beskæftigede gennemført/gennemføres i samarbejde med en privat virksomhed, hvorimod kun 4 % af disse kurser gennemføres i samarbejde med et jobcenter eller en fagforening. Der ses ikke overraskende en noget anden fordeling ved kurser for ledige, hvor 62 % af disse kurser gennemføres med jobcenter eller fagforening som samarbejdspartner. Ved kurser for ledige har kun 16 % en virksomhed (offentlig eller privat) som den primære samarbejdspartner.

I perioden for gennemførelse af grundkurser ses formentlig grundet konjunkturændringerne en forskydning i såvel forholdsmæssigt flere kurser for ledige som forholdsmæssigt flere kurser i samarbejde med jobcenter og/eller fagforening.

### 7.1 Antal forløb pr. virksomhed/samarbejdspartner

Ser man på den samlede pulje af tilskudsberettigede grundkurser i arbejdsmarkedsdansk, bliver det tydeligt, at mange forskellige aktører – private såvel som offentlige – har medvirket.

Der er dog en række eksempler på, at fagforeninger og større virksomheder har medvirket til gennemførelsen af mere end ét grundkursus i arbejdsmarkedsdansk. I alt er 97 ud af de 196 tilskudsberettigede forløb gennemført med en samarbejdspartner, som har medvirket i mere end ét forløb.

Nedenfor ses en oversigt over de aktører, som har medvirket i mere end ét forløb:

**Tabel 26: Oversigt over samarbejdspartnere, som har medvirket i mere end ét tilskudsbevilliget grundkursus i arbejdsmarkedsdansk**

Antal grundkurser	Samarbejdspartnere, som har medvirket i det nævnte antal grundkurser	
11	1	ISS (forskellige arbejdspladser)
8	1	Danish Crown
7	1	SundJob Konsulenterne
5	1	3F
4	4	Esbjerg Kommune, Jobcenter Vejle, Jydsk Landbrugsrådgivning, K.B. Røgeri A/S
3	8	Brøndby Kommune, Jobcenter Odense, Rødovre kommunale rengøring, Silkeborg Kommune rengøringssektion, Supergros A/S, Tivoli, Fredericia Kommune, H & M.
2	23	Arovitt Petfood, ASE/Akados, Dansk Cookie Industri, Dansk Returssystem, Forbrugerkontakt, Forenede Rengøring, Frugt & Grønt, IKU, Jobcenter Faaborg-Midtfyn, Jobcenter Horsens, Jobcenter Køge, Jobcenter Aalborg, L&P Springs, Megaflex, Polar Salmon A/S, Presalit A/S, Randers Kommune, Rengøringservice, Skagerrak, Svendebjerghave/Søvangsgården, Thermofisher Scientific, Vestfrost A/S, Vorskla Steel
1	111	

Kilde: Optegnelser over tilskudsbevilligede kurser, Ministeriet for Flygtninge, Indvandrere og Integration, november 2009.

Alt andet lige må det, at en aktør medvirker som samarbejdspartner på mere end ét forløb, tages som et udtryk for tilfredshed med det gennemførte grundkursus i arbejdsmarkedsdansk.

Som det fremgår af Tabel 26, er der såvel offentlige som private aktører blandt dem, der har medvirket ved gennemførelsen af mere end ét grundkursus i arbejdsmarkedsdansk. Dog er der blandt virksomheder, som har medvirket i mere end ét kursus, en lille overvægt af private aktører.

Som beskrevet i kapitel 2 Metode, er der gennemført en telefonisk spørgeskemaundersøgelse med virksomheder, der har medvirket i gennemførelsen af grundkurserne. 16 af disse virksomheder har medvirket i ét grundkursus i arbejdsmarkedsdansk, fire virksomheder har deltaget i to, og endelig har seks af virksomhederne medvirket i mere end to kurser.

## 7.2 Virksomheder og virksomhedsrepræsentanter

For at give en nærmere karakteristik af de virksomheder, der har medvirket/medvirker i gennemførelsen af grundkurserne, har vi forsøgt at afdække hvor mange ansatte, der er i hver virksomhed, hvor mange ansatte med en anden etnisk baggrund end dansk, der er ansat, samt antallet af ansatte med en anden etnisk baggrund end dansk, som har deltaget på et grundkursus ud af alle ansatte i virksomheden.

**Tabel 27. Sammensætning af virksomhedens ansatte**

Fordeling af ansatte/kursister	Fordeling af alle ansatte	Fordeling af ansatte med anden etnisk baggrund end dansk	Fordeling af ansatte, som har medvirket på et grundkursus
-19 ansatte	9 %	59 %	77 %
20-49 ansatte	13 %	14 %	5 %
50-99 ansatte	17 %	18 %	18 %
100-199 ansatte	22 %	5 %	0 %
200- ansatte	39 %	5 %	0 %
I alt (n = 23)	100 %	100 %	100 %

Kilde: Telefonisk spørgeskemaundersøgelse blandt deltagende virksomheder, maj 2009

I alt har 39 % af de adspurgte virksomheder mindre end 100 beskæftigede, mens 61 % af virksomhederne har mere end 100 ansatte. En stor andel af de adspurgte virksomheder har således mange ansatte. Derimod har hele 59 % af virksomhederne kun op til 19 ansatte med en anden etnisk baggrund end dansk, hvorimod kun én ud af ti virksomheder har mere end 100 ansatte med en anden etnisk baggrund.

Den sidste kolonne i Tabel 27 beskriver hvor mange af virksomhedens ansatte, der har deltaget på et grundkursus. Mere end tre ud af fire virksomheder (77 %) har haft op til 19 ansatte på et grundkursus, og de resterende virksomheder har haft 20-99 ansatte på kursus.

I forlængelse af denne tabel udtaler en repræsentant fra en fagforening, at: ”medarbejderne i de små virksomheder kommer som regel ikke med [på kursus] – puljen er kun for store virksomheder, der har kapacitet til det. De svageste medarbejdere i de små virksomheder falder helt igennem Kun de store virksomheder, der har råd til at betale det selv, sender medarbejdere på kursus.”

Ud fra ovenstående tabel kan man konkludere, at der blandt de adspurgte både er små og mellemstore virksomheder, om end disse langt fra er så rigt repræsenteret, som de er på landsplan. Ifølge Dansk Standard har godt 95 af alle danske virksomheder færre end 19 ansatte.

### 7.3 Samarbejdspartners rolle og kursets relevans

De to samarbejdspartnere, virksomheder og jobcentre er blevet bedt om at vurdere en række parametre ved grundkurset såsom relevans og behov for grundkurserne. Samme spørgsmål er stillet til udbyderne, og resultatet heraf kan læses i tabel 6.2 Udbyderens rolle og puljens relevans.

Et betydeligt flertal af de adspurgte virksomheder mener i høj eller nogen grad, at det er tydeligt, hvem målgruppen for kurserne er (92 %), og at det er klart, hvad formålet med grundkurserne er (96 %). Mere end tre ud af fire virksomheder (81 %) mener, at det også er klart, hvad kravet er til indholdet i grundkurserne.

**Tabel 28. Virksomhedens rolle og puljens relevans**

I hvilken grad oplever I som virksomhed...	I høj grad	I nogen grad	I ringe grad	Slet ikke	I alt
... at det er tydeligt, hvem målgruppen for grundkurserne er? (n = 23)	70 %	22 %	9 %	0 %	100 %
... at det er klart, hvad formålet med grundkurserne er? (n = 23)	70 %	26 %	4 %	0 %	100 %
... at det er klart, hvad kravet til indholdet i grundkurserne er? (n = 21)	29 %	52 %	19 %	0 %	100 %
... at det var klart, hvad jeres rolle i forbindelse med etablering og gennemførelse af det enkelte kursus er? (n = 23)	61 %	26 %	4 %	9 %	100 %
... at det var klart, hvad de økonomiske rammer og betingelser for gennemførelsen af grundkurser i arbejdsmarkedsdansk er? (n = 21)	57 %	33 %	10 %	0 %	100 %
... at puljen er relevant og brugbar set fra virksomhedens perspektiv? (n = 23)	65 %	22 %	9 %	4 %	100 %

I hvilken grad oplever I som virksomhed...	I høj grad	I nogen grad	I ringe grad	Slet ikke	I alt
... at der er behov for puljen grundkursus i arbejdsmarkedsdansk? (n = 23)	65 %	26 %	4 %	4 %	100 %

Kilde: Telefonisk spørgeskemaundersøgelse blandt deltagende virksomheder, maj 2009

Næsten samme fordeling gør sig gældende for de resterende parametre, og gennemsnitligt mener tre ud af fire af de medvirkende virksomheder, at deres rolle og de økonomiske rammer og betingelser for puljen er klare, at puljen er relevant og brugbar, og sidst men ikke mindst, at der er behov for puljen Grundkursus i arbejdsmarkedsdansk.

Virksomhederne beskriver mere konkret om deres rolle ved gennemførelsen af kurserne, at de har indgået i planlægningen af dele af indholdet i undervisningen eller ageret som kontaktfordidler mellem udbyder og kursister.

Da i alt kun fem jobcentre har medvirket i den telefoniske spørgeskemaundersøgelse, er de procentvise besvarelser for jobcentres vurdering af deres egen rolle og puljens relevans baseret på et meget lavt antal besvarelser. Derfor medtages der her ikke en tabel over jobcentrenes besvarelser. I stedet beskrives fordelingen af jobcentrenes besvarelser med ord.

Fra jobcentrenes synspunkt er det i høj eller nogen grad tydeligt, hvem målgruppen for puljens kurser er, og det er ligeledes klart, hvad formål og krav til indhold på kurserne består af. Alle jobcentre med undtagelse af ét har et klart overblik over, hvad deres rolle er i forbindelse med gennemførelsen af de enkelte kurser plus de økonomiske rammer og betingelser herfor. Endelig er alle jobcentre enige om, at puljen er relevant og brugbar, og at der er en efterspørgsel hos målgruppen efter grundkurser i arbejdsmarkedsdansk.

Jobcentrene er derudover blevet bedt om at vurdere fleksibiliteten i undervisningen. Her er de alle fem enige om, at det i høj eller nogen grad er muligt at lægge undervisningen på tidspunkter, hvor det passer både virksomheder og deltagere.

#### 7.4 **Vurdering af samarbejdet**

I sammenhæng hermed har de adspurgte virksomheder og jobcentre også vurderet samarbejdet med hinanden og med undervisere, sprogcentre, deltagende kursister etc.

**Tabel 29. Virksomhedernes vurdering af samarbejdet**

I forbindelse med seneste grundkursus i arbejdsmarkedsdansk, hvordan vurderer I som virksomhed samarbejdet med...	Meget tilfredsstillende	Tilfredsstillende	Ikke tilfredsstillende	Meget utilfredsstillende	I alt
... undervisere? (n = 23)	39 %	52 %	9 %	0 %	100 %
... sprogcenter? (n = 20)	60 %	40 %	0 %	0 %	100 %
... jobcenter? (n = 9)	44 %	44 %	11 %	0 %	100 %
... deltagende medarbejdere? (n = 22)	50 %	41 %	5 %	5 %	100 %
... faglige organisationer? (n = 5)	40 %	60 %	0 %	0 %	100 %

Kilde: Telefonisk spørgeskemaundersøgelse blandt deltagende virksomheder, maj 2009

Virksomhederne er generelt meget tilfredse med samarbejdet med alle relevante aktører, og stort set alle medvirkende virksomheder kategoriserer samarbejdet med undervisere, sprogcentre, jobcenter, deltagende medarbejdere og faglige organisationer som enten "meget tilfredsstillende" eller "tilfredsstillende". Henholdsvis 9 % og 11 % af virksomhederne mener dog, at samarbejdet med undervisere og jobcenteret ikke har været tilfredsstillende. Der skal dog igen gøres opmærksom på, at resultaterne bygger på et relativt lavt antal virksomheder, hvorfor den indbyrdes fordeling af svarene ikke må overvurderes.

Virksomhederne har en række forbedringsforslag til samarbejdet og påpeger blandt andet, at det bør være mere tydeligt, hvad man ønsker og forventer at opnå med kurset blandt andet ved i højere grad at indsamle ønsker og forslag fra de kommende kursister – de ansatte. En virksomhedsrepræsentant udtaler: *"Der bør være nogle flere prøver undervejs, så man sikrer, at kursisterne får den fornødne forståelse, man har ønsket med undervisningen."* (repræsentant for virksomhed)

Et andet gennemgående emne i virksomhedernes vurdering af samarbejdet er den manglende kontakt og information fra underviseren og udbyderen til virksomheden eksempelvis om det praktiske forløb i undervisningen og deslige.

En virksomhed foreslår mere konkret, at puljen synliggøres mere, og at der etableres en lettere sagsgang. Ifølge virksomheden er det: *"stadig besværligt, at der skal udfyldes skemaer og evalueringer. [Man kan] gøre det til en del af AMU-regi, at man kan tilbyde [kurser i] arbejdsmarkedsdansk."* (repræsentant for virksomhed).

Også arbejdsmarkedets interessenter har vurderet samarbejdet i forbindelse med gennemførelsen af kurserne. En repræsentant for en fagforening beskriver samarbejdet med virksomhederne i forbindelse med afholdelse af kurserne således: *"Styrken ved det her er, at man har taget udgangspunkt i det, som virksomheden har brug for. Det job, man skal varetage. Den arbejdssituation, man skal indgå i."*

En anden interessant udtaler ligeledes: *"Danskundervisningen skal være fleksibel nok til at være arbejdsmarkedsrettet og meget gerne foregå på arbejdspladsen: det er klart en fordel, at det her foregår på arbejdspladsen: så skal kursisterne bruge det i praksis."*

Omvendt kunne repræsentanter fra jobcentre godt forestille sig, at der var strengere krav til virksomhedens involvering. På den måde vil man opnå et større udbytte af kurserne.

Jobcentre er generelt lige så tilfredse med samarbejdet med underviserne, sprogcentret og selve kursisterne, som det er tilfældet blandt virksomhederne. De vurderer også samarbejdet med de deltagende virksomheder som meget tilfredsstillende. Til gengæld har et enkelt jobcenter noteret, at samarbejdet med Ministeriet for Flygtninge, Indvandrere og Integration ikke har været tilfredsstillende. Som det udtrykkes: *"Ministeriet har været usynlige i den her proces, alt er kanaliseret ud til sprogcentre."* (repræsentant fra et jobcenter). Det er dog ikke muligt at konkludere noget på baggrund af denne ene besvarelse, da flere jobcentre slet ikke var i stand til at svare på, om samarbejdet med ministeriet er tilfredsstillende, fordi der i mange tilfælde slet ikke har været etableret noget samarbejde mellem dem.

En jobcenterrepræsentant uddyber: *"Samarbejdet med de andre aktører har været godt ud fra rammebetingelserne, [men ministeriet] skal spørge os mere til råds i forhold til puljens overordnede rammer."* (repræsentant fra et jobcenter)

### 7.5 Samarbejdspartners deltagelse i planlægning og gennemførelse af kurser

Ifølge de adspurgte virksomheder vurderer 73 % af virksomhederne, at de i høj eller nogen grad har været involveret i planlægningen af indholdet samt gennemførelsen af det seneste grundkursus mod kun 28 %, som kun i ringe grad eller slet ikke har været involveret.

**Tabel 30. Virksomhedernes deltagelse i planlægningen af kurserne**

I hvor høj grad har I som virksomhed ...	I høj grad	I nogen grad	I ringe grad	Slet ikke	I alt
... været involveret i planlægning af indholdet på det seneste kursus? (n = 22)	32 %	41 %	23 %	5 %	100 %
... været involveret i gennemførelsen af det seneste kursus? (n = 22)	18 %	55 %	23 %	5 %	100 %

Kilde: Telefonisk spørgeskemaundersøgelse blandt deltagende virksomheder, maj 2009

En virksomhedsrepræsentant beskriver: *"Vi har forsøgt at planlægge det sådan, at kurset har et socialt præg. Kage til kaffen, betalt frokost, og at det er foregået i nærmiljøet. Medarbejderne har også været ovre på sprogskolen for at få mere sproglig opbakning. [Kursusrepræsentanten i virksomheden har] fulgt op på, om kursisternes respektive ledere mener, at der er sket noget."* (repræsentant fra virksomheden)



somheden). Citatet er et eksempel på, at der fra en række virksomheders side er gjort en indsats for at styrke kursisternes motivation ved blandt andet at gøre forløbet meget socialt og ved løbende at evaluere deres sproglige forbedringer.

Også jobcentrene vurderer, at de i nogen grad har været involveret i planlægningen af indholdet og gennemførelsen af det enkelte kursus.<sup>24</sup>

---

<sup>24</sup> Andelen baserer sig kun på fem besvarelser, så der skal tages forbehold herfor i sammenligningen af virksomheders og jobcentres involvering i planlægningen af grundkurserne.

## 8. **PLANLÆGNING AF OG INDHOLD I UNDERVISNINGEN**

Et af formålene med puljen Grundkursus i arbejdsmarkedsdansk er at tilbyde undervisning, som er fleksibel i forhold til deltageres arbejdssituation. Puljen giver således mulighed for at sammensætte et kursus, som i intensitet, gennemførelsessted og varighed (op til 70 timer) kan tilpasses målgruppens behov. Samtidig skrives det i puljens betingelser, at kurserne ideelt set gennemføres i samarbejde med den virksomhed, der har ansat, eller som påtænker at ansætte kursisterne. Herved kan den sproglige opkvalificering skræddersys til netop den sprogbrug og det fagsprog, som deltagerne har behov for i forbindelse med en bestemt gruppe mennesker med et specifikt job og tilhørende specifikke kompetenceudviklingsbehov i en specifik virksomhed.

I dette kapitel ses nærmere på, hvordan disse muligheder er udnyttet, samt hvordan de forskellige aktører vurderer relevans og nytte af disse muligheder. Samtidig ses på, hvordan underviserne vurderer samarbejdet med de deltagende virksomheder og jobcentre.

Kapitlets resultater baseres dels på udbydernes afrapporteringsskemaer, dels på de gennemførte spørgeskemaundersøgelser.

### 8.1 **Undervisernes erfaring**

31 undervisere ud af 52 inviterede har besvaret det tilsendte spørgeskema. Af disse har 15 undervist på ét grundkursus, 14 har undervist på mellem to og fem kurser, tre undervisere har undervist på mellem seks og ti kurser, og to undervisere har gennemført mere end ti grundkurser i arbejdsmarkedsdansk.

På spørgsmålet om, hvor klart formålet med puljen Grundkursus i arbejdsmarkedsdansk er for underviserne, svarer 70 %, at formålet i høj grad er klart for dem, og de resterende 30 %, at formålet i nogen grad er klart. Der er således en god basis for, at planlægningen og gennemførelsen af kurserne kan ske under behørigt hensyn til puljens formål.

**Tabel 31: Underviserens kendskab til formål med puljen Grundkursus i arbejdsmarkedsdansk**

I hvilken grad	I høj grad	I nogen grad	I ringe grad	Slet ikke	I alt
... er det klart for dig, hvad formålet med puljen Grundkursus i arbejdsmarkedsdansk er? (n = 30)	70 %	30 %	0 %	0 %	100 %

Kilde: Spørgeskema til undervisere på grundkurser i arbejdsmarkedsdansk, maj 2009.

## 8.2 **Initiativ til oprettelse af kurser**

En af betingelserne i puljen Grundkursus i arbejdsmarkedsdansk er, at virksomheder og jobcentre selv kan tage initiativ til oprettelse af kurser, men at disse skal gennemføres i samarbejde med en professionel udbyder af kurser i dansk som andetsprog – nemlig sprogcentre.

I ca. halvdelen af de afrapporterede grundkurser for kursister i beskæftigelse er initiativet til oprettelsen af holdet kommet fra den deltagende virksomheds side, mens det i resten af tilfældene er udbyderen selv, som har taget initiativ til oprettelsen af grundkurset. For kurser med deltagelse af såvel ledige som beskæftigede (kun seks er afrapporteret) er ét kursus oprettet på virksomhedens initiativ, ét på jobcentrets initiativ og de øvrige fire på udbyders initiativ. For de 29 grundkurser i arbejdsmarkedsdansk for ledige er fordelingen, at to tredjedele af kurserne er iværksat på jobcentrets initiativ, mens sprogcentre og virksomheder i hver 17 % af tilfældene har været initiativtager.

Eksempler viser, at nogle udbydere har haft stor succes med at kontakte virksomheder inden for en bestemt branche i lokalområdet og ad den vej samlet hold i tilfælde, hvor den enkelte virksomhed har få medarbejdere i målgruppen til selv at kunne samle et hold. Men man ser også udbyderes direkte henvendelse til større virksomheder om muligheden for at iværksætte et særligt tilrettelagt forløb under puljen.

**Tabel 32: Underviserens oplevelse af, hvor initiativet til kurset kom fra**

Hvem tog initiativet til oprettelse af dit seneste grundkursus i arbejdsmarkedsdansk ...	Procent
Sprogcentret?	53 %
En virksomhed?	30 %
Et jobcenter?	3 %
Andre? Hvilke:	13 %
I alt (n = 30)	100 %

Kilde: Spørgeskema til undervisere på grundkurser i arbejdsmarkedsdansk, maj 2009.

Underviserne er spurgt om, hvor initiativet til senest gennemførte kursus er kommet fra. Her bekræftes tallene fra afrapporteringsskemaerne, da det i mere end halvde-

len af tilfældene har været sprogcentret, som har været den udfarende kraft i forhold til at få iværksat det seneste grundkursus i arbejdsmarkedsdansk.

Interview med interesseorganisationer viser, at der fra arbejdsgiverside er et ønske om, at større virksomheder med omfattende erfaring i gennemførelse af virksomhedsintern efteruddannelse får muligheden for selv at ansøge om og gennemføre grundkurser i arbejdsmarkedsdansk. Andre interesseorganisationer fra arbejdstager-side peger imidlertid på, at kravet om sprogcentrets medvirken efter deres overbevisning sikrer kvalitet i gennemførelse og administration.

### 8.3 Forberedelse af undervisningen

Når kurserne ideelt set skal gennemføres i tæt samarbejde med virksomhederne og med stor respekt for deltagernes forudsætninger og vilkår for gennemførelse, bliver et grundigt forarbejde af yderste vigtighed. Der er i afrapporteringsskemaerne spurgt, hvorvidt man i kurset har anvendt en eller flere af følgende forberedende tiltag: visitationssamtaler, samtaler med og besøg på virksomheden og observation af arbejdsrutiner.

**Tabel 33: Oversigt over forberedende aktiviteter**

Kurstype	Visitations-samtale	Samtale med virksomhed	Observation af arbejdsrutiner	Alle tre metoder
Kurser for beskæftigede	83,8 %	86,3 %	59 %	52,1 %
Kurser for beskæftigede og ledige	83,3 %	83,3 %	66,7 %	66,7 %
Kurser for ledige	89,7 %	72,4 %	62,1 %	48,3 %
Samlet procent	84,9 %	83,6 %	59,9 %	52,0 %

Kilde: Udbydernes afrapporteringsskemaer over gennemførte kurser, Ministeriet for Flygtninge, Indvandrere og Integration, november 2009.

Som det fremgår af tabellen ovenfor, har udbyderne i forbindelse med kurser for beskæftigede i udstrakt grad benyttet sig af visitationssamtaler med de kommende kursister og af forberedende samtaler med virksomheden som et led i forberedelsen af kurset, mens man i kun godt halvdelen af tilfældene har gennemført observation af arbejdsrutiner i planlægningsfasen. Kun i halvdelen af de afrapporterede kurser er alle tre metoder taget i anvendelse.

Det lave antal afrapporterede kurser med både ledige og beskæftigede gør, at de udregnede procenter her må tages med et vist forbehold.

Den omfattende brug af disse forberedende metoder vidner om, at ønsket om nærhed og relevans af sprogundervisningen for det aktuelle arbejde er blevet taget særdeles alvorligt blandt udbyderne. Samtidig ses der i perioden for gennemførelsen af kurserne en stigning i brug af de forskellige forberedende metoder.

Som supplement til ovenfor nævnte forberedende tiltag har nogle undervisere forud for kurset besøgt arbejdspladsen og taget billeder af arbejdssituationer. I andre til-

fælde er der gennemført en meget detaljeret forberedelse, som har omfattet indsamling af information om hver enkelt deltager, forberedende individuelle samtaler, forberedende samtale med virksomhedsrepræsentanter samt observation af arbejds-situationer for at opnå størst mulig viden om kursister og arbejds-situati-on.

Underviserne er i spørgeskemaet blevet spurgt om, i hvor høj grad de i det senest gennemførte kursus har benyttet forskellige forberede tiltag:

**Tabel 34: Underviserens behovsafdækning forud for kurset**

I hvilken grad ...	I høj grad	I nogen grad	I ringe grad	Slet ikke	I alt
... kortlagde du på forhånd den enkelte kursists sproglige forudsætninger ved en test? (n = 30)	27 %	50 %	3 %	20 %	100 %
... kortlagde du på forhånd den enkelte kursists sproglige forudsætninger ved en samtale? (n = 30)	57 %	23 %	10 %	10 %	100 %
... gennemførte du sprogbehovsanalyser på eventuelt deltagende virksomhed? (n = 25)	56 %	16 %	4 %	24 %	100 %
... har du gennemført besøg på eventuelt deltagende virksomhed for at øge kendskabet til den og dens behov? (n = 28)	64 %	21 %	4 %	11 %	100 %
... er det klart for dig, hvad indhold eventuelt deltagende virksomhed ønsker på dit kursus? (n = 31)	55 %	35 %	6 %	3 %	100 %

Kilde: Spørgeskema til undervisere på grundkurser i arbejdsmarkedsdansk, maj 2009.

Besvarelser fra de enkelte undervisere vedrørende forberedende visitationssamtaler, besøg på virksomhederne og kortlægning af kursisternes sproglige forudsætninger stemmer godt overens med det billede, som afrapporteringsskemaerne viser. I en femtedel af kurserne siger underviseren imidlertid, at der slet ikke er gennemført en sprogscreening af deltagerne forud for kurset. På samme måde er der i knap hver fjerde tilfælde ikke gennemført en sprogbehovsanalyse på den deltagende virksomhed, og kun godt halvdelen (56 %) angiver i høj grad at have lavet sprogbehovsanalyser på virksomheden.

De mest benyttede forberedende metoder er besøg på virksomheden, visitationssamtaler og sprogbehovsanalyser på virksomheden, hvor henholdsvis 64 %, 57 % og 56 % af underviserne siger, at de i høj grad har gennemført dette på det seneste grundkursus, mens en grundig afdækning af kursisternes sproglige forudsætninger kun sker blandt 26 % af underviserne.

Det er fra underviserens svar tydeligt, at de føler, at de har en god fornemmelse af, hvad den deltagende virksomhed forventer af indhold på kurset. Således siger kun

9 %, at det i ringe grad eller slet ikke var klart for dem, hvad virksomheden ønskede af grundkurset. Mere end halvdelen siger, at virksomhedens ønsker i høj grad var klare for dem.

**Tabel 35: Kursisters oplevelse af sproglig screening forud for kurset**

Var der på kurset...	Ja	Nej	I alt
... en sproglig test, før I gik i gang? (n = 169)	48 %	52 %	100 %

Kilde: Spørgeskema til kursister på grundkurser i arbejdsmarkedsdansk, maj 2009.

En uoverensstemmelse ses vedrørende gennemførelse af sproglig test forud for kurset. Her svarer kun knap halvdelen af kursisterne, jf. ovenstående tabel, at der er gennemført en sproglig test forud for kurset, mens 77 % af underviserne siger, at de i seneste kursus i høj grad eller i nogen grad har gennemført individuelle sprogtest.

**Tabel 36: Virksomhedernes oplevelse af gennemførelse af sproglige behovsundersøgelser**

Har underviseren gennemført faglige og sproglige behovsundersøgelser hos jer på virksomheden forud for det seneste kursus?	Procent
Ja	57 %
Nej	43 %
I alt (n = 21)	100 %

Kilde: Telefonisk spørgeskemaundersøgelse blandt deltagende virksomheder, maj 2009

Sammenholdes med virksomhedernes besvarelse ses, at virksomhederne i 43 % af tilfældene melder, at der ved senest gennemførte grundkursus ikke er gennemført en behovsundersøgelse forud for kurset. Forskellene i tallene skyldes måske, at der er forskellig opfattelse af, hvad en faglig og sproglig behovsundersøgelse indebærer.

Underviserne melder, at man har brugt en del ressourcer på møder med virksomheden, på rundvisninger og opstart. De siger i forlængelse heraf, at den tætte kontakt til virksomhederne giver mulighed for dels at bede om skriftligt materiale i form af skilte, meddelelser osv., som kan inddrages i undervisningen og gøre denne helt skræddersyet til virksomhedens og kursisternes behov. Underviserne siger desuden, at observation på og møderne med virksomheden ikke blot har givet dem mulighed for i højere grad at afdække de sproglige behov og at forstå virksomhedens ønsker til indhold, men at det også har medvirket til en øget forståelse af, hvad det var realistisk at nå med kursistgruppen.

Ud over disse informationer er der ikke tilbagemeldinger, der gør det muligt at give et samlet billede af, hvordan sprogbehovsanalyserne er foretaget. Det er således ikke muligt at udrede, om der fx skulle findes overensstemmende teknikker og systematikker hos de 56 % undervisere, der angiver, at de i høj grad har foretaget

sprogbehovsanalyser (jf. tabel 34). Eksempler på sprogbehovsanalyser indsamlet via casebesøg kan ses i kataloget God praksis på arbejdsmarkedsrettede kurser.

Hvor grundkurser har kursister fra flere forskellige virksomheder, rapporteres om en særdeles tidskrævende forberedelsesfase. Det er også ved forløb med kursister fra flere virksomheder, at undervisere melder om slet intet samarbejde med de virksomheder, som afgiver medarbejdere til forløbet.

Som det fremgår af nedenstående tabel, er det kun 10 % af undviserne, der mener, at der har været afsat for lidt tid til planlægning af undervisningen, mens 61 % mener, at der i høj grad har været afsat nok tid, og 29 %, at der i nogen grad har været tid nok til forberedelsen.

**Tabel 37: Ressourcer til planlægning af undervisningen**

I hvor høj grad vurderer du, at der har været	I høj grad	I nogen grad	I ringe grad	Slet ikke	I alt
... afsat tilstrækkelige ressourcer til planlægning af undervisningen? (n = 31)	61 %	29 %	10 %	0 %	100 %

Kilde: Spørgeskema til undervisere på grundkurser i arbejdsmarkedsdansk, maj 2009.

Undviserne melder i øvrigt, at de er meget tilfredse med samarbejdet med virksomheden og sprogcentrets ledelse om planlægning og gennemførelse af undervisning. I forhold til samarbejde med virksomheden er 44 % meget tilfredse og 47 % tilfredse, mens de tilsvarende tal i forhold til samarbejde med sprogcentrets ledelse er henholdsvis 63 % og 39 %.

Undviserne har i ingen tilfælde beskrevet utilfredsstillende eller meget utilfredsstillende samarbejde med kursisterne selv. I 39 % af tilfældene har samarbejdet været meget tilfredsstillende, og i 61 % af tilfældene har samarbejdet med kursister været tilfredsstillende.

Kun fire af de undvisere, som har besvaret spørgeskemaet, har samarbejdet med jobcentrene, hvorfor fordelingen af svar ikke er medtaget i tabellen. De undvisere, der har udtalt sig om samarbejdet med jobcentrene, er dog generelt tilfredse hermed.

**Tabel 38: Undviseres oplevelse af samarbejde**

I forhold til planlægning og gennemførelse af kurset, hvordan vurderer du da samarbejdet med ...	Meget tilfredsstillende	Tilfredsstillende	Ikke tilfredsstillende	Meget utilfredsstillende	I alt
... virksomheden? (n = 32)	44 %	47 %	6 %	3 %	100 %
... sprogcentrets ledelse? (n = 32)	63 %	38 %	0 %	0 %	100 %
... målgruppen? (n = 33)	39 %	61 %	0 %	0 %	100 %

Kilde: Spørgeskema til undvisere på grundkursus i arbejdsmarkedsdansk, maj 2009.

Underviserne er samtidig blevet spurgt om karakteren af deres samarbejde med virksomheden – se tabel nedenfor. Her ses, at samarbejdet med virksomheder både handler om planlægning af kurset og om gennemførelse af undervisningen i virksomheden og i mindre grad har omfattet samarbejde om virksomhedens medvirken i de enkelte lektioner. Det er netop også i forhold til virksomhedens medvirken i de enkelte lektioner, tilfredsheden med samarbejdet har været mindst. Det er dog fortsat en lille del, som udtrykker manglende tilfredshed. 92 % er meget tilfredse eller tilfredse med samarbejde om planlægning af kursets indhold. 92 % er tilfredse eller meget tilfredse med samarbejde i forhold til gennemførelse af undervisningen i virksomhedens lokaler, og 87 % er tilfredse eller meget tilfredse med samarbejde om virksomhedens aktive deltagelse i de enkelte lektioner.

**Tabel 39: Karakter af og tilfredshed med samarbejdet med virksomheden**

Hvis der har været samarbejde, hvordan vurderer du samarbejdet om: (undervisere)	Meget tilfredsstillende	Tilfredsstillende	Ikke tilfredsstillende	Meget utilfredsstillende	I alt
Planlægning af kursets indhold? (n = 26)	50 %	42 %	8 %	0 %	100 %
Deltagelse af virksomhedsrepræsentanter i de enkelte lektioner? (n = 15)	40 %	47 %	7 %	7 %	100 %
Gennemførelse af lektioner ude på virksomheden? (n = 26)	38 %	54 %	8 %	0 %	100 %

Kilde: Spørgeskema til undervisere på grundkursus i arbejdsmarkedsdansk, maj 2009.

En underviser siger uddybende om samarbejdet med virksomheden ”*Det har været et meget positivt samarbejde med virksomheden. Virksomheden har åbent deltaget i, hvilke områder der skulle undervises inden for, og har jævnlige vist interesse/deltaget i undervisningen. Desuden har virksomheden været god til at fortælle, hvis indholdet skulle modificeres lidt, samt været villig til at komme med materialer, adgang til deres intranet, adgang til produktionen osv. Som underviser har jeg følt mig som en af deres ansatte.*”

Enkelte deltagende virksomheder melder, at sprogcentrene efter deres opfattelse ikke er parate til at lægge den fornødne indsats i dialogen med virksomheden før og under forløbet, hvorved kurserne efter deres opfattelse bliver mindre vellykkede.

Hvor kursisterne har arbejdet for en række forskellige landbrug, melder underviserne, at der i begrænset omfang har været samarbejde med virksomheden.

Underviserne er blevet bedt om at give deres bud på, hvordan samarbejdet mellem udbyder, underviser og virksomhed kunne styrkes. De fleste gentager her deres ros til virksomhederne for deres åbenhed i samarbejdet.



Men de kommer også med en række forslag til, hvordan samarbejdet yderligere kunne styrkes. Her nævner de især muligheden for i højere grad at forpligte virksomheden på at medvirke til at definere de sproglige behov på arbejdspladsen, samt at de aktivt bakker op om undervisningen – ikke blot i form af at give lokaleplads og arbejdstid til undervisningen, men også ved, at de insisterer på at tale dansk til de pågældende medarbejdere og derved støtter forløbet. Det foreslås samtidig, at der indlægges en obligatorisk midtvejskonference mellem virksomhed og underviser, hvor man får lejlighed til at diskutere forløbets retning.

Desuden siger underviserne, at det er vigtigt at få afstemt forventningerne, og det er ligeledes vigtigt at sprogcentret ikke oversælger kurset, hvorved virksomhedernes forventninger skrues urealistisk i vejret.

Ved et grundigt forarbejde i samarbejde med de deltagende virksomheder kan underviser og sprogcenter få et grundigt indblik i de sproglige behov, som arbejdsituationen afkræver, hvorved de får mulighed for at tilpasse undervisningens indhold og metoder specifikt til sprogbehovene på virksomheden. I det følgende ses nærmere på, om og hvordan en sådan tilpasning er foregået.

#### 8.4 Undervisningens gennemførelse

I forhold til kurser gennemført for deltagere i beskæftigelse er det relevant at se på, om kurserne er gennemført i eller uden for deltagernes arbejdstid, da den fleksible gennemførelse af undervisningen har været et af formålene med puljen.

Af nedenstående tabel fremgår det, at størstedelen af lektionerne er gennemført i deltagernes fritid. Der ses desuden flere eksempler på, at arbejdsgiver har krævet, at kursisten deltager i kurset, selv om dette er foregået i vedkommendes fritid.

**Tabel 40: Vilkår for gennemførelse af grundkurser i arbejdsmarkedsdansk for beskæftigede**

Kurstype	I arbejdstiden	I fritiden	Delvist arbejdstid og fritid	Ikke oplyst
For beskæftigede	24 %	51 %	21 %	3 %

Kilde: Udbydernes afrapporteringsskemaer over gennemførte kurser, Ministeriet for Flygtninge, Indvandrere og Integration, november 2009

En del kurser er foregået både i og uden for deltagernes arbejdstid, da deltagerne har været fra forskellige skiftehold, hvorfor nogle har deltaget i eller delvist i arbejdstiden, mens andre har deltaget i fritiden.

Skiftende arbejdstider har for nogle kursister desuden betydet, at første del af et kursusforløb har været i fritiden, mens anden del har været i arbejdstiden – eller omvendt.

**Tabel 41: Underviserens oplevelse af kursisternes vilkår for deltagelse**

I hvilken grad	I høj grad	I nogen grad	I ringe grad	Slet ikke	I alt
... vurderer du, at der er taget hensyn til, at kursisterne har tid til at følge kurset, samtidig med at de skal arbejde? (n = 31)	13 %	68 %	16 %	3 %	100 %

Kilde: Spørgeskema til undervisere på grundkurser i arbejdsmarkedsdansk, maj 2009.

Underviserne oplever, at der i 13 % af tilfældene i høj grad er taget hensyn til kursisternes mulighed for at følge kurset parallelt med arbejdet. I 68 % af tilfældene er der kun taget hensyn i nogen grad. Ved knap hvert femte kursus er der kun i ringe grad eller slet ikke taget hensyn til, at kursisterne har tid til at følge kurset parallelt med deres arbejde.

Flere undervisere rapporterer om tydelig træthed blandt kursister, som deltager i grundkursus umiddelbart efter arbejdstids ophør, hvor kursisterne fx har været i gang siden meget tidlig morgen. Eller som en kursist siger det, ”*Det var hårdt at gå på skole først og derefter arbejde hele natten*”.

I andre tilfælde har kursister måttet vente på arbejdspladsen, indtil resten af holdet fik fri, hvorved deres dag blev meget, meget lang med træthed og uoplagthed i undervisningstiden til følge. Derfor har nogle udbydere som konsekvens besluttet at flytte tidspunktet for kursusafholdelse til fx weekender, således at kursisternes indsats kan optimeres.

#### 8.4.1 Afsluttende sprogtest og evaluering

Kursister og undervisere er spurgt om, hvordan man summativt har evalueret sproglig kompetence og undervisningen som helhed.

**Tabel 42: Underviseres tilbagemeldinger om test og evaluering ved afslutning af kurset**

Gennemførte du som underviser	Ja	Nej	I alt
... en afsluttende sproglig test af kursisterne? (n = 29)	24 %	75 %	100 %
... en afsluttende evaluering blandt kursisterne? (n = 30)	87 %	13 %	100 %
... en afsluttende evaluering med eventuelt deltagende virksomhed? (n = 30)	63 %	37 %	100 %

Kilde: Spørgeskema til undervisere på grundkurser i arbejdsmarkedsdansk, maj 2009.

Underviserne har i udstrakt grad gennemført afsluttende evalueringer blandt kursister og i nogen grad hos den deltagende virksomhed, hvorimod der oftest ikke er gennemført en afsluttende sproglig test af kursisterne. Slutevalueringerne synes oftest at være mundtlige, da kursisternes skriftlige færdigheder ikke tillader en skriftlig evaluering. Den afsluttende evaluering blandt kursisterne har desuden i en

del tilfælde haft et fremadrettet sigte i forhold til hvilken yderligere dansksproglig opkvalificering, kursisterne ønsker.

Sammenlignes med kursisters besvarelser, ses, at mens underviserne i 24 % af tilfældene har gennemført en afsluttende sproglig test, mener hele 41 % af kursisterne at have deltaget i en sådan; se Tabel 43 nedenfor. Omvendt siger 87 % af underviserne, at de i deres senest gennemførte kursus har gennemført en afsluttende evaluering blandt kursisterne, mens kun 58 % af kursisterne bekræfter, at der har været en afsluttende evaluering.

**Tabel 43: Kursisters oplevelse af evaluering og test ved kursets afslutning**

Var der på kurset...	Ja	Nej	I alt
... en afsluttende test efter at kurset var afsluttet? (n = 147)	41 %	59 %	100 %
... en afsluttende evaluering? (n = 137)	58 %	42 %	100 %

Kilde: Spørgeskema til kursister på grundkurser i arbejdsmarkedsdansk, maj 2009

Der er tilsyneladende en vis uenighed om, hvorvidt der har været test og evaluering eller ej. For evaluering kan det måske skyldes, at kursisterne forventer noget mere systematisk og formelt, mens underviserne måske har en mere åben definition af, hvad en evaluering indebærer.

#### 8.4.2 *Gæstelærere*

I afrapporteringen for gennemførte kurser bliver udbyderne spurgt om, i hvor høj grad man har benyttet gæstelærere i forløbet. Brugen af gæstelærere forventes at øge autenticiteten i undervisningen, og de kan også bidrage med den faglige viden og kompetence, som danskunderviseren ikke besidder. Her tænkes især på undervisning i arbejdsmarkedsforhold af relevans for kursisterne, undervisning i at læse sin lønseddel, særlige sikkerhedsforskrifter eller lignende fagrelevante og dermed også fagsprogligt relevante input, som underviser efterfølgende igen kan gøre til genstand for det sprogpædagogiske arbejde med kursisterne.

**Tabel 44: Brug af gæstelærefunktion på gennemførte kurser**

Kurstype	Brug af gæstelærer
Kurser for beskæftigede (n=117)	34 %
Kurser for beskæftigede og ledige (n=6)	67 %
Kurser for ledige (n=29)	62 %

Kilde: Udbydernes afrapporteringsskemaer over gennemførte kurser, Ministeriet for Flygtninge, Indvandrere og Integration, november 2009

Som det fremgår af tabellen ovenfor, er brugen af gæstelærere mere udbredt på kurser for ledige end på kurser for beskæftigede. På kurser for beskæftigede, der har anvendt gæstelærere, har omfanget endvidere også været begrænset, mens omfanget på kurser for ledige har været lidt mere omfangsrigt/har fyldt flere lektioner.

Antallet af kurser, hvor ledige og beskæftigede kursister har deltaget sammen, er så lavt, at forskellen i brug af gæstelærere ikke er signifikant.

Der ses i perioden en tendens til øget brug af gæstelærere på kurser, hvor der medvirker ledige, mens brug af gæstelærere falder på kurser for beskæftigede.

**Tabel 45: Underviseres vurdering af samarbejde om gæstelærerfunktion**

Hvis der har været samarbejde, hvordan vurderer du samarbejdet om: (undervisere)	Meget tilfredsstillende	Tilfredsstillende	Ikke tilfredsstillende	Meget utilfredsstillende	I alt
Deltagelse af virksomhedsrepræsentanter i de enkelte lektioner? (n = 15)	40 %	47 %	7 %	7 %	100 %

Kilde: Spørgeskemaundersøgelse blandt undervisere på grundkursus i arbejdsmarkedsdansk, maj 2009

I en række tilfælde har gæstelærerfunktionen været udfyldt af virksomhedsrepræsentanter. Underviserne synes i overvejende grad af have været tilfredse hermed.

#### 8.4.3 *Tolke*

Da kursisternes sproglige forudsætninger kan være relativt begrænsede, har der i en række tilfælde været brug for tolkebistand i forbindelse med gennemførelsen af kurset.

**Tabel 46: Brug af tolk på grundkurser i arbejdsmarkedsdansk**

Kurstype	Brug af tolk
Kurser for beskæftigede	15 %
Kurser for beskæftigede og ledige	17 %
Kurser for ledige	38 %

Kilde: Udbydernes afrapporteringsskemaer over gennemførte kurser, Ministeriet for Flygtninge, Indvandrere og Integration, november 2009

På 38 % af kurser for ledige og på 17 % af kurser med blandet deltagelse har man anvendt tolke. Brugen af tolke på kurser for beskæftigede har været væsentligt lavere. Her har kun 15 % af kurserne benyttet sig af tolkebistand. Der ses for alle tre kategorier et fald i brugen af tolke gennem perioden for gennemførelse af grundkurser i arbejdsmarkedsdansk.

Brugen af tolke har været forskellig. På kurser for beskæftigede er der enkelte tilfælde af omfattende brug af tolk, mens resten har været begrænset til moderat brug. På kurser for ledige er der en lille overvægt af begrænset brug i forhold til moderat

brug. Her melder ingen om omfattende brug af tolk. Der er ikke i afrapporteringerne angivet timeforbruget ved tolkebistand.

#### 8.4.4 *Kursernes faglige indhold*

På afrapporteringsskemaerne beskriver udbyderne i forbindelse med beskrivelsen af målopfyldelsen i nogen grad det sproglige og det faglige indhold i kurserne.

I forhold til det sproglige indhold, som formidles på grundkurserne, ses følgende hovedvinkler på kursernes indhold:

a) **Forhold er relateret til det at være på arbejdsmarkedet**

Her dominerer emner som arbejdspladskultur og personaleforhold – at kunne læse en lønseddel, forstå uskrevne regler, a-kasse, anciennitet, sygefravær. På kurser for ledige lægges vægten på forskellige jobtyper • at kunne læse en jobannonce, søgning i jobdatabaser på nettet.

b) **Forhold relateret til at udfylde en arbejdsfunktion**

At læse diverse skriftligt materiale som pakkesedler og etiketter, tage telefonen og videregive en besked, tage imod og ekspedere kunder, læse sikkerhedsregulativer mv. Af de noget mindre sprogligt funderede emner kan nævnes evnen til at cykle, således at man kan udfylde en hjemmehjælperfunktion.

c) **Videreuddannelsesformål**

Sprogligt at kunne følge AMU-kurser, læse håndbøger, erhverve truckkort mv.

d) **Brugsdansk på arbejdspladsen**

Her nævnes tilstrækkelig sproglig kompetence til at undgå misforståelser, deltage i den sociale snak, forstå humor og kunne være med til en personalefest, se tv/høre radio, læse en dansk avis og bruge danske internetjenester.

e) **Kendskab til Danmark og danske forhold**

En række kurser har som et led i forløbet undervist i forhold, som kun indirekte er relateret til kursisternes virke på en arbejdsplads. Herunder hører historisk udvikling i Danmark, foreningslivet i Danmark, informationssøgning, børneopdragelse, kulturforskelle, fritidsmuligheder i nærsamfundet mv.

Mange kurser har desuden haft et væsentligt element af træning af personlige færdigheder og kompetencer såsom tillid, mødekultur, at turde tage ordet, turde spørge og at kunne tage imod ris og ros.

Nogle kurser har i den sproglige opkvalificering lagt sig tæt op ad den arbejdsfunktion, som kursisterne udfylder:

Et kursus for buschauffører har således arbejdet med virksomhedsrettet sprog til konflikthåndtering og forebyggelse af vold, til alarmering ved ulykker, give besked over højttaler, betjening af alarmsystemer samt forståelse for billettyper, priser og zonesystemer. Dette kursus repræsenterer ifølge evaluators vurdering på baggrund af casebesøg og afrapporteringsskemaer et af de bedste eksempler på opstilling af

konkrete arbejdsrettede mål. De sproglige mål er direkte relaterede til de arbejdsfunktioner, kursisterne skal varetage, og kan direkte omsættes til sprogundervisning, i modsætning til de fleste af de øvrige måloppstillinger der er afrapporteret. Eksemplet demonstrerer, at underviseren har god indsigt i de kommunikative sprogbehov, de forskellige arbejdsfunktioner kræver, og at han/hun netop tager afsæt – ikke i sproget isoleret set, men i de faktiske kommunikative behov og ladet dem være afgørende for hvilket sprog, der skal arbejdes med. Blikket er rettet mod samspillet mellem sprogligt/ikke-sprogligt indhold og sproglig form – uden hvilket det sprog, som gøres til genstand for undervisning, alt andet lige vil give kursisterne ringere kommunikative redskaber til klare sig på arbejdspladsen.

Det samme tætte samspil mellem faktiske kommunikative behov og de materialer og aktiviteter, der foregår i undervisningen, finder vi på et kursus for rengøringspersonale i Tivoli. Underviserne demonstrerer i den måde, materialerne er udformet på, en sammenhængsforståelse af forholdet mellem indhold og sprog og en forståelse af, hvordan man bevæger sig fra udvælgelse af fagligt relevante indhold til udvælgelse af velvalgte måder at udtrykke disse indhold på, og fra sproglige og ikke-sproglige indhold over sproghandlingsvalg til de grammatiske og leksikalske valg, som mest adækvat lader kursisten kommunikere herom. Der kan ses konkrete eksempler herpå i kataloget God praksis på arbejdsmarkedsrettede kurser.

Et tredje kursus har i den sproglige opkvalificering brugt virksomhedens værdigrundlag, personalehåndbog, beklædningsreglement samt regler vedrørende arbejdsskader og ulykker og ad den vej klædt deltagerne på til at kunne medvirke i virksomhedens skriftlige medarbejdertilfredshedsmåling.

Kurser for plejepersonale har taget udgangspunkt i tekster om det at være gammel i Danmark, danske traditioner og helligdage, fester og sorg, mens kurser for landbrugsmedhjælpere til gengæld har fokuseret på at give deltagerne et talesprog omkring arbejdssituationen og har koncentreret den sproglige opkvalificering om ordforråd vedrørende dyr, dyrs anatomi, maskiner, værktøj mv.

I forhold til majoriteten af de målbeskrivelser, der er indkommet i forbindelse med afrapporteringen, ses forholdsvis mange ukonkrete målbeskrivelser, hvor beskrivelserne ikke er specifikt udmøntede i forhold til de relevante fagdomæner. Målene er således ikke konkret forankrede til de faktiske kommunikative og faglige sprogbehov, deltagerne har på virksomheden. Det målsættes for eksempel, at der skal arbejdes med:

- ”Relevant ordforråd”, men ikke hvilket ordforråd
- ”Instruktioner, sproghandling og dialoger”, men ikke hvilke
- ”Tale i telefon”, men ikke om hvad etc.

Målbeskrivelserne er således alt for overordnede til at være til nogen hjælp for underviseren i forhold til udarbejdelse af undervisningsplaner og gennemførelse af den faktiske undervisning. Målene giver endvidere ikke evaluators mulighed for at få indblik i, hverken hvad undervisningens faktiske mål er, eller hvad der konkret har været arbejdet med i undervisningen.

En anden problematik i nogle af målbeskrivelserne er endvidere, at der fokuseres på terminologi/ordforråd isoleret set, og ikke på ordforråd i forhold til, hvad dette ordforråd skal bruges til. En operationalisering af sådanne mål vil i princippet lede til en undervisning, hvor der arbejdes isoleret med ord og udtryk, afskåret fra de kontekster de indgår i, og dermed til dekontekstualiseret indlæring af ordforråd, der ikke giver deltagerne mulighed for at bruge ordforrådet i de faglige kontekster, det hører hjemme i.

Yderligere et væsentligt træk i mange af målbeskrivelserne er, at den grammatik, man målsætter at arbejde med, ikke udspringer af de kommunikative mål, og det fremgår ikke med hvilket formål, givne grammatiske områder er valgt ud. Det tilsiger, at grammatikken betragtes som isoleret fra de kommunikative formål, den varetager.

I forhold til ovenstående problematikker henvises til kataloget God praksis på arbejdsmarkedsrettede kurser for eksempler på velfungerende målbeskrivelser, som er forankrede til virksomheden og kursisters sprogbehov.

**Tabel 47: Kursisters oplevelse af kursets målrettethed**

Synes du ...	I høj grad	I nogen grad	I ringe grad	Slet ikke	I alt
... at kurset var tilpasset dine behov? (n = 181)	30 %	54 %	12 %	4 %	100 %

Kilde: Spørgeskema blandt kursister på grundkursus i arbejdsmarkedsdansk, maj 2009

Som ovenstående tabel viser, synes kun 30 %, at kursets indhold i høj grad var tilpasset deres behov, mens henholdsvis 54 %, 12 % og 4 % fandt, at kurset kun i nogen grad, i ringe grad eller slet ikke var tilpasset deres behov. Modsat finder næsten alle kursister, at undervisningsmaterialet er godt; 22 % af kursisterne siger, at det var meget godt, og 73 %, at det var godt.

Om undervisningen siger 30 % af kursisterne, at den var meget god, og 64 % af kursisterne, at den var god. Kursets længde derimod, er 21 % utilfredse med og 5 % meget utilfredse med.

**Tabel 48: Kursisters tilfredshed med kurset**

I hvilken grad mener du...	Meget god	God	Ikke god	Slet ikke god	I alt
... at undervisningen var ...? (n = 180)	30 %	64 %	6 %	1 %	100 %
... at kursets længde var ...? (n = 165)	11 %	64 %	21 %	5 %	100 %

Kilde: Spørgeskema blandt kursister på grundkursus i arbejdsmarkedsdansk, maj 2009

I de uddybende kommentarer udtrykker kursisterne tilfredshed med forløbet. Dog skriver mange, at kurset er for kort, og at de enkelte kursusgange er for korte. De vil gerne lære meget mere og få større sproglig sikkerhed.

#### 8.4.5 *Praktik*

I 20 af de 29 afrapporterede forløb for ledige har kursisterne været i praktik som et led i grundkurset.

I fem af de 20 tilfælde (20 %) har praktikken været omfattende, mens den i henholdsvis syv (35 %) og syv (35 %) tilfælde har været moderat eller begrænset. For et kursus er omfanget af praktikken ikke oplyst. For alle grundkurser, hvor ledige har været i praktik som et led i forløbet, har jobkonsulenten været udfarende i forhold til etablering af praktikken.

### 8.5 **Arbejdsformer, metode og målsætninger**

Også valg af pædagogisk metode påvirkes af kursisternes svage dansksproglige kompetencer. Samtidig viser underviserens svar, at der på tre fjerdedele af kurserne er stor sproglig spredning, hvilket yderligere udfordrer underviseren.

**Tabel 49: Kursisters opfattelse af sproglig spredning**

Synes du ...	I høj grad	I nogen grad	I ringe grad	Slet ikke	I alt
... at du og dine medkursister var på samme sproglige niveau? (n = 169)	15 %	44 %	27 %	14 %	100 %

Kilde: Spørgeskemaundersøgelse blandt kursister på grundkursus i arbejdsmarkedsdansk, maj 2009.

Som det fremgår af ovenstående tabel, er den sproglige spredning også tydelig for kursisterne. Kun 15 % mener, at de på holdet var på samme sproglige niveau, mens 44 % siger, at dette i nogen grad var tilfældet. 41 % siger, at man i ringe grad eller slet ikke var på samme sproglige niveau. Se også afsnit 5.7 om kursisternes sproglige forudsætninger.

I dette afsnit ses nærmere på, hvordan underviserne har tilrettelagt lektionerne, og hvilke metoder de har bragt i anvendelse.



**Tabel 50: Planlægning af undervisningen**

I hvilken grad	I høj grad	I nogen grad	I ringe grad	Slet ikke	I alt
... har du udarbejdet en periodeplan for undervisningen? (n = 30)	50 %	40 %	7 %	3 %	100 %
... har du på udarbejdet en detailplan for de enkelte kursusgange? (n = 30)	57 %	43 %	0 %	0 %	100 %

Kilde: Spørgeskemaundersøgelse blandt undervisere på grundkursus i arbejdsmarkedsdansk, maj 2009

Halvdelen af underviserne rapporterer, at de i høj grad har udarbejdet periodeplaner for undervisningen. Brugen af detailplaner for den enkelte kursusgang er endnu mere udbredt. Her har alle i høj grad eller i nogen grad udviklet sådanne. I kataloget God praksis på arbejdsmarkedsrettede kurser gives eksempler på periode- og detailplanlægning.

**Tabel 51: Undervisningsmaterialer og fagrelevant sprog**

I hvilken grad...	I høj grad	I nogen grad	I ringe grad	Slet ikke	I alt
... anvendte du særligt tilpassede undervisningsmaterialer? (n = 30)	63 %	37 %	0 %	0 %	100 %
... anvendte du materialer fra eventuelt deltagende virksomhed? (n = 29)	38 %	38 %	14 %	10 %	100 %
... byggede undervisningen på fagrelevant sprog? (n = 30)	53 %	33 %	13 %	0 %	100 %
... byggede undervisningen på virksomhedsrelevante aktiviteter? (n = 28)	50 %	32 %	14 %	4 %	100 %

Kilde: Spørgeskemaundersøgelse blandt undervisere på grundkursus i arbejdsmarkedsdansk, maj 2009

Der bliver i grundkurserne i udstrakt grad anvendt særligt tilpasset undervisningsmateriale. Således siger 63 %, at de i kursusgennemførelsen i høj grad har anvendt tilpasset materiale, mens ingen siger, at dette i ringe grad eller slet ikke er tilfældet. Som eksempler på særligt tilpasset materiale nævnes arbejdsplaner samt lovgivnings- og bekendtgørelsesmaterialer og instrukser, som kursisterne skulle benytte sig af i arbejdet. Underviserne har også benyttet opslag, e-mails, referater og indkaldelser til personalemøder og andet materiale, som ikke er direkte relateret til den konkrete arbejdssituation. Dette er klart relevant, men der savnes i underviserens tilbagemeldinger ofte eksempler på, hvad det er for mundtligt sprog, man inddrager.

Opsummerende siger 82 % således, at de i høj grad eller i nogen grad har baseret undervisningen på virksomhedsrelevante aktiviteter.

I forlængelse heraf svarer 86 %, at de i høj grad eller nogen grad har baseret undervisningen på fagrelevant sprog. Hvor dette ikke har været tilfældet, angiver under-

viserne, at det sproglige niveau var så dårligt, at de var nødt til at begynde med helt basalt sprogbrug<sup>25</sup> for at komme i gang. Omvendt kan man sige, at 50 % kun i nogen grad, i ringe grad eller slet ikke har anvendt virksomhedsrelevante aktiviteter. Hvor kurserne udelukkende er gennemført for ledige, kan dette måske forklares, men hvor kurserne er gennemført for beskæftigede, vækker dette stof til eftertanke.

**Tablet 52: Pædagogiske arbejdsformer**

I hvilken grad...	I høj grad	I nogen grad	I ringe grad	Slet ikke	I alt
... anvendte du i undervisningen læreroplæg? (n = 30)	33 %	67 %	0 %	0 %	100 %
... anvendt du i undervisningen gruppearbejde? (n = 30)	20 %	53 %	20 %	7 %	100 %
... anvendte du i undervisningen en projekt- og problembaseret arbejdsform? (n = 30)	20 %	30 %	23 %	27 %	100 %

Kilde: Spørgeskemaundersøgelse blandt undervisere på grundkursus i arbejdsmarkedsdansk, maj 2009

Der er i undervisningen anvendt forskellige interaktionsformer. Dog ser læreroplæg ud til at have været dominerende, hvilket indikerer et formidlingspædagogisk læringssyn, hvor der ikke nødvendigvis er de tilstrækkelige muligheder for aktiv deltagelse for kursisterne. Enkelte undervisere nævner, at lokaleforholdene har umuliggjort gruppearbejde, mens denne arbejdsform har været brugt meget i 20 % af forløbene og i nogen grad i yderligere 53 %.

Projekt- og problembaserede arbejdsformer ser til gengæld ikke ud til at have nydt særlig fremme. Her siger halvdelen, at de i ringe grad eller slet ikke har anvendt disse arbejdsformer. Det er bemærkelsesværdigt, at projekt- og problembaserede arbejdsformer kun på 20 % af kurserne indgår som centrale arbejdsformer taget i betragtning, at disse arbejdsformer er aktivitets- og læringsfremmende, og i set i lyset af, at de giver oplagte muligheder for at knytte tæt an til de virksomhedsaktiviteter, som kursisterne skal bestride. Senere beskriver underviserne, at de i højere grad mener, at deres fornyelser sker ved brug af rollespil, simulationer og udvikling af brætspil, hvilket kan være rigtig udmærket, men som på den anden side heller ikke nødvendigvis er særligt udfordrende. Brugen af brætspil kan muligvis i højere grad tyde på ordforrådstræning og i mindre grad træning af sprog-i-brug. Konkluderende implicerer det, at der muligvis er behov for udvikling af underviserkompetencer mht. undervisningsgennemførelse.

På spørgsmålet om, hvorvidt der til undervisningens gennemførelse har været afsat tilstrækkelige ressourcer, siger 56 %, at dette i høj grad har været tilfældet, mens yderligere 38 % siger, at der i nogen grad har været tilstrækkelige ressourcer.

<sup>25</sup> Underviseren har her ikke eksemplificeret, hvad det var for basalt sprog, kursisterne manglede.

**Tabel 53: Ressourcer til gennemførelse af undervisningen**

Var der til dit seneste kursus ...	I høj grad	I nogen grad	I ringe grad	Slet ikke	I alt
... afsat tilstrækkelige ressourcer til gennemførelsen af undervisningen? (n = 32)	56 %	38 %	3 %	3 %	100 %

Kilde: Spørgeskemaundersøgelse blandt undervisere på grundkursus i arbejdsmarkedsdansk, maj 2009

### 8.5.1

#### *Sprogligt sigte*

Underviserne er spurgt om, hvilket sprogligt sigte der har været med undervisningen. Som det fremgår af nedenstående tabel, har målsætningen i alt overvejende grad været at lære kursisterne at tale og forstå dansk. Der har i mindre grad været fokus på at lære deltagerne at læse dansk, og i endnu mindre grad at lære deltagerne at skrive dansk. Men det er her overraskende, at det man, jf. ovenfor, har fokus på, er sprogbrug, som ikke direkte har nogen anvendelse i arbejdssammenhænge. I en del af de målbeskrivelser, der retter sig mod arbejde, er der oftest tale om sprog-om-arbejde snarere end om sprog-på-arbejde. Det er ligeledes overraskende, at der i målbeskrivelserne indgår så meget læsestof.

Målgruppens kompetenceniveau og det relativt korte kursusforløb in mente er det ikke overraskende, at fokus har været på at kunne tale og forstå dansk.

**Tabel 54: Sprogligt sigte med undervisningen**

På dit seneste kursus var der da fokus på, at kursisterne skulle lære at ...	I høj grad	I nogen grad	I ringe grad	Slet ikke	I alt
... tale dansk? (n = 31)	81 %	16 %	3 %	0 %	100 %
... forstå dansk? (n = 31)	84 %	13 %	3 %	0 %	100 %
... læse dansk? (n = 31)	29 %	45 %	19 %	6 %	100 %
... skrive dansk? (n = 31)	16 %	35 %	35 %	13 %	100 %

Kilde: Spørgeskemaundersøgelse blandt undervisere på grundkursus i arbejdsmarkedsdansk, maj 2009

Både udtale og forståelse har voldt en del kursister vanskeligheder, hvorfor der har været stor fokus på mundtlig dansk. Men underviserne rapporterer samtidig, at det også har været virksomhedernes ønske, at det mundtlige dansk fik højest prioritet. Flere undervisere fortæller, at deres kursister ikke har brug for den skriftlige dimension i deres jobfunktion.

### 8.6

#### **Behov for kompetenceudvikling hos underviserne**

På baggrund af de resultater, der er gennemgået i kap. 8, ser der således ud til at være behov for kompetenceudvikling hos underviserne med hensyn til:

- Afdækning af sprogbehov på virksomheder
- Opstilling af operationaliserbare og konkret forankrede mål og delmål
- Afdækning af kursistkompetencer i form af indgangstest samt afdækning af kursisternes progression vha. slutttest
- Udvikling af arbejdsformer og aktivitetstyper, som bibringer optimale muligheder for deltageraktivitet.

## 9. VURDERING AF EFFEKTER

I dette kapitel ses nærmere på, hvordan de forskellige aktører vurderer effekten af grundkurser i arbejdsmarkedsdansk. Da evalueringen er iværksat, mens kurser stadig pågår og knap to år efter, at de første kurser er igangsat, er det ikke muligt at tale om langsigtet effekt. Samtidig er der ikke forud for påbegyndelsen af og efter gennemførelsen af det enkelte kursus gennemført systematisk test af deltagernes sproglige kompetence, hvorfor vurderingen af effekt udelukkende bliver de enkelte aktørers oplevede effekt.

### 9.1 Kursisternes dansksproglige kompetencer

Kursisterne er blevet bedt om at vurdere deres sproglige kompetence på de fire niveauer tale, forstå, læse og skrive dansk henholdsvis før og efter, de var på grundkursus i arbejdsmarkedsdansk. På samme måde er undervisere, jobcentre, udbydere og virksomheder blevet bedt om at vurdere effekterne på de fire parametre.

I 81 % af kurserne var der efter undervisernes udsagn i høj grad fokus på, at kursisterne skulle lære at tale dansk, se Tabel 54: Sprogligt sigte med undervisningen i kapitel 8. Jf. tidligere står det imidlertid mindre klart beskrevet i målbeskrivelserne, hvad det er, kursisterne skal tale om.

#### 9.1.1 Tale dansk

**Tabel 55: Kursisters vurdering af effekt • tale dansk**

Hvor god var du til at tale arbejdspladsdansk...	Meget god	God	Dårlig	Meget dårlig	I alt
... før du var på grundkursus i arbejdsmarkedsdansk? (n = 176)	6 %	47 %	36 %	11 %	100 %
... efter du har været på grundkursus i arbejdsmarkedsdansk? (n = 170)	17 %	64 %	15 %	4 %	100 %

Kilde: Spørgeskemaundersøgelse blandt kursister på grundkursus i arbejdsmarkedsdansk, maj 2009

Der ses i besvarelserne en tydelig oplevet sproglig forbedring hos kursisterne i forhold til at tale dansk. Således går andelen af kursister, som siger, at de er gode eller meget gode til at tale arbejdspladsdansk, fra 42 % til 81 %.

**Tabel 56: Øvrige aktørers vurdering af effekt i forhold til at tale dansk**

I hvilken grad vurderer I, at grundkurserne i arbejdsmarkedsdansk forbedrer deltagernes færdigheder i at tale dansk...	I høj grad	I nogen grad	I ringe grad	Slet ikke	I alt
Udbydere (n = 17)	35 %	53 %	12 %	0 %	100 %
Virksomheder (n = 20)	5 %	60 %	35 %	0 %	100 %
Undervisere? (n = 29)	31 %	62 %	7 %	0 %	100 %

Kilde: Spørgeskemaundersøgelse, maj 2009

Af ovenstående tabel fremgår det, at udbydere og undervisere er mere optimistiske i deres vurdering af effekten af grundkurserne på kursisternes evne til at tale dansk. Således siger 35 % af udbydere og 31 % af underviserne, at kursisterne i høj grad er blevet bedre til at tale dansk. Samlet set ser jobcentrene og underviserne den største effekt af grundkurserne.

Virksomhederne oplever den ringeste effekt. Kun 5 % siger, at kurserne i høj grad har haft effekt, mens 35 % siger, at de oplever, at kursisterne kun i ringe grad er blevet bedre til at tale dansk.

Da resultater af jobcenterbesvarelser i dette kapitel baserer sig på ganske få besvarelser, kan der ikke konkluderes herpå. Derfor indgår fordelingen af jobcenterbesvarelser ikke i ovenstående eller kommende tabeller. De fem jobcentre, der har udtalt sig om effekten blandt kursisterne i forhold til at tale dansk, mener, at kurset i nogen grad har forbedret kursisternes færdigheder.

### 9.1.2 Forstå dansk

I 84 % af kurserne var der efter underviserens udsagn i høj grad fokus på, at kursisterne skulle lære at forstå dansk.

**Tabel 57: Kursisters vurdering af effekt • forstå dansk**

Hvor god var du til at forstå arbejdspladsdansk...	Meget god	God	Dårlig	Meget dårlig	I alt
... før du var på grundkursus i arbejdsmarkedsdansk? (n = 178)	5 %	53 %	31 %	11 %	100 %
... efter du har været på grundkursus i arbejdsmarkedsdansk? (n = 172)	19 %	66 %	10 %	4 %	100 %

Kilde: Spørgeskemaundersøgelse blandt kursister på grundkursus i arbejdsmarkedsdansk, maj 2009

Også i forhold til at forstå arbejdspladsdansk melder kursisterne om stor effekt. Andelen af kursister, som synes, at de er meget gode til at forstå arbejdspladsdansk, går fra 5 % til 19 %, mens andelen der mener, at de er gode til at forstå arbejdspladsdansk, går fra 53 % til 66 %.

”Jeg har fået større fornemmelse for sproget. Bl.a. til personalemøde bliver jeg ikke så stresset længere. Har større forståelse for sproget nu.” (kursist.)

**Tabel 58: Vurderet effekt i forhold til at forstå dansk**

I hvilken grad vurderer I, at grundkurserne i arbejdsmarkedsdansk forbedrer deltagernes færdigheder i at forstå dansk...	I høj grad	I nogen grad	I ringe grad	Slet ikke	I alt
Udbydere (n = 17)	41 %	59 %	0 %	0 %	100 %
Virksomheder (n = 21)	10 %	67 %	24 %	0 %	100 %
Undervisere (n = 29)	31 %	66 %	3 %	0	100 %

Kilde: Spørgeskemaundersøgelser blandt udbydere, undervisere og virksomheder, maj 2009

Igen er udbydere og undervisere dem, som oplever størst effekt på kursisternes evne til at forstå arbejdspladسدansk. Her siger henholdsvis 41 % og 31 %, at kursisterne i høj grad har forbedret deres færdigheder i at forstå dansk.

Bemærkelsesværdigt er det her, at kun 10 % af virksomhederne vurderer, at kursisterne i høj grad har forbedret deres lyttefærdigheder.

De fem jobcentre, der har udtalt sig om kursisternes færdigheder i at forstå dansk, mener alle, at der i nogen grad er sket en forbedring heraf.

### 9.1.3 Læse dansk

I 29 % af kurserne var der efter undervisernes udsagn i høj grad fokus på, at kursisterne skulle lære at læse dansk.

**Tabel 59: Kursisters vurdering af effekt • læse dansk**

Hvor god var du til at læse arbejdspladسدansk...	Meget god	God	Dårlig	Meget dårlig	I alt
... før du var på grundkursus i arbejdsmarkedsdansk? (n = 175)	5 %	42 %	39 %	14 %	100 %
... efter du har været på grundkursus i arbejdsmarkedsdansk? (n = 173)	17 %	60 %	16 %	7 %	100 %

Kilde: Spørgeskemaundersøgelse blandt kursister på grundkursus i arbejdsmarkedsdansk, maj 2009

Til trods for at færdigheder i at læse dansk ikke har haft særlig stor fokus i undervisningen, vokser andelen af kursister, som siger, at de er meget gode til at læse arbejdspladسدansk, fra 5 % til 17 % med deltagelsen i et grundkursus i arbejdsmarkedsdansk. Andelen, som siger, at de er gode til at læse arbejdspladسدansk, vokser fra 42 % til 60 %.

Årsagen hertil er uklar. Måske skyldes det, at de kursister, der besvarer, er blandt de bedre sprogbrugere, som har overskud til også at fokusere på læseudviklingen. Det kan også skyldes, at kursisterne i deres vurderinger generelt er så positive – og måske derfor også i forhold til områder, hvor der måske faktisk ikke er sket særlig meget kompetenceudvikling.

**Tabel 60: Vurderet effekt i forhold til at læse dansk sprog**

I hvilken grad vurderer I, at grundkurserne i arbejdsmarkedsdansk forbedrer deltagernes færdigheder i at læse dansk?	I høj grad	I nogen grad	I ringe grad	Slet ikke	I alt
Udbydere (n = 17)	35 %	47 %	18 %	0 %	100 %
Virksomheder (n = 11)	9 %	27 %	45 %	18 %	100 %
Undervisere (n = 29)	10 %	76 %	7 %	7 %	100 %

Kilde: Spørgeskemaundersøgelser blandt udbydere, virksomheder og undervisere, maj 2009

Udbydere og undervisere er også i forhold til kursisternes færdigheder i at læse dansk dem, som ser størst effekt. Virksomhederne er som i forhold til færdigheder i at tale og forstå dansk dem, som oplever mindst effekt. Ved færdigheder i at læse dansk siger 64 % således, at de i ringe grad eller slet ikke oplever ændringer i kursisternes færdigheder, og kun 9 % finder, at kurserne i høj grad har forbedret deltagernes læsefærdighed.

Alle fem jobcentre er også her enige om, at kursisterne i nogen grad har fået bedre færdigheder i at læse dansk.

#### 9.1.4 Skrive dansk

I 16 % af kurserne var der efter undervisernes udsagn i høj grad fokus på, at kursisterne skulle lære at skrive dansk.

**Tabel 61: Kursisters vurdering af effekt • skrive dansk sprog**

Hvor god var du til at skrive arbejdspladsdansk ...	Meget god	God	Dårlig	Meget dårlig	I alt
... før du var på grundkursus i arbejdsmarkedsdansk? (n = 174)	2 %	37 %	47 %	14 %	100 %
... efter du har været på grundkursus i arbejdsmarkedsdansk? (n = 172)	10 %	58 %	26 %	6 %	100 %

Kilde: Spørgeskemaundersøgelse blandt kursister på grundkursus i arbejdsmarkedsdansk, maj 2009

Kursisterne oplever også effekt i forhold til at skrive dansk, jf. ovenstående tabel, selv om dette ifølge underviserne i mindre grad har været kursernes fokus.



**Tabel 62: Vurderet effekt i forhold til at skrive dansk sprog**

I hvilken grad vurderer I, at grundkurserne i arbejdsmarkedsdansk forbedrer deltagerens færdigheder i at skrive dansk...	I høj grad	I nogen grad	I ringe grad	Slet ikke	I alt
Udbydere (n = 17)	24 %	35 %	35 %	6 %	100 %
Virksomheder (n = 10)	10 %	10 %	60 %	20 %	100 %
Undervisere (n = 29)	7 %	38 %	45 %	10 %	100 %

Kilde: Spørgeskemaundersøgelser blandt udbydere, virksomheder og undervisere, maj 2009

I forhold til kursisters forbedrede færdigheder i at skrive dansk ser udbyderne den største effekt. 24 % af udbyderne mener, at kursisterne i høj grad forbedrer deres færdigheder i at skrive dansk, hvilket er interessant, da underviserne i mindre grad har valgt at fokusere herpå. Virksomhederne siger imidlertid for 80 %'s vedkommende, at kursisterne i ringe grad eller slet ikke forbedrer deres skriftlige dansk. De fire jobcentre mener kun i nogen eller ringe grad, at kursisters færdigheder i at skrive dansk er forbedret.

Det faktiske udbytte for den enkelte varierer selvfølgelig med vedkommendes baggrund og forudsætninger, men aktørerne skriver i deres uddybende bemærkninger, at kursisterne har fået mere mod på at ytre sig på arbejdspladsen, og at de har fået mulighed for at udføre arbejdet mere korrekt. Det, at kurserne tilpasses og individualiseres, gør samtidig, at det er meget forskelligt, hvad den enkelte har fået ud af kurset. For nogle handler det om at lære sociale spilleregler på arbejdspladsen, for andre at kunne skrive en besked og for endnu andre, at de kan forstå en besked, som råbes ud fra en linjefører over et pakkebord eller lignende.

Virksomhederne melder specifikt, at deltagerne er blevet bedre til at begå sig på arbejdspladsen • både sprogligt og socialt • men at de også har fået en bedre forståelse for dansk arbejdsmarkedskultur. Virksomhederne siger desuden, at de føler, at opkvalificeringen i forhold til arbejdsmarkedskultur er en meget central del, som de nødig ville undvære. Det at kunne gennemføre 'småsnak' med medarbejderne vurderes desuden af virksomhederne som en nyttig effekt i forhold til, at målgruppen i højere grad føler sig som en del af arbejdspladsen og ikke føler sig uden for.

## 9.2 Effekt på kursisters arbejdsituation

Ved fokus på arbejdsmarkedsdansk og virksomhedsnær gennemførelse af grundkurserne kan der forventes en vis effekt på kursisters generelle færdigheder i at begå sig på arbejdspladsen – altså de forhold, der ikke direkte vedrører arbejdsituationen, men som knytter sig til det at være på en arbejdsplads. Der tænkes fx på at læse opslag, tale pausesnak, kunne spørge sidemanden om en serviet i kantinen etc.

**Tabel 63: Kursisters oplevelse af effekt i forhold til at klare sig på en arbejdsplads**

Hvordan synes du, at du sprogligt kan klare dig på en dansk arbejdsplads ...	Meget god	God	Dårlig	Meget dårlig	I alt
... før du var på grundkursus i arbejdsmarkedsdansk? (n = 171)	5 %	53 %	33 %	9 %	100 %
... efter du har været på grundkursus i arbejdsmarkedsdansk? (n = 166)	18 %	68 %	10 %	4 %	100 %

Kilde: Spørgeskemaundersøgelse blandt kursister på grundkursus i arbejdsmarkedsdansk, maj 2009

Kursisterne melder om kraftig stigning i deres færdigheder i sprogligt at kunne klare sig på en dansk arbejdsplads. Andelen som siger, at de klarer sig meget godt, stiger med grundkursus i arbejdsmarkedsdansk fra 5 % til 18 %. Og hvor 42 % før grundkursus i arbejdsmarkedsdansk vurderer, at de sprogligt klarer sig dårligt eller meget dårligt på arbejdspladsen, siger kun 14 % efter grundkursus i arbejdsmarkedsdansk, at de sprogligt klarer sig dårligt eller meget dårligt på arbejdspladsen.

**Tabel 64: Vurderet effekt i forhold til at begå sig på en arbejdsplads**

I hvilken grad vurderer I, at grundkurserne i arbejdsmarkedsdansk forbedrer deltagernes færdigheder i at begå sig på en arbejdsplads	I høj grad	I nogen grad	I ringe grad	Slet ikke	I alt
Udbydere (n = 17)	53 %	47 %	0 %	0 %	100 %
Virksomheder (n = 21)	29 %	33 %	38 %	0 %	100 %
Undervisere (n = 28)	39 %	50 %	11 %	0 %	100 %

Kilde: Spørgeskemaundersøgelser blandt udbydere, virksomheder og undervisere, maj 2009

De øvrige aktører er bedt om at vurdere, hvordan kurserne påvirker kursisters evne til at begå sig på en arbejdsplads. Her er udbydere og undervisere igen dem, som vurderer den største effekt. 53 % af udbyderne siger, at kurset i høj grad forbedrer deltagernes evne til at begå sig på arbejdspladsen. Det tilsvarende tal for underviserne er 39 %. Virksomhederne er, som det var tilfældet ved effekt på de rent sproglige færdigheder, igen dem, som oplever mindst effekt. Her siger 38 %, at de i ringe grad oplever, at kurset forbedrer deltagernes evne til at begå sig på arbejdspladsen.

De fire interview med jobcentre afslører, at alle er enige om, at grundkurserne i arbejdsmarkedsdansk enten i høj eller nogen grad har forbedret deltagernes færdigheder i at begå sig på arbejdspladsen.

### 9.3 Effekt i forhold til at komme i beskæftigelse

De kursister, som ved deltagelsen i grundkursus i arbejdsmarkedsdansk var ledige, oplever, at deres chancer for at få et fast arbejde påvirkes positivt med deltagelsen i grundkursus.

**Tablet 65: Vurderet effekt på chance for at få fast arbejde**

Hvordan tror du dine chancer for at få et fast arbejde ...	Meget stor	Stor	Begrænset	Meget begrænset	I alt
... var før du var på et grundkursus i arbejdsmarkedsdansk? (n = 39)	8 %	15 %	46 %	31 %	100 %
... er nu efter du har været på et grundkursus i arbejdsmarkedsdansk? (n = 37)	14 %	32 %	38 %	16 %	100 %

Kilde: Spørgeskemaundersøgelse blandt ledige kursister på grundkursus i arbejdsmarkedsdansk, maj 2009

Selv om respondenterne ikke er optimistiske i forhold til deres jobudsigter, falder andelen af kursister, der anser deres muligheder for at få et fast arbejde som værende begrænsede eller meget begrænsede med grundkursus i arbejdsmarkedsdansk, fra 77 % til 54 %.

Der er en del, som pga. barsel, sygdom eller arbejdsskade ikke forventer at få et job, men der er også flere, der nævner sprog og uddannelse som vejen til at få et job. Bevidstheden om den nuværende krise er stor, og flere nævner den stigende arbejdsløshed som begrænsende faktor – enkelte nævner, at de er blevet fyret pga. krisen.

*”Jeg vil meget gerne deltage i flere arbejdspladsdansk kurser, da det har hjulpet mig meget. Det er bedre, hvis de arbejder med os lidt mere end læsning og at skrive. Da jeg vil blive fastansat på min arbejdsplads, skal jeg være meget god til dansk. Derfor er det nødvendigt for mig, at jeg deltager i flere kurser.”*(kursist.)

**Tablet 66: Vurderet effekt i forhold til beskæftigelse**

I hvilken grad vurderer I, at et grundkursus i arbejdsmarkedsdansk forbedrer kursisterne chance for at få et fast arbejde...	I høj grad	I nogen grad	I ringe grad	Slet ikke	I alt
Udbydere (n = 14)	21 %	71 %	7 %	0 %	100 %
Undervisere (n = 19)	16 %	74 %	11 %	0 %	100 %

Kilde: Spørgeskemaundersøgelser blandt udbydere og undervisere, maj 2009

Også udbydere, undervisere og jobcentre mener, at deltagelse i et grundkursus i arbejdsmarkedsdansk medvirker til at forbedre kursisternes chance for at få et fast arbejde. Optimismen er overraskende nok ikke overvældende øjensynlig pga. de

nuværende økonomiske konjunkturer. Ikke desto mindre mener knap hver femte alligevel, at kurset i høj grad forbedrer kursisternes chancer, og mellem 71 og 80 % mener, at kursisternes chance for beskæftigelse efter grundkursus i arbejdsmarkedsdansk i nogen grad er forbedret.

#### 9.4 Effekt i forhold til fastholdelse

Et andet formål med puljen grundkursus i arbejdsmarkedsdansk er at sikre kortuddannede fastholdelse i eksisterende job.

**Tabel 67: Kursisters vurdering af effekt på fastholdelse i job**

I hvor høj grad tror du, at grunden til, at du i dag har et arbejde, er, at du har været på et grundkursus i arbejdsmarkedsdansk?	Procent
I høj grad	27 %
I nogen grad	34 %
I ringe grad	14 %
Slet ikke	24 %
I alt (n = 119)	100 %

Kilde: Spørgeskemaundersøgelse blandt kursister på grundkursus i arbejdsmarkedsdansk, maj 2009

For kursister, som på tidspunktet for besvarelse af spørgeskemaet var i beskæftigelse, vurderer 27 %, at dette i høj grad har været betinget af, at de har deltaget i grundkursus i arbejdsmarkedsdansk. Yderligere 34 % siger, at deres deltagelse i grundkurset i nogen grad har medvirket til, at de i dag har et arbejde.

Flere kursister nævner i de åbne svarkategorier, at den større forståelse for sproget gør, at de kan beholde deres arbejde. De skulle bruge sproget i arbejdet og havde brug for et fagsprog. Enkelte nævner, at de ved at få øget deres sproglige kompetencer er blevet glade for et job, som de tidligere ikke trivedes i.

*”Jeg synes, det er meget positivt, at der er mulighed for at tilbyde præcis denne gruppe til en genopfriskning af det danske sprog. De har måske brugt de sidste tre år på uddannelse og arbejde og glemte mange grammatiske/sproglige ting, som er kilde til irritation i hverdagen. Det får vi mulighed for at rette op på på dette kursus. Det er guld værd, at de møder kolleger med anden etnisk oprindelse, hvor de kan udveksle og dele erfaringer fra dagligdagen. De får sparring i forhold til arbejdsmæssige problemer (som ofte tolkes som racisme), hvor der ved samtale i klassen kan gives input til at klare vanskelige dagligdags situationer. Og livet bliver lidt nemmere.”* (underviser i grundkursus i arbejdsmarkedsdansk)

### 9.5 Ændringer i kursisternes arbejdssituation

Det er interessant at se på, hvorvidt kursisternes arbejdsmæssige situation har ændret sig, siden de har afsluttet grundkurset i arbejdsmarkedsdansk. Ved at sammenholde besvarelserne om deres nuværende arbejdssituation med deres arbejdsmæssige situation under grundkursets afholdelse er det muligt at observere, hvorvidt flere kursister er kommet i arbejde efter at have deltaget på kurset. Der kan naturligvis være flere forklaringer på, at kursisterne er kommet i arbejde, hvorfor det ikke nødvendigvis kun er et resultat af at havde deltaget i grundkurset.

**Tabel 68. Kursisternes arbejdssituation nu sammenholdt med, da de var på grundkursus**

Er du nu?	... arbejdsløs? (n = 48)	... i arbejde med løntilskud? (n = 50)	... i arbejde uden løntilskud? (n = 85)	... under uddan- nelse? (n = 8)
... Da du var på kursus i arbejdsmarkedsdansk, var du da?				
... arbejdsløs?	67 %	16 %	8 %	25 %
... i arbejde med løntilskud?	33 %	78 %	7 %	50 %
... i arbejde uden løntilskud?	0 %	0 %	84 %	0 %
... under uddannelse?	0 %	6 %	1 %	25 %
<b>I alt</b>	<b>100 %</b>	<b>100 %</b>	<b>100 %</b>	<b>100 %</b>

Kilde: Spørgeskema til kursisterne på grundkurser i arbejdsmarkedsdansk, maj 2009.

Af ovenstående tabel fremgår det, at 67 % af de kursister, der nu er arbejdsløse, også var det under kurset. De resterende kursister, som nu er arbejdsløse, var før i arbejde med løntilskud.

De kursister, som nu er i arbejde med løntilskud, var under kurset for de flestes vedkommende også i arbejde med løntilskud, mens 16 %, som nu er i arbejde med løntilskud, (svarende til otte personer) var arbejdsløse, da de var på kursus.

Kursister, som nu er i regulær beskæftigelse, var for 84 %'s vedkommende også i regulær beskæftigelse, da de var på grundkursus.

15 % af dem, som nu er i regulær beskæftigelse, var før enten ledige eller i beskæftigelse med løntilskud.

I en vis udstrækning er det muligt at konkludere, at grundkurset har haft en effekt på kursisternes arbejdsmæssige situation og altså har fået nogle kursister i beskæftigelse eller i gang med uddannelse.

I det kommende kapitel 8, Vurdering af effekter, vil vi i mere detaljeret omfang vurdere, om kurset har haft en effekt på kursisternes sprogfærdigheder og mulighed for at få et arbejde på længere sigt.

**Tabel 69: Vurderet effekt i forhold til fastholdelse**

I hvilken grad vurderer I, at et grundkursus i arbejdsmarkedsdansk medvirker til, at deltagerne fastholdes i arbejde	I høj grad	I nogen grad	I ringe grad	Slet ikke	I alt
Jobcenter (n = 4)	25 %	75 %	0 %	0 %	100 %
Udbyder (n = 18)	44 %	56 %	0 %	0 %	100 %
Virksomhed (n = 17)	29 %	47 %	12 %	12 %	100 %
Underviser (n = 26)	35 %	62 %	4 %	0 %	100 %

Kilde: Spørgeskemaundersøgelser blandt jobcentre, udbydere, virksomheder og undervisere, maj 2009

Udbydere og undervisere er som så ofte før set mere optimistiske i deres vurdering af effekt, end tilfældet er for jobcentre og virksomheder. 24 % af virksomhederne vurderer, at kurset i ringe grad eller slet ikke har effekt i forhold til kursisternes chance for at beholde deres job.

## 9.6 Effekt i forhold til uddannelsesmæssige muligheder

Et af formålene bag puljen Grundkursus i arbejdsmarkedsdansk er at fremme målgruppens muligheder for at deltage i uddannelse.

**Tabel 70: Kursisternes deltagelse i uddannelse**

Uddannelse	Ja	Nej
Var du under uddannelse, da du var på grundkurset? (n = 185)	6 %	94 %
Er du under uddannelse nu? (n = 186)	10 %	90 %

Kilde: Spørgeskema blandt kursister på grundkursus i arbejdsmarkedsdansk, maj 2009.

Af dem, som har besvaret kursistspørgeskemaet, var 6 % under uddannelse, da de deltog i kurset, mens 10 % er under uddannelse i maj 2009, hvor de besvarer spørgeskemaet. Der er således en tendens til, at flere deltager i uddannelse efter deltagelse i grundkurset.

I hvor høj grad deltagelsen i uddannelse i maj 2009 er betinget af deltagelsen i grundkurset, svarer 11 af de 12, som nu er under uddannelse, at det i høj grad eller i

nogen grad skyldes, at de har deltaget i grundkurset. Kun én mener, at deltagelsen i uddannelse nu ikke har noget at gøre med deltagelse i grundkurset tidligere.

**Tabel 71: Vurderet effekt i forhold til kursisters uddannelse**

I hvilken grad vurderer I, at et grundkursus i arbejdsmarkedsdansk medvirker til, at deltagerne går i gang med en arbejdsmarkedsuddannelse eller anden uddannelse	I høj grad	I nogen grad	I ringe grad	Slet ikke	I alt
Udbydere (n = 11)	18 %	36 %	36 %	9 %	100 %
Virksomhed (n = 17)	6 %	41 %	12 %	41 %	100 %
Undervisere (n = 17)	12 %	41 %	35 %	12 %	100 %

Kilde: Spørgeskemaundersøgelser blandt udbydere, virksomheder og undervisere, maj 2009

Jobcentrene er som tidligere nævnt for svagt repræsenteret i undersøgelsen til, at der kan konkluderes på deres besvarelser. Der er dog en tendens til, at jobcentrene er mest positive i deres vurdering af grundkursets muligheder for at tilskynde deltagerne til yderligere uddannelse.

Udbydere og undervisere er, som det er set flere gange tidligere, en smule mere positive i deres vurdering af effekt, end virksomhederne er. Således siger 53 % af virksomhederne, at grundkurset i ringe grad eller slet ikke medvirker til, at kursisterne går i gang med en uddannelse. De tilsvarende tal er for såvel udbydere som undervisere 47 %.

## 9.7 **Fornyelse af danskundervisning**

Puljen Grundkursus i arbejdsmarkedsdansk har i sit formål muligheden for at gennemføre kurser, der er fleksible i forhold til deltagernes sproglige og tidsmæssige krav. Den tætte kontakt til virksomheden i forhold til planlægning og gennemførelse af kurset vil i nogle tilfælde være en ny måde at gennemføre forløb i dansk som andetsprog.

På den måde kan puljen og gennemførelsen af kurserne have en effekt ud over den, som opleves for den enkelte deltager/virksomhed. Puljen kan samtidig have en effekt og fornyelse på fremtidig undervisning i dansk som andetsprog på sprogcentre såvel som på kommende virksomhedsplacerede kurser.

**Tabel 72: Vurderet effekt i forhold til fornyelse af undervisning i dansk som andetsprog**

I hvilken grad vurderer I, at et grundkursus i arbejdsmarkedsdansk har bidraget til fornyelse af undervisningen i dansk som andet-sprog	I høj grad	I nogen grad	I ringe grad	Slet ikke	I alt
Udbyder (n = 18)	28 %	39 %	17 %	17 %	100 %
Virksomhed (n = 15)	47 %	33 %	20 %	0 %	100 %
Underviser (n = 29)	21 %	55 %	21 %	3 %	100 %

Kilde: Spørgeskemaundersøgelser blandt udbydere, virksomheder og undervisere, maj 2009

47 % af virksomhederne vurderer, at grundkurserne i høj grad har bidraget til fornyelse af undervisningen i dansk som andetsprog. Udbyder og undervisere vurderer i mindre grad, at dette er tilfældet. Således siger kun henholdsvis 28 % og 21 %, at kurserne i høj grad har bidraget til fornyelse af undervisningen i dansk som andetsprog.

Virksomhederne ser inddragelse af fagsproget sammen med det konkrete og virksomhedsnære i planlægningen af forløbet som en væsentlig fornyelse. De oplever, det, at man gennemfører undervisningen på selve virksomheden, som værende noget helt nyt og positivt, som bidrager til, at kursisterne kommer til at fungere bedre på arbejdspladsen. Nogle virksomheder oplever, at kursisterne efterfølgende har meldt sig til andre danskurser i lokalområdet.

For undervisernes vedkommende siger 76 %, at grundkurset i høj grad eller i nogen grad bidrager til fornyelse af undervisningen i dansk som andetsprog. Ændringerne består i integrationen af fagsprog og den arbejdsrelaterede sprogbrug.

Undervisningsdifferentiering har på de fleste forløb været helt nødvendig, hvorfor mange undervisere har fået ekstra rutine heri. Den individuelle tilpasning af undervisningen til kursisters behov nævnes af flere som en positiv faktor, man ikke tidligere har haft så stor mulighed for at tilgodese.

Direkte adspurgt om hvilke erfaringer fra kurserne, underviserne forventer at bringe med i fremtidige grundkurser i arbejdsmarkedsdansk, nævnes især den grundige behovsafdækning med målbeskrivelser og lektionsplaner, den løbende evaluering, så kursisterne i højere grad kan følge deres progression, og det at afsætte den fornødne tid til samarbejde med virksomhedsrepræsentanterne. Men også brugen af virksomhedens egne materialer i undervisningen nævnes som nyttig for læringen. Ovenstående gives der eksempler på i kataloget God praksis på arbejdsmarkedsrettede kurser.

Brugen af gæstelærere nævnes af nogle som noget, de vil tage med sig til efterfølgende forløb.



I forhold til det rent indholdsmæssige nævner flere undervisere, at arbejdsmarkedsforhold på fremtidige kurser formentlig vil fylde mere sammen med forhold, der er specifikke for den enkelte arbejdsplads, men som ikke er direkte relateret til arbejdsfunktionen; eksempelvis magtforhold, in- og eksklusion samt organisatoriske faktorer.

Af aktivitetstyper, som undviserne vil benytte sig af på fremtidige grundkurser, nævnes rollespil, simuleret pausesnak og egenproducerede brætspil.

For at kunne forholde sig til læringsudbyttet er det her vigtigt, hvordan disse aktiviteter gennemføres, for at kunne vurdere graden af fornyelse. Rollespil kan i princippet være rene automatiseringsaktiviteter, og brætspil kan være ren træning af kontekstfrit ordforråd. Det er derfor vigtigt, at undviserne forholder sig til, hvordan simuleret pausesnak organiseres, og hvad indholdet i pausesnakken er.

## 10. UDFORDRINGER

Afrapporteringsskemaerne melder om en række udfordringer i forhold til gennemførelsen af kurserne. En af de udfordringer, som udbydere/undervisere nævner tit, er manglende fremmøde pga. overarbejde, ferie, hjemrejse eller lignende. Arbejdet har for mange kursister (og for virksomhederne) førsteprioritet, hvorfor kursisterne i travle perioder havde for meget fravær.

Den store sproglige spredning i forhold til danskundskaber på det enkelte kursus har vanskeliggjort både planlægningen og gennemførelsen for den enkelte underviser. Mange af deltagerne har desuden generelt manglende studiekompetence pga. kort skolegang. I nogle tilfælde afstedkommer dette ifølge afrapporteringerne en mistillid til uddannelsessystemet, som først må nedbrydes, før læring kan finde sted.

Ved gennemlæsning af afrapporteringsskemaerne ser kurser for ledige umiddelbart ud til at have haft vanskeligst ved at indfri de opstillede mål. Dette kan måske skyldes, at en stor del af de afrapporterede kurser er gennemført i højkonjunkturperioden, hvor gruppen af ledige består af personer, som er relativt vanskelige at aktivere.

### 10.1 Jobcentres oplevelse af barrierer

For jobcentre er den væsentligste barriere for gennemførelsen af grundkurser under puljen målgruppens manglende motivation.<sup>26</sup> Samtidig nævnes også målgruppens sproglige kompetenceniveau som en væsentlig barriere. Jobcentrene nævner også det almindelige bureaukrati i form af administrations-, afrapporterings- og dokumentationskrav som en byrde i forbindelse med brug af puljen.

Også virksomhedernes høje forventninger til, hvilke problemer et grundkursus i arbejdsmarkedsdansk kan løse, fremhæves af jobcentrene som en udfordring i forbindelse med brug af puljen.

### 10.2 Virksomheders oplevelse af barrierer

Virksomhederne ser kursets maksimale varighed på 70 lektioner som en væsentlig begrænsning. Samtidig nævnes medarbejdernes motivation og de manglende muligheder for at afsætte arbejdstid til kursusafholdelsen som væsentlige udfordringer i forbindelse med gennemførelsen af grundkurser i arbejdsmarkedsdansk. Som ek-

---

<sup>26</sup> Der er ikke medtaget en tabeloversigt over fordelingen blandt de fem jobcentre, da der ikke kan drages nogen konklusioner på et meget lavt antal besvarelser.

sempel på manglende motivation nævnes, at det kan være vanskeligt at få kursisterne til at forstå, at de skal deltage i kurser for at kunne beholde deres job. Det nævnes også, at nogle kursister har været mindre motiverede for at deltage, fordi de ikke får løn for de timer, de lægger i kurset.

At de 70 timer er for kort tid, er helt overordnet den hyppigst forekommende kommentarer blandt alle aktører.

**Tabel 73: Virksomheders vurdering af barrierer**

Hvilke væsentlige barrierer oplever I som virksomhed, at der er for gennemførelsen af grundkurserne i arbejdsmarkedsdansk:	Procent
Medarbejdernes motivation? (n = 18)	39 %
Manglende muligheder for at afsætte arbejdstid til kursusafholdelse? (n = 18)	39 %
De økonomiske rammebetingelser? (n = 19)	32 %
For få undervisningslektioner? (n = 20)	45 %
Andet: _____? (n = 23)	17 %

Kilde: Telefonisk spørgeskemaundersøgelse blandt deltagende virksomheder, maj 2009

Uddybende siger flere, at rammebetingelsen vedrørende minimum seks deltagere er for ufleksibel. Det giver efter manges opfattelse ikke mening, at man skal søge en 'umotiveret' eller 'irrelevant' deltager for at opnå det krævede antal kursister.

Især større virksomheder nævner kravet om tilknytning til sprogcenter som en ulempe eller et unødigt krav. De ønsker selv at gennemføre kurset og mener ikke at have brug for sprogcentrets assistance i forbindelse med ansøgning om og gennemførelse af kurserne.

At kursisterne har forskellige arbejdstider, kan give store logistiske udfordringer i forhold til den praktiske gennemførelse.

Virksomhederne efterspørger generelt flere midler til kurserne, således at deltagerne ikke selv skal investere tid eller penge i kurset.

### 10.3 Undervisernes oplevelse af barrierer

**Tabel 74: Underviseres opfattelse af barrierer**

Hvilke væsentlige barrierer oplevede du som underviser for gennemførelsen af kurset:	Procent
Målgruppens sproglige kompetencer?	29 %
Målgruppens motivation?	18 %
Virksomhedens engagement og motivation?	11 %
Andet, angiv hvilket:	43 %
I alt (n = 28)	100 %

Kilde: Spørgeskema blandt undervisere i grundkursus i arbejdsmarkedsdansk, maj 2009.

43 % af underviserne ser andre barrierer end de i skemaet nævnte. 29 % ser desuden sproglige kompetencer som en central barriere for gennemførelsen af kurset, herunder den sproglige spredning blandt kursisterne, mens motivation, som nævnes hyppigt af virksomheder (39 %) og jobcentre (80 %), kun nævnes af 18 % af underviserne.

Under kategorien 'andet' nævner underviserne, at undervisningen foregik i fritiden, og at deltagerne derfor nogle gange fik overarbejde og ikke kunne deltage. Andre fortæller, at deltagerne var for trætte til at få det fulde udbytte af undervisningen.

Hvor kurserne har været for landbrugsmedhjælpere og været placeret i høsttiden, har fremmødet været en væsentlig problematik. I planlægningen burde man måske have forudset, at dette kunne blive en væsentlig barriere.

Den store spredning i sprogligt niveau nævnes af flere undervisere som en væsentlig udfordring for kurserne.

En række undervisere mener, at der ingen barrierer er for kurset. Flere siger desuden, at kursisterne har været meget motiverede og engagerede, at de var meget stolte af deres præstationer, og at de i deres vurdering har syntes, at de var bedre til dansk, end fakta var. Derfor har kurset været en balancegang i forhold til ikke at pille kursisterne ned og samtidig give dem et realistisk billede af deres egne færdigheder.

### 10.4 Udbydernes oplevelse af barrierer

Fra udbyderside er de økonomiske rammer, andre forhold og målgruppens sproglige kompetencer de væsentligste barrierer for gennemførelsen af kurserne.

**Table 75: Udbyderes oplevelse af barrierer**

Hvilke væsentlige barrierer oplever I som udbydere, at der er for gennemførelsen af kurserne under puljen:	Procent
Målgruppens sproglige kompetencer? (n = 18)	28 %
Målgruppens motivation? (n = 18)	17 %
Virksomhedernes engagement og motivation? (n = 18)	28 %
Jobcentrenes engagement og motivation? (n = 18)	11 %
De økonomiske rammebetingelser? (n = 18)	39 %
Andet, angiv hvilket: (n = 18)	39 %

Kilde: Spørgeskema blandt udbydere af grundkursus i arbejdsmarkedsdansk, maj 2009.

Under kategorien Andet nævner udbyderne kravet om, at der skal være seks personer på holdet, at undervisningen ligger uden for arbejdstiden med træthed til følge og praktiske forhold som skiftarbejde som de væsentligste elementer.

Den store spredning i forhold til sproglig kompetence havde på nogle hold store konsekvenser, men var på andre hold af mindre væsentlig betydning.

Også de 70 timer som maksimum nævnes af mange udbydere som en væsentlig barriere for kursernes gennemslagskraft.

Nogle udbydere bakker virksomheder og jobcentre op i deres opfattelse af, at puljen favoriserer større virksomheder, som selv kan finde seks personer til at udgøre et hold. Andre udbydere har selv taget initiativrollen på sig og sørget for at finde mindre virksomheder inden for samme branche til at levere deltagere til et fælles hold.